

Parisuhdennormatiivisuus –

Normikriittinen tutkielma seurustelemattomuuden kokemuksista

Mariia Helena Koistinen

Helsingin yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Sukupuolentutkimus

Pro gradu -tutkielma

tammikuu, 2018

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä/Författare – Author Mariia Helena Koistinen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Parisuhdenormatiivisuus - normikriittinen tutkielma seurustelemattomuuden kokemuksista			
Oppiaine /Läroämne – Subject Sukupuolentutkimus			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro Gradu		Aika/Datum – Month and year Tammikuu, 2018	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 91
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Tutkielmassa tarkastellaan nuorten aikuisten, jotka eivät oman määrittelynsä mukaan ole koskaan seurustelleet, kokemuksia seurustelemattomuudesta sekä kokemuksille annettuja merkityksiä. Tutkimusaineisto koostuu kuudesta puoli-strukturoidusta teemahaastattelusta. Työn teoreettinen viitekehys on sosiaaliskonstruktiiivinen. Toisin sanoen tutkielman lähtökohtana on ymmärrys siitä, että ihmisen käsitys hänestä itsestään ja häntä ympäröivästä maailmasta rakentuu suhteessa muihin ihmisiin ja on vahvasti kielellistä. Se, mikä ymmärretään seurusteluksi ja minkälaista roolia sen oletetaan edustavan yksilöiden elämässä, muuttuu ajassa ja paikassa. Tutkielmassa tarkastellaan seurustelua, ja sitä kautta seurustelemattomuutta, normikriittisesti euro-amerikkalaisessa kontekstissa 2010-luvun loppupuolen Suomessa.</p> <p>Tutkimusote työssä on <i>queer</i>-teoreettinen eli normatiivisuuden osoittamiseen ja sen purkamiseen pyrkivä. Seurustelemattomuutta lähestytään parisuhdenormatiivisuuden kautta. Parisuhdenormatiivisuus viittaa vallalla oleviin käsityksiin ja oletuksiin, joiden mukaan eksklusiivisen rakkaussuhteen tulisi olla yksilölle ensisijainen ihmissuhdetyyppi, sillä se on ihmisille normaalia ja nähdään universaalina tavoitteena. Parisuhdenormatiivisuuden käsitteessä yhdistyy siis romanttisen rakkauden korokkeelle nostettu asema sekä monogamianvaade. Analyttisenä työkaluna se avaa uudenlaisia mahdollisuuksia tarkastella läheissuhteita ja niihin kytkeytyvää rakenteellista valtaa.</p> <p>Tutkielma asettuu osaksi <i>kriittisen parisuhdetutkimuksen</i> kenttää ja on samalla puheenvuoro tämän vielä hajanaisen tutkimusalan tarpeellisuudesta. Seurustelemattomuus näyttäytyy analyysin perusteella ja ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten kertomana näkymättömiin työnnettynä kokemuspositiona, jonka suora sanallistaminen on haastavaa. Ei-koskaan-seurustelleet aikuiset ihmiset eivät juurikaan näy mediarepresentaatioissa, eikä ilmiötä huomioida julkisessa keskustelussa. Tämä vaikuttaa ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten mahdollisuuksiin luoda omakuvaa suhteessa kyseiseen asiaan, sekä vaikeuttaa omien kokemusten ja tunteiden jakamista toisten ihmisten kanssa.</p> <p>Parisuhteen asema muihin ihmissuhteisiin nähden on ensisijaistettu institutionaalisella tasolla ja se kytkeytyy lukuisiin symbolisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin etuihin. Seurustelu ymmärretään saavutuksena, mikä itsessään rakentaa ei-seurustelevista ihmisistä käsitystä ”viallisina” yksilöinä. Tämä ohjaa ei-koskaan-seurustelleita ihmisiä vaikenemaan tilanteestaan. Parisuhteen ja perhekäsityksen välinen luonnollistettu yhteys sulkee ei-seurustelevia ihmisiä kulttuurisen perheymmärryksen ulkopuolelle antaen ymmärtää, että seurustelemattomuus merkitsee yksin jäämistä. Lisäksi seurustelu linkittyy problemaattisesti sekä aikuisuuden määritelmään että elämäntapaajatteluun kehityspsykologiassa, mikä osaltaan luo kuvaa ei-seurustelevien ihmisten ”viallisuudesta”. Olemassa olevana valtarakenteena parisuhdenormatiivisuus on pitkälti epäpoliittisoitu, heikosti tunnistettu ja vailla yhteiskunnallista keskustelua.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords haastattelututkimus, kriittinen tutkimus, normatiivisuus, parisuhde, queer, romanttinen rakkaus, seurustelu, sinkkuus, sukupuolentutkimus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampanin kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1. Johdanto: kohti seurustelemattomuuden ymmärtämistä	1
1.1 Teoreettinen viitekehys, tutkimuskenttä ja -konteksti	3
1.2 Kuinka teemahaastattelut toteutettiin?	10
1.3 Aineistolähtöistä sisällönanalyysia queer-teoriasidonnaisesti	16
2. Seurustelemattomuuden kokemus ja parisuhdenormatiivisuus.....	22
2.1 "Kaikkien kuuluu seurustella"	22
2.2 Viallinen?	25
2.3 Kokemattomuuden paljastuminen/paljastaminen	33
2.4 Seurustelemattomuudesta puhumisen ambivalenttius.....	37
3. Parisuhdenormatiivinen perhekäsitys ja seurustelemattomuus.....	45
3.1 Mikä parisuhde?	45
3.2 Seurustelusuhteen ensisijaisuus	47
3.3 Seurustelun "vakavuus"	51
3.4 Parisuhde perheen ytimessä	58
4. Johtopäätökset: parisuhdenormatiivisuuden tunnistaminen ja purkaminen	64
5. Lähteet.....	78
6. Liitteet.....	88

1. Johdanto: kohti seurustelemattomuuden ymmärtämistä

Kyl ihmiset kysyykin, että mist se johtuu. Että mikset sä oo ikinä seurustellut. Ja sit sitä voi pohtii, mut ei siihen oo mitään vastausta... Onhan se nyt vähän inhotta-, tai sillein ikävää, että joku alkaa.. Varsinkin jos tulee sellanen olo, että tiekkö, ihmiset aattelee, että mus on joku vika¹

Nainen, homo, 24

Tutkin pro gradu -tutkielmassani ei-koskaan-seurustelleiden nuorten aikuisten kokemuksia seurustelemattomuudesta sekä kokemuksille annetun merkityksen linkittymistä normatiiviseen parisuhdejärjestelmään. Seurustelemattomuus syntyy suhteessa seurusteluun. Se saa merkityksensä ja arvotuksensa suhteessa normiin, joka on samanaikaisesti koko ajan neuvottelunalainen. Se, mikä ymmärretään seurusteluksi ja minkälaista roolia sen oletetaan edustavan yksilöiden elämässä, muuttuu ajassa ja paikassa. Tarkastelen seurustelua gradussani euro-amerikkalaisessa kontekstissa 2010-luvun loppupuolen Suomessa.

Tutkimusaineistoni koostuu kuudesta puoli-strukturoidusta teemahaastattelusta, jotka toteutin Helsingissä tammikuussa 2017. Haastateltaviksi etsin 20–30-vuotiaita nuoria aikuisia, jotka eivät oman määrittelynsä mukaan olleet ikinä seurustelleet ja joiden seurustelemattomuus ei ollut suoraa seurausta tietoisesta ja/tai periaatteellisesta päätöksestä. Koska ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten löytämiseksi ei ole olemassa mitään selkeää alustaa tai virallista tahoa, hyödynsin haastateltavien löytämisessä sosiaalista mediaa.

Aikuiset ihmiset, jotka eivät ole koskaan seurustelleet ovat ihmisryhmä, joka on jäänyt lähes kokonaan läheissuhdetutkimuksen ulkopuolelle ja joiden kokemuksia ei ole sanoitettu kriittisen akateemisen tutkimuksen parissa aiemmin. Olen gradussani kiinnostunut kokemuksille annetuista merkityksistä, jotka syntyvät aina suhteessa muihin ihmisiin ja kieleen. Tutkielmani asettuu osaksi *kriittistä parisuhdetutkimusta* ja on samalla puheenvuoro tämän vielä hajanaisen tutkimuskentän tarpeellisuudesta. Työssäni tarkastelen normatiivista parisuhdejärjestelmää yhteiskunnallisena ja poliittisena kysymyksenä lähestyen sitä queer-teoreettiselle tutkimukselle tyypillisesti marginaalista

¹ Selkokielistetty haastattelulainaus graduaineistosta. Eksaktitason litteraatti, ks. 34–35.

käsin – niiden ihmisten kokemuksista lähtien, jotka ovat järjestelmän reunoilla tai jääneet sen ulkopuolelle.

Tutkimuskysymykseni ovat: 1) Miten ja millaisena *seurustelemattomuus, seurustelu ja parisuhde* näyttäytyvät ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten näkökulmasta ja mitä tämä kertoo parisuhdejärjestelmästä laajemmalla, diskursiivisella tasolla? 2) Kuinka haastateltavat muodostavat käsityksiä itsestään suhteessa seurustelemattomuuteensa ja minkälaisia tosiasiallisia seurauksia tällä merkityksenannolla on heidän elämäänsä? Koostin puoli-strukturoitujen haastatteluiden kysymysrunгон (liite 1) kuuden teeman ympärille, joiden koin tukevan tutkimuskysymyksiäni mielekkäällä tavalla aikaisempaan tutkimukseen perustuen (Budgeon, 2008; Day, 2016; DePaulo & Morris, Roseneil & Budgeon, 2004; 2005; Wilkinson, 2014). Nämä teemat ovat: 1) seurustelu/seurustelemattomuus, 2) seurustelemattomuuden sosiaalinen ja 3) yhteiskunnallinen aspekti, 4) haastateltavien suhde seurusteluun ja 5) sinkkuuteen, sekä 6) haastateltavien ajatukset omista tulevaisuuden ihmissuhdenäkymistään.

Graduni rakentuu neljästä luvusta. Tässä ensimmäisessä, johdattelevassa, luvussa paneudun tutkielmani metodologiaan, haastatteluaineistoni erityispiirteisiin, sekä analyysimetodiini. Johdantoluku toimii pohjustuksena kaksiosaiselle graduanalyysilleni. Ensimmäisessä analyysiluvussa (luku 2) keskityn seurustelemattomuuden kokemuspositioon: sen esiin tulon normiin törmäämisen hetkinä, sekä tämän ”ei-olemisen” merkityksellistämisen mahdollisuuksiin ja seurauksiin yksilölle. Graduanalyysini toisessa osassa (luku 3) nostan analyysini entistä vahvemmin yhteiskunnalliselle tasolle tarkastellessani seurustelemattomuuden kokemuksen yhteensovittamisen haasteellisuutta normatiivisen perheymmärryksen kanssa. Työni viimeisessä luvussa vedän yhteen graduni sisältöä peilaten sitä aikaisempaan queer-teoreettiseen keskusteluun ja osoitan tarpeellisia jatkotutkimuksen paikkoja.

Analyysini päätulokseksi nousee seurustelunormin vahva rooli, sekä parisuhdenormatiivisuuden käsite. Haastateltavien kokemukset tulevat analyysini mukaan ymmärrettäviksi suhteessa parisuhteen ensisijaistettuun asemaan yhteiskunnassamme. Haastateltavien ymmärrys perheestä kytkeytyy myös vahvasti parisuhteen ympärille ja rajaa osaltaan seurustelemattomuuden kokemukselle annettavissa olevia tulkintamahdollisuuksia. Tutkielman tuloksena virittyikin käsitys, että kritiikki parisuhdenormatiivisuutta kohtaan on ensiarvoisen tärkeää, jotta ei-seurustelevien

ihmisten kokemukset pääsisivät esiin, läheissuhteiden muodostamistavat ja -periaatteet voisivat moninaistua ja seurustelemattomuus olisi mahdollista nähdä validina elämäntapana.

1.1 Teoreettinen viitekehys, tutkimuskenttä ja -konteksti

Graduni asettuu osaksi queer-teoreettista eli normikriittistä tutkimusperinnettä (ks. Sullivan, 2003; Warner, 1994). Lahti (2007) tiivistää osuvasti työni teoreettisia lähtökohtia puhuessaan julkisesta keskustelusta, jota käytiin keskenään samaa sukupuolta olevien ihmisten välisen avioliiton mahdollistavan lain ympärillä. Hän kirjoittaa: ”[k]eskustelua parisuhteesta ja sen muutoksista käydään edelleen suhteessa romanttiseen rakkauteen ja ydinperhemalliin, ideaaliin, joka tuottaa heteronormatiivisen, hierarkkisen yhteiskuntajärjestelmän perustaa (Butler, 1990; Kaskisaari, 2000). Butlerlaisessa queer-teoriassa rakkautta ja parisuhdetta ei tulkita asioina, jotka voisivat olla olemassa itsenäisesti sosiaalisten ja kulttuuristen diskurssien ulkopuolella (Pulkkinen, 1998, s. 195), puhtaana suhteena (Giddens, 1992), vaan romanttisen rakkauden diskurssin tuottamina. Romanttisen rakkauden kaava ei välttämättä kuitenkaan muutu, vaikka siihen asettuisi naisen ja miehen paikalle ei-heteroseksuaalinen pari (Pearce & Stacey, 1995, s. 21). Tärkeää onkin tehdä näkyväksi asiointiloja, joita romanttisen rakkauden toistaminen tuottaa.” (Mts. 35.) Näistä lähtökohdista ja motiiveista käsin tarkastelen seurustelemattomuutta tutkielmassani.

Keskityn työssäni ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten ihmisten kokemuksiin siitä syystä, että heidän äänensä on aliedustettuna niin feministisen tutkimuksen parissa kuin valtamedian representaatioissakin. Feministisessä tutkimusperinteessä on pitkä traditio arjen kokemusten tutkimukselle (esim. Honkasalo, Utriainen & Leppo, 2004; Jokinen, 2005), mikä perustuu ajatukseen, että henkilökohtainen on poliittista (ks. Ritzer, 2007). Se, mikä ei näy tai ei tule nähdä ei määräydy valtatyhjössä. Butlerin (2002) käyttämä toiseus -käsite viittaa ajatukseen jonkin asiantilan näyttäytymisenä ensisijaisena, jolloin tämän asiantilan ulkopuolinen näyttäytyy helposti vähempi arvoisena tai ymmärrettävyyden ulkopuolelle asettuvana, näkymättömiin työnnettynä. Tästä syystä toiseuttamisen mekanismien tutkiminen on erityisen tärkeää.

Työni teoreettinen viitekehys on sosiaaliskonstruktiiivinen (ks. Burr, 1995): ihmisen käsitys itsestään ja häntä ympäröivästä maailmasta rakentuu suhteessa muihin ihmisiin ja on vahvasti kielellistä. Konstruktioiden nimeämisen kautta ihmiselle avautuu mahdollisuus ajatella tiettyä asiaa tai ilmiötä muista asioista erillisenä entiteettinä ja yhdistää tähän asiaan erilaisia attribuutteja (mts. 35–36).

Oman tilanteen ymmärtämisen mahdollisuudet syntyvät suhteessa ympäröivään todellisuuteen: ihminen rakentaa minuuttaan ja identiteettiään positioimalla itsensä läsnä oleviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin diskursseihin (Davies & Harré, 1990). Toisin sanoen diskurssit ja niihin liittyvät diskurssiiviset käytänteet muodostavat materiaalin, joihin nähden ja joiden sisällä ihminen rakentaa omaa minuuttaan. Tämä ei tarkoita sitä, että ihminen olisi puhtaasti häntä ympäröivien diskurssien tuote, vaan usein yksilöllä on tilaa myös valinnoille eli toimijuutta (mt.).

Burrin (1995, s. 140–142) mukaan ihmisen minuudentunto ei siis ole ennalta määrätty ja muuttumaton kokonaisuus, vaan kielellisesti tuotettu ja dynaaminen. Yksilö ei voi välttää häntä ympäröiviä diskurssiivisia ympäristöjä, mutta hänellä on tiettyjen rajojen puitteissa mahdollisuus valita, hyväksyykö hän hänelle annetut diskurssiiviset subjektipositiot vai kieltäytyykö hän niistä (mt.). Tarkastelen työssäni siis seurustelemattomuuden kokemuksen merkityksellistämisen mahdollisuuksia sille tarjolla olevien subjektipositioden kautta. Tarjolla olevien subjektipositioden kautta määräytyy, millaisia mahdollisuuksia ja rajoitteita yksilö havaitsee toiminnalleen. Yksilön on mahdotonta nähdä vaihtoehtona asioita, joita hän ei omassa ympäristössään tiedä edes mahdollisiksi (Davies & Harré, 1990).

Sevónin ja Notkon (2008) mukaan kulttuuriset puhetavat ohjaavat ja rajoittavat ihmisten *toiminnan edellytyksiä* antamalla toiminnalle ymmärryksen rajat. Jos omat kokemukset eivät löydä kulttuurisesta varannosta samaistuttavaa, voi kokemusten sanallistaminen olla vaikeaa, ellei mahdotonta ja samalla oman identiteetin eheys, sekä elämän jatkuvudentunto saattavat joutua koetukselle (mts. 22). Fryberg ja Townsend (2008) puhuvat kulttuurisen varannon resursseista ja niiden merkityksestä yksilön hyvinvoinnille sosiaalisten representaatioiden kautta. Heidän mukaansa sosiaaliset representaatiot luovat ja ylläpitävät yksilön käsityksiä hänen omista mahdollisuuksistaan (niin kutsutut *mahdolliset minät*) ja toisaalta niiden puute, näkymättömyys, tekee toiset mahdollisuudet huomaamattomiksi – ajattelun ulkopuolelle asettuviksi. (Mt.)

Fryberg ja Townsend (2008) jakavat näkymättömyyden suhteelliseen ja absoluuttiseen näkymättömyyteen. Suhteellinen näkymättömyys merkitsee sitä, että määrättyssä kontekstissa on olemassa representaatioita, joista yksilö tunnistaa itsensä, mutta ne ovat rajoitettuja tai kapea-alaisia. Tällaisia voisivat esimerkiksi olla televisiosarjojen stereotyyppiset homohahmot: yksilö voi siis havaita, että ei ole olemisensa ja tunteidensa kanssa yksin, mutta samaistumiskohteet on rajattu karrikoituihin hahmoihin. Absoluuttinen näkymättömyys puolestaan tarkoittaa sosiaalisten

representaatioiden täydellistä puuttumista yksilön sen hetkessä sosiaalisessa kontekstissa. Sosiaalisten representaatioiden täydellinen puuttuminen rajaa yksilöltä kuulumisen tunteen ja yksilö jää samalla ilman strategioita, kuinka toimia kyseisessä kontekstissa ja tilanteessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yksilön kognitiiviset voimavarat ovat koetuksella, jotta hän pystyisi muodostamaan kuvan itsestään suhteessa kyseiseen asiaan. (Mts. 174.)

Ei-koskaan-seurustelleet aikuiset ihmiset yleisesti ja erityisesti heidän kokemuksensa vaikuttavat olevan sosiaalitieteiden sokea piste. Ilmiön yleisyydestä on vaikeaa esittää mitään päätelmiä, sillä asiaa ei tilastoida. Ei-seurustelemista lähestytään usein ”naimaton”-siviilisäädyn kautta, mikä ei kerro mitään siitä, kokevatko kyseiset ihmiset seurustelleensa joskus aiemmin tai seurustelevatko he paraikaa, mutta eivät ole vain virallistaneet seurustelusuhdettaan. Tutkimuksissa, jotka keskittyvät a-seksuaalisuuteen ja a-seksuaalisuuden kokemuksiin on sivuttu aihetta (esim. Brotto, Knudson, Inskip, Rhodes & Erskine, 2010), mutta kyseisten tutkimusten fokus poikkeaa omastani. Seurustelemattomuutta on tavattu tutkia lähinnä lasten ja nuorten parissa (esim. Anttila, 2009; Taylor, Rappleyea, Fang & Cannon, 2013).

Tarkastelen seurustelua (ja sitä kautta seurustelemattomuutta) gradussani euro-amerikkalaisessa kontekstissa 2010-luvun loppupuolen Suomessa. Käsitys seurustelusta on aika- ja paikkasidonnaista, eikä siis sellaisenaan jotakin pysyvää ja luonnollista. Tapailukäytännöt (*dating*) eivät ole irrallisia taloudesta (Weigel, 2016, s. 7) ja ovat selkeästi historiallistettavissa: toiminta, joka alkaa ”perinteisesti” kahden ihmisen keskenään vapaavalintaisesti ulkona käymisestä ja jonka tavoitteena on naimisiinmeno, on muodostunut ilmiöksi Amerikassa 1920-luvulla (mts. 31). Tapailukäytännöt ja parisuhde ihmisten suhteita järjestävinä malleina ovat siis suhteellisen nuoria historiallisesti. Jallinojan (2000) mukaan *parisuhteen* termi on vakiintunut suomenkieleen käsittämään erilaiset *rakkaussuhteet*: avioliiton, avoliiton ja seurustelun.

Toisin sanoen ymmärrys parisuhteesta linkittyy länsimaissa vahvasti käsitykseen romanttisesta rakkaudesta, eikä sitä voida täysin irrottaa avioliittoinstituutiosta. Anttila (2001) tiivistää romanttinen rakkauden olevan länsimaisessa modernisaatiossa syntynyt kulttuurinen rakkauskäsitys ja arvo, jota nykyisin tavoitellaan. Rakkauteen perustuva, toimiva parisuhde koetaan työn ja terveyden ohella yhdeksi keskeisimmäksi onnellisen elämän osatekijäksi. Kulttuuriimme kasvavat ihmiset oppivat jo varhain ja monista toisiaan tukevista lähteistä parisuhteen merkityksen. Lapsen käsitys ”oikeanlaisesta” parisuhteesta ei tule yksinomaan hänen lähipiiristään, vaan

romanttisen kulttuurin malliin vaikuttavat esimerkiksi yhteiskunnalliset instituutiot kuten kirkko, koulu, terveydenhuolto ja sosiaalipolitiikka. (Mt.)

Warnerin (2000) mukaan avioliitto on itsessään eriarvoistava instituutio, joka aina toiseuttaa muulla tavoin eläviä: olivatpa he sitten sinkkuja, leskiä tai muissa suhdemuodoissa kuin yhdessä asuvia ja parisuhteessa keskenään olevia ihmisiä. Avioliittoon yhdistyy tosiasiallisten etujen ja oikeuksien lisäksi myös kysymyksiä statuksesta ja kulttuurisesta näkyvyydestä. Suomessa astui voimaan uusi avioliittolaki [(234/1929) muutos (156/2015), Finlex] keväällä 2017, jonka myötä samaa sukupuolta olevien pariin on mahdollista solmia keskenään avioliitto. Parisuhdekeskeisesti rakennettu elämäntapa nauttii kuitenkin avio- ja avoliiton ulkopuolellakin juridisia oikeuksia, sillä parisuhde kytkeytyy Suomen laissa vahvasti muun muassa perheoikeudellisiin kysymyksiin (ks. Nystén, 2015).

Seurustelunormilla viitataan ajatukseen, jonka mukaan kaikkien ihmisten oletetaan ennen pitkään muodostavan pitkäkestoisen seurustelusuhteen (Wilkinson, 2014, s. 2458). Wilkinson (2013) puhuu teoretisoinnissaan myös ”pakottavasta parimuotoisuudesta” (*compulsory coupledom*). Tällä hän tarkoittaa sitä, että vaikka ihmisten vapaus valita romanttiset kumppaninsa vaikuttaisi lain puitteissa länsimaissa yleisesti ottaen laajenevan, säilyy taustaoletuksena edelleen ajatus siitä, että kaikkien ihmisten oletetaan haluavan muodostaa jonkinlainen parimuotoinen (seurustelu)suhde.

Länsimaalaista parisuhdeymmärrystä määrittää siis sarjamonogamian periaate. Ajatus sarjamonogamiasta – eli siitä, että ihmisillä oletetaan olevan kerrallaan vain yksi seurustelukumppani, mutta elämänsä aikana useita – on feministiteoreetikko Kipniksen (2003, s. 231) mukaan parisuhdejärjestelmän ylläpitäjä: vian ajatellaan olevan aina väärässä henkilössä, ei koskaan itse *parisuhteen ideassa*. Kipnistä mukaillen ymmärrän parisuhdejärjestelmän gradussani avioliittodiskurssin mukaisena parisuhdeinstituutiota, jonka sisäisen logiikan mukaan yksiavioisuus merkitsee uskollisuutta.

Parisuhde sanana viittaa kahdenväliseen suhteeseen ja linkittyy näin ollen tiukasti monogamian ajatukseen. Käytän työssäni pari- ja seurustelusuhde sanoja pitkälti toistensa synonyymeina, koska analyysissäni ne eivät merkityksiltään erottuneet toisistaan haastateltavieni puheessa (ks. 3.1, s. 45–46). Sen sijaan puhuessani ”seurustelusta” viittaan kyseiseen ilmiöön laajemmin kuin vain joidenkin yksilöiden keskenään muodostamana ihmissuhteena. Palaan tähän sananvalintakysymykseen graduni johtopäätöksissä pohtiessani parisuhdenormatiivisuuden ja sosio-kulttuurisen seurusteluymmärryksen keskinäistä suhdetta, sekä tarvetta jatkotutkimukselle.

Länsimaiden yhteydessä voidaan puhua parisuhdeteollisuudesta (Evans, 2003, s. 63). Parisuhdeteollisuudella tarkoitetaan parisuhdeasioiden laajamittaista tuotantoa ja kulutusta, joka ulottuu postikorteista pariterapiaan ja internetin parisuhdesivustoista tv-sarjoihin ja parisuhdeoppaisiin (ks. parisuhde- ja hääteollisuuden kriittisestä tarkastelusta myös Ingraham, 2008). Parisuhdeteollisuuden myötä parisuhteet ovat yhä näkyvämpi ja keskeisempi osa arkeamme, jota ei ole mahdollista ohittaa edes niin halutessaan. Parisuhde-eetos ei koske vain heterosuhteita, vaikka suurin osa parisuhderepresentaatioista onkin hetero-oletuksen mukaisia (Maksimainen, 2008, s. 214–215).

Hahmotan tutkimani aihealueen – seurustelemattomuuden – sijoittuvan normikriittisenä tutkimuksena jonnekin heterouden teoretisoinnin (Berlant & Warner, 2000; Butler 1990; 2004) ja kriittisen sukulaisuustutkimuksen (Forsberg, 2003; Ketokivi, 2012; Moring 2013; Weeks, Heaphy & Donovan, 2001) välimaastoon. Olen koostanut alla olevan taulukon osoittamaan tutkielmani asemoitumista – ja tarpeellisuutta – normikriittisen tutkimuksen parissa. Tutkimuskentän avaamisen yhteydessä esittelen työni kannalta keskeisiä käsitteitä, jotka ovat: heteronormatiivisuus, ydinperhe ja parisuhdenormatiivisuus.

normi	heterous	seurusteleminen	ydinperhe
marginaali	ei-heterot	ei-seurustelevat	ei-ydinperheet
valtarakenne	heteronormatiivisuus	parisuhdenormatiivisuus	(ydin)perhekeskeisyys
tutkimuskenttä	kriittinen heterotutkimus	kriittinen parisuhdetutkimus	kriittinen perhetutkimus

Parisuhdenormatiivisuus -termillä on viitattu aikaisemmin akateemisessa tutkimuksessa kriittisesti siihen, että kulttuurissamme usein ohitetaan parikeskeisyyden ylittävät sosiaaliset sitoutumisen muodot (Hekanaho, 2007; Juvonen & Kolehmainen, 2017; Kuosmanen, 2007). Aikaisemman tutkimuksen mukaisesti pitäydyn työssäni parisuhdenormatiivisuus -sanavalinnassa – esimerkiksi seurustelunormatiivisuuden sijaan – mutta hyödynnän käsitettä aiempia esiintymisyhteyksiä laajemmin analyttisenä työkaluna (ks. 1.3, s. 19–21).

Tutkielmani asettuu siis osaksi *kriittistä parisuhdetutkimusta* ja on samalla puheenvuoro tämän vielä hajanaisen tutkimuskentän tarpeellisuudesta. Ei-seurustelevia ihmisiä kutsutaan yleiskielellä ”sinkuiksi”. Sinkkuihin (*single*) ja sinkkuuteen (*singlehood*) keskittyntä akateemista tutkimusta on tehty monista erilaisista tieteellisistä lähtökohdista. Usein niin kutsutussa sinkkututkimuksessa

sinkkuuden käsite otetaan kuitenkin annettuna: sen olemusta, määritelmää tai alkuperää sen kummemmin problematisoimatta (esim. Bellani, Esping-Andersen & Nedoluzhko, 2017; Hundal & Anand, 2005; Mongeau, Jacobsen & Donnerstein, 2007).

Toki kriittisempää sinkkututkimustakin on olemassa: esimerkiksi Cobb (2007, s. 446) on esittänyt, että sinkku-positiota voitaisiin tarkastella potentiaalisesti queerinä subjektina, jolla on mahdollisuus haastaa heteronormatiivisia käytäntöjä. Sinkkuutta on lähestytty tutkimuksellisesti myös marginalisoituna statuksena (Budgeon, 2008; DePaulo & Morris, 2005; Reynolds & Wetherell, 2003), millä tarkoitetaan huomion kiinnittämistä siihen, kuinka sinkkuja arvotetaan parisuhteessa olevaa subjektia alhaisempaan asemaan kulttuurissamme. DePaulo ja Morris (2005; 2006; ks. myös Morris, Sinclair & DePaulo, 2007) puhuvat *singlismista* viitatessaan sinkkujen kokemaan rakenteelliseen syrjintään esimerkiksi asunto- ja työmarkkinoilla, mutta myös sinkkuudesta rakennettuun stereotyyppiseen kuvaan akateemisen ja populaarikirjallisuuden saralla.

En lue työtäni kuitenkaan yksiselitteisesti osaksi sinkkututkimuksen kaanonia, sillä seurustelemattomuuden kokemukseen normikriittisesti keskittyessäni olen ensisijaisesti kriittinen parisuhdekäytännöille ja -ymmärrykselle. Näin ollen näen kriittisen parisuhdetutkimuksen olevan ikään kuin rinnakkainen tutkimusala *kriittiselle perhetutkimukselle*, jossa tutkimuslähtökohdat ovat suhteellisen samanlaiset kuin omassa työssäni, vaikka tutkimuskohde on hiukan toinen. Tästä johtuen avaan seuraavaksi lyhyesti *uudenlaisen läheissuhdetutkimuksen* tieteentekemisen lähtökohtia. Tämän jälkeen lähestyn graduaiheittani – seurustelemattomuutta – queer-tutkimukselle tyypillisesti kriittisen heteroseksuaalisuuden tutkimuksen kautta.

Perinteisessä (sosiologisessa) perhetutkimuksessa parisuhde on nähty perheen perusyksikkönä (esim. Jallinoja, 2000). Ydinperheellä tarkoitetaan perhekokoonpanoa, johon kuuluvat isä, äiti ja heidän biologinen jälkikasvunsa. Ydinperhe, perhekäsityksen ”arkkityyppinä”, on historiallisesti suhteellisen nuori käsite (Yesilova, 2009). Se muodostui 1800-luvulla porvarillisen elämäntavan ihanteeksi ja vakiinnutti 1920–1930-lukujen aikana asemansa laajemmin perheideaalina (Nätkin, 2003). Tämä osoittaa, ettei ymmärrys perheestä näin ollen ole luonnollinen ja muuttumaton, vaan päinvastoin se on neuvotteluille altis ja aika- sekä paikkasidonnainen. Käsitys ydinperheestä kaikkien perheiden ”kantaperheenä” elää kuitenkin vahvasti, eikä edes av(i)erojen tai lapsettomien perheiden yleisyys ole horjuttanut tätä uskoa (Weeks et al., 2001, s. 21–22).

Kriittinen perhetutkimus on syntynyt kyseenalaistamaan yksioikoista perheajattelua, osoittamaan eletyn perhearjen moninaisuutta ja tuomaan erilaisia ääniä esiin (Forsberg, 2003). Se korostaa perhe-elämää muovaavien yhteiskunnallisten, ideologisten ja eriarvoistavien prosessien tutkimisen tärkeyttä (mts. 7). Ydinperhekäsitystä horjuttavaa tutkimusta on tehty muun muassa tutkimalla itsellisiä vanhempia (Sukula, 2009), uusperheitä (Ritala-Koskinen, 2003) ja eroperheitä (Kuronen, 2003). Moring (2013) puolestaan tutkii väitöskirjassaan sateenkaariperheiden olemassaolon mahdollisuuksia Suomen kontekstissa ja lainsäädännössä. *Perhettä* on uudeltaisessa sukulaisuustutkimuksessa purettu ja pyritty uudelleenmäärittelemään eletyn elämän moninaisuudesta lähtöisin.

Työni keskeiseksi teemaksi nousi aineistolähtöisessä analyysissä haastateltavien tulevaisuuden ihmissuhteet, joista useimmiten käytettiin nimitystä ”perhe”. Haastateltavien pohtiessa toiveitaan ja tulevaisuusnäkyimiään, sekä suhdettaan seurusteluun vaikutti siltä, että puhetta *perheestä* ei voitu välttää, vaikka koostamassani haastattelurungossa en eksplisiittisesti perheestä mitään kysynytäkään. DePaulon ja Morrisin (2005) mukaan parisuhde saakin normatiivisen voimansa linkittymisestään avioliiton ja perheinstituution käytäntöihin ja ideologiaan. Näin ollen perheestä tulikin työni toisen analyysiluvun (luku 3) pääteema. Graduni liittyy siis uudeltaisen sukulaisuustutkimukseen (*New Kinship Studies*) paitsi tutkimuksenteon tieteellisten lähtökohtien kautta, myös teemallisesti, vaikka ei läheissuhdetutkimusta suoranaisesti olekaan.

Roseneil ja Budgeon (2004) artikuloivat 2000-luvun anglo-amerikkalaisen intiimiystutkimuksen olevan edelleen hyvin parisuhteeseen sidottua ja perhekeskeistä. Tämä läheissuhdetutkimuksessa näkyvä painotus kertoo siitä, minkä me miellämme intiimiydeksi ja on toisaalta osaltaan ylläpitämässä tätä ymmärrystä. Heteronormatiivisuuden kyseenalaistamisella viitataan jäykän sukupuolidikotomian ja heteroydinperhemallin kyseenalaistamiseen yhteiskunnan perustana, sekä ainoina ”luonnollisina” elämisen malleina (Butler, 1990; Warner, 1994). Kriittisessä heteroseksuaalisuuden tutkimuksessa on erotettu analyttisesti toisistaan heterouden institutionaalinen taso; heterous identiteettinä; heteroseksikäytännöt; sekä sosiaalinen – ei suoraan seksiin kytkeytyvä – taso (Berlant & Warner, 2000).

Heteronormatiivisuutta esiin tuovassa ”homoavioliiton queer-kritiikissä” (ks. Butler, 2004; Clarke, 2003; Kuosmanen, 2007) on huomautettu, että romanttisen rakkauden diskurssiin tukeutuminen ylläpitää yhteiskunnan heteroseksuaalista järjestystä tehden ei-heteroseksuaalisista suhteista

hyväksytyjä vain silloin, kun ne sopeutuvat heteroseksuaaliseen normiin parisuhteesta. Tällaista parisuhdetta määrittelee elinikäisen liiton vaaliminen ja esimerkiksi lasten hankinta (Charpentier 2001; Clarke 2003). Seurusteleminen on siis tutkimuskirjallisuudessa viimeisten vuosikymmenten ajan tullut ymmärretyksi yhä selkeämmin suhteessa muuttuviin normeihin. Jo vuonna 1996 Van Every (s. 41) totesi heteroseksuaalisen seurustelusuhteen määrittävän konventionaalisesti pitkäaikaiseksi ja kahdenväliseksi ihmissuhteeksi, johon tyypillisesti kuuluu yhdessä asuminen. Tämä aiempi tutkimuskirjallisuuden esiin nostama ajatus normien roolista ja muuttuvuudesta toimi tärkeänä taustoittajana ajattelulleni, kun lähdin suunnittelemaan haastatteluihin pohjaavaa tutkimusta ei-koskaan-seurustelleista ihmisistä ja heidän kokemuksistaan. Siirryn graduni seuraavassa alaluvussa avaamaan haastatteluaineistoni keräämisprosessia.

1.2 Kuinka teemahaastattelut toteutettiin?

Graduaineistoni koostuu kuudesta puoli-strukturoidusta teemahaastattelusta. Koska keskityn gradussani nimenomaan seurustelemattomuuden *kokemukseen*, haastattelu on minulle ilmeinen valinta aineiston keruun tavaksi (Laine, 2001, s. 29). Haastatteluiden välityksellä ei-koskaan-seurustelleilla ihmisillä on mahdollisuus kertoa kokemuksistaan omin sanoin ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Haastatteluja on perinteisesti pidetty hyvänä tapana paneutua aihealueeseen, jota ei ole vielä paljoa tutkittu (Reinharz & Davidman, 1992). Päädyin puoli-strukturoituun haastattelumuotoon, sillä se tarjosi minulle mahdollisuuden saada yhteneväisyyttä eri haastatteluiden välille, mutta samalla se salli liikkumavaraa, jotta pystyin esittämään lisäkysymyksiä haastateltavien itse esille nostamien asioiden pohjalta.

Löysin haastateltavat *lumipallotekniikalla* sosiaalisen median kautta. Lumipallo-otannalla tarkoitetaan, että tutkittavan ilmiön kannalta merkityksellisiä henkilöitä etsittäessä sana laitetaan kiertämään ja usein tutkimukseen soveltuvat henkilöt löytyvätkin toistensa kautta (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 88). Etsin osallistujia graduhaastatteluihini henkilökohtaisen Facebook-tilini julkisella, suomenkielisellä päivityksellä, sekä Facebookin avoimeen ”PK-seudun avunvaihtorinki” -ryhmään laittamani ilmoituksen kautta. Aikaisemman tietämykseni perusteella pystyin oletamaan, että jo omien Facebook-kavereideni ystäväpiiristä löytynee etsimiäni avainhenkilöitä. En kuitenkaan haastatellut minulle jo ennestään tuttuja ihmisiä, sillä sekä tutkimuseettisistä syistä että tutkimuksen

laadun kannalta pidin parempana sitä, että minulla ja haastateltavalla henkilöllä ei ollut aiempaa henkilökohtaista suhdetta.

Olin asettanut etsimilleni henkilöille kolme ennakkoehtoa, jotka olivat: 1) haastateltavan tuli olla henkilö, joka ei *oman määrittelynsä mukaan* ole koskaan seurustellut, 2) haastateltavan tuli olla haastatteluhetkellä iältään 20–30-vuotias ja 3) seurustelemattomuus ei saanut olla yksiselitteisesti seurausta tietoisesta ja/tai periaatteellisesta päätöksestä. Koska haastattelukutsu oli suomenkielellä, toimi kielirajoitus käytännössä neljäntenä ennakkoehtona haastatteluun osallistumiselle.

En halunnut määritellä ”seurustelua” etukäteen, sillä se, miten haastateltavat ymmärtävät seurustelun on yksi tutkimusfokuksistani. Toiseksi, koska olen tutkielmassani kiinnostunut seurustelunormin purkamisesta, enkä sen vahvistamisesta tietynlaiseksi, olisi seurustelukokemuksen ennalta määrittely tuntunut suorastaan paradoksaaliselta. Graduni keskiössä on seurustelemattomuuden kokemus, joten tutkimuskysymyksieni kannalta oleellista on vain se, että haastatteluihin osallistuvat ihmiset itse kokevat, että eivät ole ikinä seurustelleet.

Rajasin haastateltavat 20–30-vuotiaiksi kahdesta syystä: ensinnäkin saman ikäpolven ihmisillä voidaan olettaa olevan suhteellisen yhtenevä käsitys aika- ja paikkasidonnaisesta seurustelukulttuurista, jonka vuoksi heidän kokemuksiansa diskursiivista rakentumista on mielekästä käsitellä yhdessä. En kuitenkaan pyri kuusi henkeä kattavalla haastatteluaineistollani esittämään mitään yleistettäviä totuuksia itse ryhmästä, vaan tarkastelemaan seurustelemattomuutta nimenomaan diskursiivisena positiona. Laadullisessa feministisessä tutkimuksessa yleistettävyys ei ole tutkimuksen kriteeri, vaan oleellista on tarkasteltujen kokemusten mielenkiintoisuus suhteessa aiemman tutkimuksen oletuksiin (Oinas, 2004, s. 216–217).

Toiseksi, yksi graduhaastettuluiden teemoistani on osallistujien tulevaisuushorisontti (ks. liite 1, teema 6, s. 89), jolla viitataan haastateltavien käsityksiin ja toiveisiin heidän tulevaisuuden ihmissuhteistaan. ”Perheen perustaminen ja sen suunnittelu”, nähdään normatiivisesti ajankohtaiseksi teemaksi kolmeakymmentä ikävuotta lähestyttäessä (esim. Erikson, 2014, s. 165) ja tästä syystä johtuen halusin haastateltavien ihmisten olevan juuri tätä ikäluokkaa. Minulla on näin

aineistoni kautta mahdollisuus tarkastella normatiivista ennakko-oletusta myös kriittisesti (vrt. Budgeon, 2015).

Rajasin etsittävien haastateltavien ryhmästä pois ne ihmiset, joille seurustelemattomuus on tietoinen ja/tai periaatteellinen valinta. Näin ollen joukosta rajautuivat ulos muun muassa ne henkilöt, jotka esimerkiksi uskonnollisista syistä kieltäytyvät seurustelusta tai ne, jotka mieltävät itsensä a-romanttisiksi (ks. a-seksuaalisuudesta ja a-romanttisuudesta: esim. Brotto et al., 2010; Carrigan, 2011), eivätkä tästä syystä kaipaa elämäänsä seurustelusuhdetta. Tietoisen valinnan kautta parisuhdejärjestelmän ulkopuolelle jättäytyvät ihmiset olisivat tarjonneet analyysilleni hedelmällisen aineiston *toisin tekemisen* näkökulmasta (vrt. Wilkinson, 2014; Lahad, 2016). Gradun pituusrajoitukset huomioon ottaen tein kuitenkin rajausvalinnan, joka antaa minulle mahdollisuuden tässä opinnäytetyössä keskittyä ei-valitun seurustelemattomuuden kokemukseen ja sen potentiaaliseen ambivalenttiuteen sekä taustamekanismeihin.

Hyödynsin haastateltavien löytämisessä sosiaalista mediaa – tarkemmin sanottuna Facebookia, jota kautta jaoin laatimaani haastattelukutsua. Linkkasin haastattelukutsun Facebookin ”PK-seudun avunvaihtorinki” -ryhmään siinä vaiheessa, kun en ollut vielä saanut riittävästi yhteydenottoja henkilökohtaisen tilini julkisen statuspäivityksen jakamisen kautta. Kyseinen ryhmä oli sopiva tarkoituksperilleni, sillä ryhmän omat säännöt eivät kieltäneet haastattelukutsun kaltaisen viestin julkaisua ja ryhmän jäseneksi saa liittyä kuka tahansa Facebookin jäsen, minkä ansiosta aineistoni rajausehdot eivät muuttuneet. Pääkaupunkiseudun alueella toimiville ihmisille suunnatun ryhmän valinta oli perusteltua, sillä käytännön syistä olin päättänyt pitää kaikki graduhaastatteluni Helsinki-Vantaa-Espoo -akselilla. Halusin järjestää haastattelut kasvotusten, jotta vuorovaikutus olisi mahdollisen välitöntä.

Haastattelukutsupäivitystäni jaettiin Facebookissa 14 kertaa ja se tavoitti myös henkilöitä, jotka eivät olleet itse nähneet kyseistä päivitystä, sillä osa valikoituneista haastateltavista kertoi kuulleensa osallistumismahdollisuudesta tuttaviansa kautta suullisesti. Yksi haastateltavistani ei ollut Facebookissa jäsenenä laisinkaan. Kutsuun vastanneet olivat minuun itse yhteydessä joko Facebookin kautta yksityisviestillä tai sähköpostitse, kuten olin haastattelukutsussa kaikkia kiinnostuneita kehottanut olemaan. Ennen jokaisen haastattelun aloittamista haastateltavat allekirjoittivat tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK, 2012) suositusten mukaisesti laatimani suostumuslomakkeen (liite 2). Allekirjoituksellaan haastateltavat antoivat minulle luvan

yksilöhaastatteluiden äänittämiseen ja minä lupauduin käsittelemään haastatteluaineistoa luottamuksellisesti, sekä varmistamaan, ettei haastateltavien anonymiteetti vaarantuisi graduuni päätyvissä haastattelukatkelmassa. Olen itse litteroinut haastattelut äänitteiden pohjalta ja olen ainoa henkilö, joka on kyseisten haastatteluäänitteiden kanssa ollut tekemisissä.

Suostumuslomakkeen lisäksi haastateltavat täyttivät tapaamisen aluksi henkilötietolomakkeen, jossa he vastasivat omin sanoin tiedustelemini taustatietoihin. Henkilötietolomakkeessa kysyin haastateltavien nimeä, sukupuolta, ikää, seksuaalista suuntautumista, synnyin- ja asuinpaikkaa, koulutustaustaa, sekä sen hetkistä päätoimea analyysini tueksi. Haastatteluihin osallistui haastateltavien omien määrittelyjen mukaan neljä naista ja kaksi miestä. Iältään he olivat haastatteluiden pitohetkellä 21–27-vuotiaita. Haastatteluiden kestot vaihtelivat 45–65 minuutin välillä ja litteroituina tekstimäärää koostui 16–24 sivua yhtä haastattelua kohden – yhteensä 111 sivua tekstiä.

Osallistujista yksi oli koulutustaustaltaan ylioppilas; yksi oli käynyt ammattikoulun; yksi ammattikorkeakoulun; yhdellä oli ammattikorkeakoulututkinto suoritteilla ja kahdella osallistujalla oli yliopistotason alempi korkeakoulututkinto tekeillä. Kolme kuudesta teki haastatteluiden pitoaikaan päätoimisesti töitä; kolme opiskeli. Viisi haastateltavaa ilmoitti olevansa heteroseksuaaleja; yksi homoseksuaali. Haastateltavista neljä asui pääkaupunkiseudulla; yksi Pohjanmaan ja yksi Kymenlaakson maakunnassa. Yksi haastateltavista oli syntynyt Suomen rajojen ulkopuolella; muut olivat kotoisin ympäri Suomea. Suhteutan graduanalyysiani paikoitellen haastateltavien sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen. Muut taustamuuttajat eivät nousseet työssäni analyysin kannalta merkittäviksi tekijöiksi. Kertomiensa taustatietojen perusteella haastateltavat vaikuttavat kuitenkin suhteellisen heterogeeniseltä ryhmältä annetut ennakkorajausehdot huomioon ottaen.

Yksilöhaastatteluiden pitopaikka valittiin haastateltavien omien toiveiden mukaisesti pääkaupunkiseudun alueelta: kaksi haastatteluista pidettiin Helsingin yliopiston Kaisa-kirjaston ryhmätyötiloissa; kaksi julkisessa, mutta rauhallisessa anniskeluravintolassa; yksi haastateltavan omassa kodissa ja yksi minun luonani. Ennen jokaista teemahaastattelurungon läpikäymisen aloittamista muistutin haastateltavia, että heillä on mahdollisuus keskeyttää haastattelu, missä tahansa kohtaa tapaamista tai olla vastaamatta esittämiini kysymyksiin, jos he niin päättävät. Yksikään kuudesta osallistujasta ei näin kuitenkaan tehnyt. Teemahaastatteluiden lopuksi kävimme

haastateltavien kanssa lyhyen palautekeskustelun haastattelutilanteesta (liite 1: haastattelurungon kohta ”Lopuksi”, s. 89).

Loppupurun ideana oli tarjota haastateltaville tilaisuus käydä läpi haastattelutilannetta ja sen herättämiä tuntemuksia, sekä antaa minulle palautetta haastattelijana. Puhutun perusteella kaikki haastatellut olivat kokeneet tilanteen suhteellisen miellyttävänä ja roolini tilaa antavana. Pysin haastattelijana, niin kuin tutkielmantekijänä laajemminkin, olemaan reflektiivinen (ks. feministisestä tutkimusetiikasta: esim. Mauthner, 2002). Kiinnitin haastattelutilanteessa erityisen paljon huomiota omiin reaktioihini ja tein parhaani antaakseni haastateltavan tunteille tilaa ja tukea tulla esille kuitenkin arvottamatta sitä, millaisia tunteita aiheeseen liittyi (Campbell & Wasco, 2000). Nojauduin haastattelutilanteessa täysin haastateltavan omiin määritelmiin siitä, kuinka hän ymmärtää seurustelun ja tapailun. Kiinnitin tarkkaavaisesti huomioita haastateltavieni esiin nostamiin asioihin ja pyrin syventymään aiheeseen esittämällä kerrotun perusteella lisäkysymyksiä. Haastateltaviksi päätyi keskenään erilaisia persoonia, joiden elämäntilanteet, elämäntarinat, kertomisentavat ja avoimuusaste vaihtelivat runsaasti. Haastateltavat suhtautuivat omaan seurustelemattomuuteensa moninaisesti. Osa oli miettinyt asiaa enemmän kuin toiset ja osaa tilanne häiritsi enemmän kuin toisia. Haastattelussa annetut perustelut ja pohdinnat oman seurustelemattomuuden syistä vaihtelivat eri haastateltavien välillä ja yksittäisen haastattelun aikana. Jokainen haastateltavissa kuitenkin kertoi haluavansa seurustella jossain vaiheessa elämäänsä. Haastateltavista osa kertoi käyneensä treffeillä toisia enemmän ja osa ei laisinkaan.

Yksi haastateltavista kertoi, ettei ollut koskaan harrastanut seksiä kenenkään kanssa. Muiden haastateltavien kanssa seksi tai seksuaalisuus eivät nousseet keskeiseen osaan haastattelun aikana tai toimineet tulkintani mukaan seurustelemattomuuden kokemusta jäsentävänä tekijänä. Kukaan haastateltavista ei viitannut a-seksuaalisuuteen haastattelun aikana. Puolet haastateltavista mainitsi miettineensä adoptio-optiota nostaessaan itse esille mahdolliset tulevaisuuden lapsitoiveensa.

Koska ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten ihmisten seurustelemattomuuden kokemuksia ei ole juurikaan tutkittu aikaisemmin normikriittisesti, lähestyin seurustelemattomuuden kokemusta laaja-alaisesti. Tutkimuskysymyksinäni ovat: 1) Miten ja millaisena *seurustelemattomuus, seurustelu* ja *parisuhde* näyttäytyvät ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten näkökulmasta ja mitä tämä kertoo parisuhdejärjestelmästä laajemmalla, diskursiivisella tasolla? 2) Kuinka haastateltavat muodostavat

käsityksiä itsestään suhteessa seurustelemattomuuteensa ja minkälaisia tosiasiallisia seurauksia tällä merkityksenannolla on heidän elämäänsä?

Koostin puoli-strukturoidun haastattelurungon kuuden teeman ympärille, joiden koin tukevan tutkimuskysymyksiäni mielekkäällä tavalla. Nämä teemat ovat: 1) seurustelu/seurustelemattomuus, 2) seurustelemattomuuden sosiaalinen ja 3) yhteiskunnallinen aspekti, 4) haastateltavien suhde seurusteluun ja 5) sinkkuuteen, sekä 6) haastateltavien tulevaisuushorisontit. Puoli-strukturoitu haastattelumuoto antoi minulle mahdollisuuden vaihdella haastattelukysymysten esittämisjärjestystä tilanelähtöisesti. Pyrin haastattelutilanteissa olemaan herkkä haastattelijoiden esiin nostamille asioille antaen haastateltavan sanoman ohjata teemojen käsittelyjärjestystä kuitenkin niin, että kaikki kysymykset tulivat läpikäydyiksi jokaisessa haastattelussa. Esittelen seuraavaksi haastattelurungon teemat aihe kerrallaan.

Ensimmäiseksi olin kiinnostunut siitä, kuinka haastateltavani ymmärtävät seurustelun ja samanaikaisesti määrittelevät käsitystään seurustelemattomuudesta, omasta tilanteestaan. Mitä seurustelu heille tarkoittaa, pitää sisällään ja kuinka se eroaa muun laisista ihmissuhteista? Toisin sanoen, mistä haastateltavat itse kokevat jääneensä paitsi, kun he eivät oman näkemyksensä mukaan ole olleet seurustelusuhteessa. Pääpainoni seurustelu/seurustelemattomuus -teeman kysymyksissä oli kuitenkin seurustelemattomuuden kokemuksissa: siinä, kuinka sanoittaa jotakin, joka tulee olemassa olevaksi lähinnä normiin törmätessään.

”Seurustelemattomuuden sosiaalinen aspekti” -teeman alla olin kiinnostunut seurustelemattomuuden kokemuksen jakamisesta ja jakamisen mahdollisuuksista. Kuinka, kenelle ja missä tilanteissa oma kokemus tuli jaetuksi ja minkälaisen vastaanoton se sai? Tunsivatko haastateltavat yhteyttä tai erillisyyttä toisiin ihmisiin seurustelukokemusten puuttumisen tähden ja millä perusteilla? Sosiaalinen aspekti on työssäni oleellinen, koska ymmärrän ihmisen läpeensä sosiaalisena olentona, jonka todellisuus ja näin ollen myös käsitys itsestä rakentuu aina suhteessa muihin ihmisiin (ks. Burr, 1995; Davies & Harré, 1990).

Seurustelemattomuuden kokemuksen yhteiskunnallista puolta lähestyin haastatteluideni kolmannessa teemassa tiedustellen haastateltaviltani, kuinka he kokevat valtakulttuurimme suhtautuvan ei-koskaan-seurustelleisiin ihmisiin. Halusin tietää, kuinka – miten paljon ja missä valossa – haastateltavat kokivat heidän kokemuksensa olevan näkyvillä yhteiskunnassamme. Oma

empiirinen ennakkokäsitykseni asiasta oli, että ei-koskaan-seurustelleet ihmiset ja heidän kokemuksensa eivät juurikaan näy mediarepresentaatioissamme tai julkisessa keskustelussa.

Neljäs teema käsitteli ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten suhdetta seurusteluun. Kuinka haastattelemiini ihmiset suhtautuvat seurusteluun? Mikä seurustelussa näyttäytyy mahdollisesti kutsuvana ja mikä ei ja miksi? Näyttäytyykö seurustelu jollainlailla problemaattisessa valossa ei-koskaan-seurustelleen ihmisen positiosta ja mitä tämä kertoo seurustelusta diskursiivisella ja rakenteellisella tasolla? Neljännen teeman tehtävänä oli syventää – ja mahdollisesti myös haastaa – ensimmäisen teeman kysymyksiä.

Haastattelun viides teema käsitteli sinkkuutta eli ajallemme tyypillistä tapaa käsitteellistää ei-seurustelua. Olen sinkkuus -teeman puitteissa kiinnostunut seurustelujärjestelmän reunoilla tai ulkopuolella olevien ihmisten käsityksistä siitä, kuinka he itse näkevät itsensä suhteessa sinkkuuteen ja sen merkityksellistymiseen. Mitä sinkkuus tarkoittaa heille ja tuntevatko he nimityksen omaa tilannettaan kuvaavaksi? Kuinka sinkkuudesta heidän mielestään yleisesti ottaen puhutaan ja miten tämä puhe suhteutuu heidän kokemuksiinsa?

Viimeisenä teemana haastatteluissani oli haastateltavien tulevaisuushorisontit – eli heidän omat tulevaisuudenodotuksensa ja -toiveensa – koskien ihmissuhteita. Ei-koskaan-seurustelleet aikuiset ihmiset ovat ihmisryhmä, joka vaikuttaa rajautuneen läheissuhdetutkimuksesta lähestulkoon kokonaan pois, sillä läheissuhdetutkimusta tehdään edelleen kovin parisuhde- ja perhekeskeisistä lähtökohdista (Budgeon, 2015; Roseneil & Budgeon, 2004). Tästä syystä se, kuinka ei-koskaan-seurustelleet nuoret aikuiset hahmottavat omia ihmissuhdehorisonttejaan oli kiinnostukseni kohteena jo haastateltavien ikärajausta pohtiessani (ks. 11).

1.3 Aineistolähtöistä sisällönanalyysia queer-teoriasidonnaisesti

Analyysini on aineistolähtöistä ja perustelen tulkintani haastattelunäytteillä. Haastattelulitteraateissa käyttämäni symbolit tarkoittavat seuraavaa:

ISOT KIRJAIMET äänenkorotus

@teksti@ äänenmuutos

£teksti£	huvittuneisuus
paksunnus	sanan painotus
<i>kursiivi</i>	äännähdys
teksti	verbi; erottaa haastattelussa tapahtuneen toiminnan sanoista
?	nouseva, kysyvä intonaatio
:	edellisen kirjaimen venytys puheessa
(.)	lyhyt tauko puheessa
(tauko)	pidempi tauko puheessa
-	ajatuksen tai lauseen katkeaminen
[teksti]	haastattelun toinen osapuoli kommentoi repliikin väliin jotakin
(teksti)	minun litteraattiin lisäämä selvennys lainauksen käyttöönoton yhteydessä
- -	haastattelu-repliikkiä ei ole lainattu kokonaisuudessaan
<u>alleiviivaus</u>	tekstin sisältöä on anonymisoitu

Sijoitan litteraattisymbolien lukuohjeet myös graduni liiteosioon (liite 3, s. 91) helpottaakseni niihin palaamista analyysilukujen litteraattilainauksia luettaessa. Yllä esitetyt litteraattimerkinnot noudattavat pitkälti Kvalitatiivisen menetelmäopetuksen tietovarannon (kvaliMOTV) ohjeistusta. Määritin litterointitarkkuuden työssäni tietovarannon ohjeistuksen mukaiseksi sen ollessa yleisesti käytössä sosiaalitieteiden laadullisessa tutkimuksessa. Eksaktit litteraattilainaukset, joista näkyy muun muassa sanojen hakeminen ja mahdollinen takertelu, antavat lukijalle mahdollisuuden arvioida luotettavasti tekemieni analyysitulokintojen mielekkyyttä ja näyttävät rehellisesti roolini haastattelutilanteessa. Analyysitasoni tässä työssä on kuitenkin sisällöllinen, eikä näin ollen esimerkiksi puheen intonaationvaihtelulla ole ollut suurtakaan merkitystä tekemieni johtopäätöksien kannalta.

Merkitsen itseäni jokaisessa haastattelussa M-kirjaimella (minä/Mariia) ja haastateltavaa H-kirjaimella välittämättä siitä, kuka haastateltavista on kyseessä. Haastateltavaa lainatessani

mainitsen ennen litteraatin esittämistä lausujan sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen ja iän sellaisina kuin hän on ne minulle itse haastattelutilanteen yhteydessä ilmoittanut. Alla olevassa taulukossa esittelen haastateltavani näiden kolmen määrään kautta tutkielman luettavuuden helpottamiseksi:

Sukupuoli	Seksuaalinen suuntautuminen	Ikä
mies	hetero	21
nainen	hetero	23
nainen	homo	24
nainen	hetero	25
nainen	hetero	26
mies	hetero	27

Tutkimusotteeni on tässä työssä *queer*-teoreettinen eli normatiivisuuden osoittamiseen ja sen purkamiseen pyrkivä (Sullivan, 2003; Warner, 1994). Lähestyn siis seurustelua sosiaalisena konstruktiona tarkastellen normikriittisesti sen diskursiivista rakentumista ja tätä kautta pyrkien ymmärtämään ei-koskaan-seurustelleiden nuorten aikuisten kokemuspositiota sekä seurustelemattomuuden kokemuksen merkityksellistämisen mahdollisuuksia. Sullivanin (2003) mukaan *queering* on ymmärrettävä ensisijaisesti verbin tai adjektiivin kaltaisena (tutkimus)asenteena, ei niinkään jotakin ilmiötä kuvaavana pysähtyneenä asiantilana tai seksuaalisuuden moninaisuutta kuvaavana kattokäsitteenä. Lähestyessäni tutkimusaiheeni queer-teoreettisesti, olen toisin sanoen kiinnostunut horjuttamaan seurustelun rakenteellista ja diskursiivista valta-asemaa tarkastellessani seurustelujärjestelmää sen marginaalista käsin. Juvonen ja Kolehmainen (2017, s. 1) sanovatkin queer-tutkimuksen vahvuuden olevan siinä, että sen avulla on mahdollista tarkastella ”mukaan ottamisen ja ulossulkemisen” -kysymyksiä laajasti.

Jotta ihmisen kokemus voisi tulla ymmärretyksi, se vaatii usein sanallistamista. Ei siis ole yhdentekevää, mitä ja miten sanoja käytetään, kun ei-koskaan-seurustelleista ihmisistä tai heidän kokemuksistaan puhutaan. Se, kuinka kokemus kehystetään, on vastuukysymys, johon haluan tutkielman tekijänä kiinnittää erityistä huomiota (ks. Mauthner, 2002). En yritä tässä työssä niputtaa kaikkien haastattelemini ihmisten subjektiivisia seurustelemattomuuden kokemuksia

toisilleen identtiseksi, vaan pyrin ymmärtämään seurustelemattomuuden kokemusta laajemmalla, diskursiivisella tasolla. Tutkimukseni on siis aineistolähtöistä sisällönanalyysia queer-teoriasidonnaisesti. Olen työssäni erityisen kiinnostunut siitä, mitkä ovat kokemuksille annettujen merkitysten taustaoletukset: ne seikat, jotka otetaan annettuina ja joiden varaan omaa kokemusta rakennetaan diskursiivisella tasolla.

Analysoin gradussani haastateltavieni kertomaa hiukan samaan tapaan kuin miten Wilkinson (2014) teki normikriittisessä tutkimuksessaan, joka käsitteli sinkkujen kokemuksia kodin rakentumisesta intiimiksi tilaksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että litteroituani 111 sivua haastatteluaineistoa pyrin irrottautumaan teemahaastatteluiden rakenteesta ja kysymyksenmuotoilusta ja tarkastelin aineistoa tutkimuskysymysteni kautta. Luin haastattelulitteraatit lukuisia kertoja lävitse kiinnittäen huomiota haastateltavien haastattelusta toiseen esiin nostamiin, toistuviin komponentteihin. Jo suhteellisen aikaisessa vaiheessa analyysiprosessia minulle oli selvää, että tarvitsen uuden analyttisen käsitteen, jotta seurustelemattomuuden kokemusta on mahdollista käsitellä sellaisessa valossa, kun millaisena se minulle haastateltavien kertoman perusteella näyttäytyi.

Heteronormatiivisuus ja normatiivinen heterous ovat tyyppillisesti olleet ne analyttiset työkalut, joiden avulla parisuhdekäytäntöjä on tarkasteltu kriittisesti (esim. Budgeon, 2008; Gadbois, Wondergem, Fuller & Rothblum, 2015; Rossi, 2003; Suter & Daas, 2007). Rossi (mm. 2006, 2015) on teoretisoinut heteronormatiivisuuden ja normatiivisen heterouden käsitteitä ja jäljittää heteronormatiivisuuden käsitteen alkuperää Warnerin vuonna 1994 julkaistuun klassikkoteokseen *Fear of a Queer Planet*. Rossin (2006, s. 20) tiivistyksen mukaan Warner (1994) yhdistää teoksessaan heteronormatiivisuuden käsitteellä toisiinsa heteroseksuaalisuuden institutionaalisuuden, normalisoinnin kysymyksen sekä seksuaalisuuden lisääntymiseen pyrkivän funktionaalisuuden ja tämän legitimoidun aseman.

Toisin sanoen heteronormatiivisuudella viitataan siihen, että kaikkien ihmisten oletetaan lähtökohtaisesti olevan heteroseksuaaleja, kunnes toisin todistetaan. Heterous on luonnollistettu olemisen tapa, joka samalla ylläpitää kaksinapaista sukupuolijärjestelmää ja määrittää reproduktiivisen seksin moraalisisessa mielessä ”oikeanlaiseksi” seksuaalisuudeksi. Seksuaalisuus ei kuitenkaan asettunut jäsentämään haastattelemani ihmisten seurustelemattomuuden kokemuksia, eikä se toisaalta näyttäytynyt keskeisenä tekijänä edes heidän käsityksissään seurustelusuhteesta, vaikka muutama haastateltava aihetta sivusikin. Tästä syystä päädyin

analysoimaan haastattelumateriaalia *parisuhdenormatiivisuus* -käsitteen avulla. Banker, Kaestle ja Allen (2010) ovatkin todenneet tutkimuksessaan, että käsitystä tapailu- ja seurustelusuhhteista rakennetaan ensisijaisesti romanttisen narratiivin kautta: pelkkään seksiin perustuvaa suhdetta ei ymmärretä seurusteluna ja toisaalta romanttinen narratiivi riittää yksinään rakentamaan erontekoa seurustelun ja ei-seurustelun välille.

Brake (2012) on teoretisoinut amatonormatiivisuuden käsitettä (*amatonormativity*) heteronormatiivisuudelle rinnakkaiseksi termiksi. Amatonormatiivisuus viittaa vallalla oleviin käsityksiin ja oletuksiin, joiden mukaan eksklusiivisen rakkaussuhteen tulisi olla yksilölle ensisijainen ihmissuhdetyyppi, sillä se on ihmisille normaalia ja nähdään universaalina tavoitteena (mts. 88–89). Braken termi pohjaa latinankieliseen sanaan *amatus*, mikä tarkoittaa rakastettua (*beloved*). Brake yhdistää siis käsitteessään romanttisen rakkauden ja eksklusiivisen suhdemuodon normatiivisuuden puhuessaan olemassa olevasta valtarakenteesta. Hänen mukaansa amatonormatiivisuus marginalisoi sekä sinkkuja, a-romanttisia että ei-monogamisissa suhdemuodoissa eläviä ihmisiä (mt.).

Amatonormatiivisuus ei ole vielä vakiinnuttanut asemaansa suomenkieleen. Tukeudun gradussani parisuhdenormatiivisuuden käsitteeseen, jonka ymmärrän heteronormatiivisuudelle rinnakkaisena terminä amatonormatiivisuuden kaltoin. Käsitteellistän parisuhdenormatiivisuuden työssäni seuraavalla lailla: ”parisuhteessa oleminen on luonnollistettu olemisen tapa, joka linkittyy heteroseksuaalisuuden valta-asemaan. Oletusarvoista on, että kaikki aikuiset ihmiset joko ovat parisuhteessa; ovat olleet parisuhteessa ja/tai haluavat parisuhteen”. Heteronormatiivisuudesta puhuessaan Rossi (2006, s. 19) lausuu *normalisoinnista* seuraavaa: ”ei ole olemassa normaalia, on vain yleistä ja normitettua”. Käsitän parisuhdejärjestelemän (ks. Kipnis, 2003) työssäni siis tästä lähtökohdasta käsin ja analysoin seurustelemattomuuden kokemuksia tätä seurustelun ”normaaliuden” eetosta – parisuhdenormatiivisuutta – vasten.

Hahmotan parisuhdenormatiivisuuden ikään kuin *rakenteellisena asenteena*, joka näkyy yhteiskunnassamme singlisminä (ks. DePaulo & Morris, 2005; 2006) ja parisuhdekulttuurin ideologisena voimana, jota yksilön voi olla vaikea havaita tai kyseenalaistaa (Budgeon, 2008; Byrne, 2003; Day, 2016; DePaulo & Morris, 2005; Reynolds & Wetherell, 2003; Sandfield & Percy, 2003; Zajicek & Koski, 2003). Rakenteellisena asenteena parisuhdenormatiivisuus ei siis ole yksittäinen parisuhdediskurssi, vaan joukko normatiivisia puhetapoja ja -käytäntöjä, jotka luovat diskursiivisen

ympäristön, jota vasten läheissuhteita tulkitaan ja eletään todeksi. Koska omakuvaa luodaan kulttuuristen diskurssien tarjoamissa puitteissa (Davies & Harré, 1990), tapahtuu myös tämä minuuden rakentaminen suhteessa parisuhdenormatiivisuuteen.

Puhun tässä työssä parisuhdenormatiivisuudesta *rakenteellisena asenteena* sen vuoksi, että analysoin parisuhdejärjestelmän merkitystä yksilötasolla. Parisuhdekulttuurin ideologinen voima – parisuhdenormatiivisuus – vaikuttaa yksilöön, mutta se ei määritä yksilön toimintaa täysin. Pohjaan ymmärryksen Foucault'n (1980, s. 119) ajatteluun: valta kohtaa aina vastavallan ja sosiaalinen todellisuus on erilaisten voimien ja vastavoimien, sekä niihin kytkeytyvien toimintojen kudelma. Vallalle on ominaista sen kietoutuminen kaikkeen inhimilliseen toimintaan, minkä vuoksi sitä tulee lähestyä mikrososiaalisen tason tarkastelun kautta (Foucault, 1980, s. 51, 89). Foucault'laisen käsityksen mukaan valta sijaitsee kaikkialla, mutta se ei kuitenkaan ole satunnaisesti kaikkien käytettävissä, sillä valtasuhteet noudattelevat yhteiskunnan perustavaa laatua olevia suhteita (Foucault, 1980, s. 51, 83–119).

McNay (2000) kirjoittaa foucault'laista ajattelua mukaillen, että tietyt kulttuuriset puhetavat, kuten romanttinen rakkaus ja ydinperhe, ovat muutoksille puolustuskykyisiä, vaikka ne eivät vastaisikaan tämän hetkisiä olosuhteita. Institutionaalisten käytäntöjen lisäksi kyseisiä puhetapoja ylläpidetään yksilötasolla, sillä ne tarjoavat vahvistusta eheälle identiteetille. McNay jatkaa, että näihin kulttuurisiin narratiiveihin kiinnittäytyään, ensinnäkin sen takia, koska ne ovat esillä ja näin ollen mahdollisia, mutta myös siksi, että niistä kiinnipitäminen on samalla eheän omakuvan ylläpitämistä. Ihmisen psykologinen tarve ymmärtää minuutensa jatkuvana ja koherenttina kokonaisuutena saa meidät positioitumaan olemassa oleviin kulttuurisiin kertomuksiin. (Mts. 93–94.)

Tässä johdantoluvussa olen avannut tutkielmani tekotapaa ja taustaa. Olen esitellyt tutkimuskysymyksen ja asemoinut työni osaksi kriittistä parisuhdetutkimuksen kenttää. Työni edustaa sosiaaliskonstruktivististä tutkimusperinnettä, jonka mukaisista lähtökohdista olen puoli-strukturoidut teemahaastattelut toteuttanut. Haastatteluaineiston myötä syvennyn aikuisten seurustelemattomuuden kokemuksiin – aiheeseen, joka on jäänyt vielä pitkälti akateemisen tutkimuksen ulkopuolelle. Seurustelemattomuuden kokemusten kautta pureudun vallalla olevaan parisuhdejärjestelmään normikriittisesti analysoiden sitä parisuhdenormatiivisuus-käsitteen avulla.

2. Seurustelemattomuuden kokemus ja parisuhdenormatiivisuus

Tässä analyysiluvussa keskityn niihin merkityksiin, joita haastattelemanani ihmiset antavat seurustelemattomuuden kokemuksilleen. Etsin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiini: kuinka ja millaisena *seurustelemattomuus* näyttäytyy ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten kokemana ja mitä tämä kokemus kertoo parisuhdejärjestelmästä laajemmalla, diskursiivisella tasolla? Kuinka haastateltavat muodostavat käsityksiä itsestään suhteessa seurustelemattomuuden kulttuuriseen ymmärtämiseen ja minkälaisia tosiasiallisia seurauksia tällä merkityksenannolla on heidän elämäänsä?

Aloitan analyysiluvun nostamalla esiin niitä tapoja, millä haastateltavat puhuvat seurustelunormiin törmäämisestä omakohtaisesti. Siirryn sen jälkeen analysoimaan niitä seurauksia, mitä haastateltavat ovat kokeneet jäätyään tämän normin ulkopuolelle tarkastellen normikriittisesti kyseisen marginalisoinnin taustamekanismeja ja esiintulon muotoja. Luvun loppupuolella tutkin ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten ihmisten seurustelemattomuuden kokemusten sanoittamisen haasteita siinä kulttuurisessa ympäristössä, jossa heidän kokemuksensa ei tule nähdäksi, sitä ei koeta tärkeäksi tai se leimataan ”epäonnistumiseksi”.

2.1 ”Kaikkien kuuluu seurustella”

Haastattelemanani henkilöt olivat hyvin tietoisia seurustelunormin (ks. Tormulainen, 2012; Wilkinson, 2014) olemassa olosta eli sosiaalisesta vaatimuksesta, jonka mukaan ”kaikkien kuuluu seurustella”. Parisuhdekulttuurin ideologinen voima ja luonnollistettu asema ovat kuitenkin usein niin vahvoja, että parisuhteen etuoikeutettua statusta harvoin yhteiskunnallisesti huomataan tai kyseenalaistetaan (Budgeon, 2008; Byrne, 2003; Day 2016; DePaulo & Morris, 2005; Reynolds & Wetherell, 2003; Sandfield & Percy, 2003; Zajicek & Koski, 2003). Kulttuurisesti jaetun seurustelukäsityksen ja sen merkityksen kritisoiminen vaikuttaa olevan haastavaa siitä syystä, että aihe on edelleen pitkälti epäpolitisoitu ja vailla julkista keskustelua. Pyrin työssäni outottamaan seurustelunormia tarkastellen sitä osana laajempaa parisuhdenormatiivisuutta, mikä samalla avaa aiheen valtasuhteita ja sen vaikutusten laaja-alaisuutta. Aloitan analyysini haastattelunäytteellä, jossa haastateltava kokee, että seurustelu nähdään asiana jota kaikkien tulee tehdä:

-- must tuntuu et se on tosi niinku (.) niinku yleinen- tai tavallaan et ihmiset elää semmoses et kyl kaikkien kuuluu niinku seurustella [mm] ja sit jossain vaihees mennä naimisiin ja (.) nyt ehkä vähän keskustellaan siitä et kaikkien ei tarvii hankkia lapsia mut [mm] mut tavallan se kyl se on vähän semmonen oletus et et kaikki päätty jonkun kanssa yhteen et [mm] sit ku mäkin (.) jostakin- jostain ihmisest jota mä tos tapailin ja sit mä laitoin mun kaverille viestii et en mä nyt £niinku tykännytkään siitä£ että [mm] miten mä sen sille niinku kauniisti muotoilen ja ja näin ja sit (.) niinku mun oma tunne oli se et ihanaa mä voin vaan laittaa sille viestin et mun ei tarvii sitä £niinku tavata enää£ [joo] sit tota sit se mun kaveri laitto mulle et no ei se haittaa et kyllä sä vielä jonkun löydät [joo] sit tuli sellanen et ai (.) niinku sem- (.) et niinkö? £tai et et£ ei mulle käynyt mieleskään et se oli niinku mun- (.) tai niinku vaik sinänsä kyl mä nyt jota- tavallaan itekin etin [mm] etin mut et on se tosi (.) semmonen oletus [mm] et kaikkien pitäis olla jonkun kaa et sinänsä vähän ärsyttävää vaik mä varmaan itekin oon siihen vähän uhriu- tai silleen (.) en nyt uhriutunut mut silleen [mm] et (.) et kyl se vaikuttaa [joo] (siihen, että kokee tarvetta löytää seurustelukumppanin)

Kuten haastateltava yllä olevassa haastattelulainauksessa kertoo: seurustelu nähdään yleisesti asiana, jota ”jokaisen ihmisen kuuluu tehdä”. Se on vahvasti normitettua toimintaa. Kuulumisella ei tässä yhteydessä viitata pelkästään toiminnan tavanomaisuuteen, yleisyyteen, vaan se pitää sisällään vaatimuksen: ihmisten pitäisi seurustella ainakin jossakin vaiheessa elämää. Haastateltava yhdistää puheenvuorossaan seurustelun ajatukseen naimiseen menemisestä ja mahdollisista lapsista. Pohdittuaan sitä, kuinka kaikkien ihmisten oletetaan päätyvän jonkun kanssa parisuhteeseen, haastateltava kertoo kommunikointikokemuksestaan ystävänsä kanssa. Haastateltava oli aprikoinut ystävälleen sitä, kuinka hän päättäisi tapailusuhteen ihmisen kanssa, josta ei ollut enää romanttisessa mielessä kiinnostunut. Ystävä oli ”lohduttanut” haastateltavaa vakuuttamalla, että tapailusuhteen karikoitumisesta huolimatta haastateltava tulisi kyllä vielä löytämään seurustelukumppanin.

Ystävän reagointitavan tekee ymmärrettäväksi länsimaissa vallitseva sarjamonogamian periaate. Ajatus sarjamonogamiasta – eli siitä, että ihmisillä oletetaan olevan kerrallaan vain yksi

seurustelukumppani, mutta elämänsä aikana useita – on feministiteoreetikko Kipniksen (2003, s. 231) mukaan parisuhdejärjestelmän ylläpitäjä: vika on aina väärissä henkilöissä, ei koskaan itse parisuhteen ideassa. Näin ollen ystävän toteamuksen tarkoituksena on ollut kertoa, että hän ei usko ei-koskaan-seurustelleen haastateltavan tulevan jäämään yksin. Toisin sanoen ystävä uskoo hänen tulevan vielä löytämään elämäkumppanin, jonka parisuhdenormatiivisessa yhteiskunnassa oletetaan olevan seurustelukumppani. Haastateltava ilmensi ambivalentteja tunteita kertoessaan tapahtuneesta sananvaihdosta: hän samanaikaisesti suhtautui kriittisesti parisuhdenormatiivisuuteen, mutta kertoi myös kokevansa parisuhdenormatiivisuuden vaikuttavan omaan käytökseensä.

Parisuhdenormatiivisuus yhteiskunnassa vallitsevana rakenteellisena asenteena siirtää ei-seurustelevat – ja erityisesti ei-koskaan-seurustelleet – ihmiset marginaaliin, jossa heidän kokemuksensa ei tule kuulluksi, eikä arvostetuksi. Seurustelemattomuus ei juurikaan näy mediarepresentaatioissamme, kuten muun muassa seuraavassa haastattelulainauksessa käy ilmi:

Mies, hetero, 21

-- tuli vaan mieleen esimerkiks nää laulut [mm] jois aina lauletaan jostain suhteesta ja tiiditidii [mm] ni siinä luodaan sitä todellisuutta että tällanen on nämä jutut ja sillain ni sit jos joku joskus välillä vaan laulais siit yksinolosta tai siitä et ei seurustele [mm] niin ehkä se vois vähän niinku piristää tätä kokemusmaailmaa? [joo] et (.) must tuntuu et se on aika dominoiva tää seurustelujuttu ja sit se ohjaa välillä vähän ehk liikaakin ihmisten toimintaa et sen pitäis olla joku **goal** [mm] tavoite maali [joo]

Edellä olevassa lainauksessa haastateltava käyttää sanavalintaa ”piristää” pohtiessaan mahdollisuutta, jossa hänen kokemuksensa tulisi nähdä (vrt. Fryberg & Townsend, 2008) mediarepresentaatioissa. Haastateltava viittaa kyseisessä kohdassa tilanteeseen, jossa kokemuksen representaatio tulisi jollain lailla seurustelueetoksen ulkopuolelta. Kyseisen lausuman on vaikea tulkita viittaavan sinkkurepresentaatioon, sillä sinkkuudesta kertovia lauluja, ohjelmia ja kirjoituksia esiintyy suomalaisessa mediassa jatkuvasti. Väitänkin, että sinkku/varattu -jaottelu on yksi parisuhdenormatiivisuutta ylläpitävistä diskursiivisista tukipilareista jaottelun nojattessa pitkälti sarjamonogamian periaatteeseen. Se, mikä on ja parisuhdenormatiivisuuden ja moninaisten

polyamoristen seurustuskäytäntöjen keskinäinen suhde vaatii kuitenkin jatkotutkimusta (vrt. esim. Klesse, 2006).

Parisuhde ei ilmene kulttuurissamme neutraalina asiana, jonkinlaisessa tyhjiössä, vaan useisiin valtarakenteisiin linkittyvänä konstruktiona. Parisuhde ymmärretään yleisesti suhdemuotona, johon kaikkien ihmisten tulisi pyrkiä ja jonka tulisi olla elämässä tavoitteena (DePaulo & Morris, 2005), kuten myös seuraavassa haastattelulainauksessa käy ilmi:

Nainen, hetero, 23

-- kyllähän se välillä on just sillein että vanhemmat ihmiset on just sillein että no missäs on- että tavallaan et sun pitäis- on se kyl sit tavallaan jonkinlainen saavutus että sun pitää sit saavuttaa se (parisuhde) jossain vaiheessa sun elämää tai semmonen et niinku [mm] että onko sulla nyt sitä poikaystävää jossain ja tämmösii [joo] --

Parisuhde tai ”siihen pääseminen” nähdään *saavutuksena*. Ihmiset, jotka halusivat parisuhteen – kuten jokainen haastateltavistani ilmoitti jossain vaiheessa elämäänsä haluavan – mutta eivät tahdostaan huolimatta ole koskaan seurustelleet ymmärretään jollain lailla ”viallisina”. Siirryn seuraavaksi gradussani tarkastelemaan ja purkamaan tätä seurustelemattomuuteen liitettyä käsitystä ”viallisuudesta”.

2.2 Viallinen?

Parisuhdenormatiivisuus ei näyttäydy haastatteluissa vain vaatimuksena muodostaa seurustelusuhde jossakin vaiheessa elämää, vaan se rakentaa samanaikaisesti kuvaa ei-koskaan-seurustelleista ihmisistä viallisina ja jollain tavalla epäonnistuneina yksilöinä. Viallisuuden ajatus nousi esiin lähes kaikissa haastatteluissa. Suurin osa haastateltavista kyseenalaisti tämän viallisuuden oletuksen tarkastellen asiaa ikään kuin ulkoapäin: he olivat tietoisia siitä, minkälaisina ei-koskaan-seurustelleet ihmiset saatetaan nähdä, mutta eivät suostuneet allekirjoittamaan väittämää. Se, milloin ja miten haastateltavat pystyivät sanoutumaan irti normatiivisesta taustaolettamasta omalla kohdallaan, vaihteli haastatteluiden aikana ja välillä. Seuraavassa haastattelunäytteessä haastateltava pohtii sitä, kuinka hänet saatetaan nähdä viallisena yksilönä, jos hänen seurustelemattomuutensa käy ilmi:

Nainen, hetero, 25

H: -- mä oon ruvennut nyt ehkä kesän (2016) jälkeen häiritsee se (että en ole koskaan seurustellut) [okei] tosi paljon että mä oon ruvennut jopa häpee sitä [okei?] että että ja silleen pelottaa jos sitten löytääkin jonkun [mm] ni sit sanoo että mulla ei oo ikinä ollut sitten muuten poikaystävää että tulee- tuleeks must sellanen et oh my god- tai näkeeks se mut sillain et @aa tossa on nyt jotain vikaa@ sil ei oo ikinä ollu (poikaystävää) [okei] ni sit se hävettää ni sanoo ehkä [okei] niinku miehille esim

Yllä esittämässäni haastattelulainauksessa haastateltava kertoo, että häntä on alkanut viime aikoina häiritsemään se, ettei hän ole koskaan ollut seurustelusuhteessa. Hän kertoo häpeän syntyvän (ainakin osittain) ajatuksesta, että seurustelukokemuksen puutteesta johtuen hänet mahdollisesti tuomittaisiin muiden ihmisten toimesta. Reenkola (2016) kirjoittaa häpeäntunteen heräävän sisäisenä ristiriitana minän ja ihanteiden välillä. Pelko omasta ”vääränlaisuudesta” ja ei-hyväksytyksi tulemisesta rajoittaa ihmistä ja aiheuttaa ahdistusta (mt.). Tarkentaisin, että *sisäistetyt* ihanteet tekevät tuomitsevan ympäristön haastamisesta hankalaa, sillä tällaisessa tapauksessa yksilö jollain tasolla uskoo ansaitsevansa huonon kohtelun. Haastateltava yhdistää seurustelemattomuudesta kertomisen pelon lainauspätkässä nimenomaan romanttisen tapailun kontekstiin. Häntä pelottaa ”paljastaa” kokemuksen puutteensa potentiaaliselle treffikumppanille. Tulen tarkastelemaan paljastumisen/paljastamisen -tematiikkaa tarkemmin seuraavassa alaluvussa (s. 33).

Tulkitsen viallisuuden käsityksen, ja sitä kautta paljastamisen pelon, nojaavan pitkälti yhteiskunnassamme vallitseviin negatiivissävytteisiin merkityksenantoihin siitä, millaisiksi ei-koskaan-seurustelleet ihmiset oletetaan. Haastateltavilla oli suhteellisen yhtenevä käsitys seurustelemattomiin ihmisiin liitetystä ennakkokäsityksestä, joka piti sisällään muun muassa seuraavia piirteitä: epäsosiaalinen, sosiaalisesti lahjaton, ruma ja epämiellyttävä. Osa piirteistä on hyvinkin tulkinnanvaraisia, mutta mikään näistä määreistä ei ole kulttuurissamme korkealle arvostettu. Ne voidaan kaikki nähdä ei-haluttuina piirteinä, vikoina. Sinkkuutta marginalisoituna statuksena tarkastelleessa tutkimuksessa on saatu vastaavia tuloksia (DePaulo & Morris, 2005; 2006; Pignotti & Abell, 2009). Kyseisten tutkimuksien mukaan sinkkuihin assosioituu muun muassa sellaisia määreitä kuten emotionaalinen haastavuus ja epäkypsyyt.

Haastateltavat peilasivat itseään näitä kulttuurisesti jaettuja käsityksiä – tässä tapauksessa voitaneen sanoa negatiivisia stereotypioita – vasten tarkastellessaan omaa

seurustelemattomuuttaan ”ulkoapäin”. Mielenkiintoista nimittäin on, että haastattelusta toiseen haastateltavat toivat esille seurustelemattomuuteen liitettyjä negatiivisia määreitä juurikin siinä vaiheessa, kun kyselin heiltä, jos heille tulee mieleen joitakin kulttuurissamme vallitsevia ennakkokäsityksiä ei-koskaan-seurustelleista ihmisistä. Esiin *ei* tässä yhteydessä noussut esimerkiksi haastateltavien itse seurustelemattomuuteensa liittämiä positiivisia ulottuvuuksia.

Stereotyiialla tarkoitetaan yleisesti jaettua uskomusta jonkun ryhmän ominaisuuksista, piirteistä ja käyttäytymisestä (Stangor, 2009). Stereotyioiden makrotutkimus painottaa, että stereotyioiden nojaavat kulttuuriin normeihin ja että niitä luodaan ja ylläpidetään kommunikaation kautta, minkä vuoksi esimerkiksi mediarepresentaatiot vaikuttavat niihin (Stangor & Schaller, 1996, s. 10–14). Stereotyioiden rakentumiseen vaikuttaa aina yhteiskunnassa vallitsevat valtasuhteet (Dyer, 2002, s. 12–14). Seuraavassa lainauksessa haastateltava pohtii sitä, minkälaisena ei-koskaan-seurustellut ihminen yhteiskunnassamme nähdään ja samalla suhteuttaa näitä käsityksiä itseensä:

Nainen, homo, 24

M: -- tähän niinku linkittyen niin onks sun mielessä yhteiskunnassa tai meidän kulttuurissa jotain ennakkokäsityksii ihmisistä jotka ei oo koskaan seurustelleet

H: no o- (.) no varmaan on vähän semmonen että (.) että tota (.) et sit on vähän joku semmonen e- jotenkin ehkä sosiaalisesti lahjaton tai ruma tai ylipainonen tai [mm] tai tota jotain joskus kun olen googlannut että et jotain en ole koskaan seurustellut sit sielt tulee Suomi24:n jotain semmosii mitkä on kans (.) mis mis- en tiedä ooks sä koskaan googlannut mut [en itseasias mut mua alko nyt kiinnostaa] kantsii googlaa siis ku ihmiset laittaa sinne sellasii en ole koskaan seurustellut mistä tämä johtuu [mm?] siel mä oon kyl ihan tällaisiin törmännyt ja sitten sit tota (.) sit siel aika paljon kysellään et just et käytkö suihkussa ja niinku [aivan] no tommosii oikeesti aika et- no käyn [*naurahtaa*] ja laita kuva itsestäsi niin sillähän se selviää ja niinku et [okei] aika paljon (.) ainakin tuol en mä tiiä- tietty Suomi24 en mä tiiä onks se ihan nyt niinku [£nii£] £validi£ otos täst yhteiskunnast mutta et kyl nyt vois (.) aatella [joo] et ja kyl mustkin tuntuu et tavallaan muut ihmiset jotenkin vähän sillein ehkä en mä tiiä sääli- ei mua nyt varmaan kukaan sääli [mm] sillein varsinaisesti mut et on vähän semmonen et mikäköhän siin on vikana [joo] tai et jotenkin et kyl elämäs pitää olla vähän epäonnistunut ku ei oo niinku ketään saanut et [mm?] --

Haastateltava nojaa mielikuvansa seurustelemattomiin ihmisiin liitetystä negatiivisesta ennakkokäsityksistä osaksi Suomi24-sivuston keskustelupalstalla lukemiinsa kommentteihin. Keskustelupalstalla ei-koskaan-seurustelevien ihmisten seurustelemattomuuden vihjataan johtuvan heistä itsestään ja asiantilan olevan helposti – kuten huonolla hygienialla – selitettävissä. Vaikka haastateltava jättää Suomi24-keskustelufoorumien annin omaan arvoonsa, arvioi hän, että myös reaali maailmassa hänet ei-koskaan-seurustelleena ihmisenä saatetaan nähdä negatiivisen merkityksenannon kautta epäonnistuneena yksilönä.

Parisuhdenormatiivisuudesta johtuen seurustelu nähdään ”saavutuksena”, johon ”päästään”. Näin ollen, jos joku ei onnistu tavoitteessa, on hän lähtökohtaisesti epäonnistunut. Toisin sanoen parisuhdenormatiivisuus luo diskursiivisen ympäristön, joka mahdollistaa negatiivisten merkityksenantojen syntymisen ja olemassaolon koskien seurustelemattomuutta. Suomi24-keskustelufoorumilla mainittujen kaltaisten suorien ”tylytysten” lisäksi parisuhdenormatiivisuus ilmenee myös huomattavasti hienovaraisemmin, mutta yhtä kaikki samaan logiikkaan ja valtasuhteisiin nojaten. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan reaktioita, joita haastateltavat kertoivat kohdanneensa tilanteissa, joissa heidän seurustelukokemuksen puutteensa on tullut esille ja joiden taustalta paistaa sama ”viallisuuden” oletus.

Seurustelukokemuksen puutteen kummastelu ja ihmettely vaikuttavat haastatteluiden perusteella olevan yleisimpiä reaktioita, joita haastateltavat ovat kohdanneet tilanteissa, joissa heidän seurustelemattomuutensa on käynyt ilmi. Kummastelu voi vaikuttaa ”neutraalilta” reagoitavalta johtuen seurustelemattomuuden (oletetusta) harvinaisuudesta ja näin ollen arvovapaalta ja harmittomalta kommentoinnilta. Analyysini perusteella tämä reaktio on kuitenkin saman parisuhdenormatiivisuuden ilmentymä, joka ylläpitää seurustelemattomista ihmisistä vallitsevaa negatiivista stereotypiaa. Seuraavassa haastattelunäytteessä haastateltava kertoo kohtaamastaan hämmennyneisyydestä tilanteissa, joissa hän on kertonut, ettei ole koskaan ollut seurustelusuhteessa:

Nainen, hetero, 26

H: ehkä hämmennystä [joo] mä oon kuitenkin kaksytkuus ja sit mä en oo koskaan seurustellut ni tulee vähän semmonen jos ne ei- jos ne (ihmiset) on jotain uutta tuttuu

siis [mm] ni sitten ne on vähän sillein @okei::? no@ [joo] @hyvä sulle sitten?@
[*naurahtaa*] silleen koska se on aika aika uutta? tai sellast- se ei oo än äs normaalia?
[mm] ni sen takii se on ehk semmonen hämmennys yleisin juttu mikä tulee [okei]

M: mietiksä jotain tiettyä tilannetta? et onks ollut joku niinku-

H: joo itseasiassa ku mä sanoin mun toiselle kämppikselle niinku ekaa kertaa [joo] ni se on kuitenkin se on ollut naimisissa ja kaikkee ni ku se on mua vaan neljä vuotta vanhempi [mm] ni sit siltä tuli vaan sellanen hä? [joo] mitäh? ja hän on niinku mun ikäsenä jo- se on mennyt naimisiin [joo] ni silleen et [okei] semmosta

M: no mitä mieltä sä oot ollut näistä reaktioista?

H: ei se oo hauskaa nähdä niinku et miten ihmiset **oikeesti** ottaa sen asian ja sit ku ite on oikeesti niin sinut sen kanssa [mm] et se on osa mua se on- se on minä- mä en vaan oo löytänyt (sopivaa seurustelukumppania) --

Puheenvuoron alussa haastateltava puki kohtaamansa seurustelemattomuuden hämmästyksen jopa kevyen positiiviseen muotoon imitoidessaan ”hyvät sinulle” -reagoiteja. Pyytäessäni haastateltavaa palauttamaan mieleensä – päästäkseni kokemukseen paremmin kiinni – jonkin konkreettisen tilanteen, missä edellä kuvatulla tavalla on käynyt, haastateltava kertoo sananvaihdoista asuinkumppaninsa kanssa. Vaikka itse sananvaihto ei haastateltavan kertoman mukaan ole ollut kummastelua ja yllättyneisyyttä kummempia, on reaktio tuntunut haastateltavasta pahalta, sillä kummastelu nojaa negatiivisesti arvolatautuneisiin taustaoletuksiin. Ihmettelemällä sitä, miksi joku ei ole koskaan seurustellut (vaikka haluaisi), ihmettelijä implisiittisesti kysyy, mikä seurustelemattomassa ihmisessä on vikana.

Seuraava katkelma on poimittu toisen haastattelun loppupuolelta tiedusteltuani, onko haastateltavalla vielä jotakin mielensä päällä ennen kuin meidän on tarkoitus päättää haastattelu:

Nainen, hetero, 25

M: eli ei tuntunut siltä et joku oleellinen puoli jäi kysymättä tai? [hmm (.)] tai jotain mitä sä oot miettinyt [niin?] tähän niinku aiheeseen liittyen aikasemmin? niin nyt se ei nousutkaan esiin?

H: *mhmm* (tauko) no ei mul oikeestaan koska (.) mun mielest tää isoin juttu mikä mulla vaan tässä sinkkuudes on just se (.) tää uus juttu mikä mul on [*mm*] et mua pelottaa et ihmiset miettii et mussa on jotain vikaa [*mm*] ja varsinkin miehet ja sit- (.) et et sen takii- et se vois estää mun mahdollisuuksiif [*mm*] mikä on voi olla vähän outoo ajattelu jonkun mielestä ehkä mutta en mä tiiä mul on vaan tullut tällainen (olo) [*mm*] viime aikoina

M: luuleksä et se on tullut niinku jonkun kokemuksen kautta vai? vai että sulle on vaan syntynyt tämmönen ajatus?

H: mulle on vaan oikeesti tullut semmonen ja sitten ku näkee ympärillään että tosi monilla [*mm?*] on (.) ja sitten just et mä oon jo koht kakskytkuus [että monilla on?] niin [seurustelukumppani?] niin seurustelukumppani ja näin ja sit itellä ei oo niin sitten ku kaikki on sillälaila et @en mä voi uskoo en mä voi uskoo@ et et miten sulla ei oo muka ollut ni [*mm*] sitten ku mä en osaa vastaa niille et miks mulla ei oo ollut tai sillein en mä voi sanoa vaan että (tauko) että se on muiden syy [*mm*] tai sit mä oon ruvennut miettii et se on- joku- mä teen jotain väärin nyt tosi fundamentaalisesti [*mm?*] tosi väärin mä en keksi mitä mä teen väärin et onks se vaan se ku mä en mee tarpeeks baareihi? [*mm*] ni sit

M: onks nää ihmiset perustelleet mitenkään sitä et miks ne kysyy tätä- tai et miks niiden niinku reaktio on et @mä en voi uskoo@?

H: ei tai ne on yleensä ne miehet mitä mä oon- mitä mä oon vähän tapaillut ni silleen et @ei mä en voi uskoo@ tai siis silleen @mitäh miten?@ [*mm*] (.) niin ni sitten se on se että mä mietin et mussa on nyt jotain (vikaa) [*mm*] mä teen jotain väärin

Haastateltava vetää puheenvuorossaan yhteen useita asioita, joita hän on kertonut jo aikaisemmin haastattelun aikana. Kyseistä haastateltavaa on alkanut ahdistaa se, että hän ei ole koskaan seurustellut ja hän pelkää ihmisten tuomitsevan hänet sen takia. Haastateltava kertoo yllä olevassa lainauksessa, että muun muassa kuulemiensa ihmettelyiden – en voi uskoa! mitä? miten? miksi? – takia hän on miettinyt, että hänessä on jotakin vikaa tai että hän tekee jotain perustavanlaatuisesti väärin. Haastateltavan tekemä tulkinta on ymmärrettävä, jos sitä tarkastellaan parisuhdenormatiivisuuden kannalta.

Seurustelemattomuuden ääneen ihmettely muiden ihmisten toimesta paljastaa yleisen negatiivisen taustaoletuksen siitä, minkälaisena ei-koskaan-seurustelleet ihmiset kulttuurissamme nähdään. Harmittomaksikin tarkoitettulla ”en voi uskoa” -lausahduksella tarkemmin katsottuna kommentoija sanoo, että hän ei voi uskoa asian pitävän paikkansa *kommentoidun henkilön* kohdalla. Tällöin kommentinsaajasta tehdään poikkeus hänen omasta viiteryhmästään. Toisin sanoen kyseinen ihminen, joka ei ole koskaan seurustellut, nostetaan muiden – ”viallisten” – seurustelemattomien ihmisten yläpuolelle. Tällaisessa tapauksessa kommentti on tarkoitettu ikään kuin kehuksi. Tällaisessa tilanteessa kehunsaajan voi olla hankalaa kyseenalaistaa parisuhdejärjestelmän sisällään pitämää valtarakennetta eli parisuhdenormatiivisuutta, sillä sanoutumalla irti itse järjestelmästä hän sanoutuisi irti myös saamansa kehun perusteista.

Kysymällä sitä, miksi joku ei ole koskaan seurustellut, ei vain ihmetellä yllä kuvatussa hengessä asiantilaa, vaan perätään samanaikaisesti perusteluja tai syytä seurustelemattomuudelle. Syiden tiedusteleminen vahvistaa parisuhdenormatiivisuutta, jonka mukaan ei-koskaan-seurustellut ihminen olisi jollain tavalla viallinen. Parisuhdenormatiivisuuden sisällään pitämä valtarakennelma ja taustaoletukset tulevat näkyviksi tässä kysymyksessä myös kääntämällä asetelma toisinpäin: tilanne, jossa seurustelusuhteeseen sitoutuneelta ihmiseltä perättäisiin, miksi ihmeessä hän on päättänyt seurustella, näyttäytyisi kulttuurissamme erikoiselta, jopa absurdilta, reagoimistavalta. Huomion arvoista on, että ihmisten reagointi seurustelusuhteen aloittamisuutisen kuulemiseen on itseasiassa usein *onnittelu*. Se, mitkä asiat ajatellaan yleisesti onnittelun *arvoisiksi* tapahtumiksi, eivät merkityksellisty tyhjiössä.

Stereotyyppisen ajattelun mukaan ei-koskaan-seurustellut ihminen on siis tavalla tai toisella ”epäonnistunut”. Jos ja kun vian ei ajatella olevan seurustelemattoman ihmisen ulkoinen- tai luonteenpiirre, parisuhdenormatiivisuuden sisäisen logiikan mukaan vian on sijaittava seurustelemattoman ihmisen toiminnassa: hän tekee jotakin väärin. Viallisuus ei siis viittaa vain ”huonommuuteen”, vaan kantaa myös mukanaan syytöstä asianlaitaan johtaneista syistä. Edellä lainatun haastateltavan tapauksessa logiikka johti itsesyytöksiin, sillä hän ei halunnut ”syyttää” seurustelemattomuudestaan muita ihmisiä. Seurustelusuhde ymmärretään diskursiivisesti samanaikaisesti siis sekä saavutuksena, johon vain osa ihmisistä pääsee, että luonnollisena asiana, jota kaikkien kuuluu tehdä. Parisuhdenormatiivisuus on valtarakenteena luonnollistettu.

Haastattelemistani ihmisistä kaikki neljä naista kertoivat kohdanneensa ihmettelyä ja kummastelua tilanteissa, joissa heidän seurustelemattomuutensa oli käynyt ilmi. Toinen haastatelluista miehistä ei ollut koskaan ollut tilanteessa, jossa hänen seurustelukokemuksensa puutteeseensa olisi suoraan reagoitu, sillä hän ei ollut koskaan tuonut asianlaitaa ilmi. Toisen miehen seurustelemattomuutta puolestaan oli kommentoitu sellaisin sanankääntein, jotka hän itse koki kannustaviksi. ”Kyllä sinäkin vielä joku päivä itsellesi tyttöystävän löydät” -tyylisiä kommentteja kuullut heteromies oli haastateltavista ainut, joka kertoi samaistuvansa seurustelemattomista ihmisistä vallalla olevaan negatiiviseen stereotypiaan. Tästä johtuen ”kyllä sinäkin vielä” -kommentointi näyttäytyi hänelle positiivisessa valossa: joku uskoi hänen mahdollisuuksiinsa ”onnistua saamaan” seurustelukumppanin.

Muut haastateltavat sanoutuivat stereotypioista irti ja kokivat ne epäoikeudenmukaisina – eivät vain omalla kohdallaan, vaan yleisesti. Siihen, kertovatko seurustelemattomuuden esiin tuloon reagoimistavat jotakin laajempaa seurustelemattomuuskokemuksen mahdollisesta sukupuolittuneisuudesta, en pysty tämän tutkielman puitteissa vastaamaan, vaan aihe vaatii lisätutkimusta. Haastatteluiden perusteella vaikuttaa siltä, että suoria, negatiivisia stereotypioita haastavammaksi tehtäväksi haastateltaville näyttäytyi kyseenalaistaa tai kritisoida kohtaamaansa seurustelemattomuuden ihmettelyä ja syiden peräämistä. Vaikka kysely ja kummastelu ärsyttivät ja loukkasivat osaa haastateltavista, he kokivat reagoitavaksi ”luonnollisina” ja näin ollen oikeutettuina. Se, että loukkaava käytös koettiin oikeutetuksi, kertoo siitä, ettei parisuhdenormatiivisuutta tunnusteta valtarakenteena. Toisin sanoen: yksilön voi olla vaikea havaita tai kyseenalaistaa parisuhdekulttuurin ideologista voimaa (Budgeon, 2008; Byrne, 2003; DePaulo & Morris, 2005; Reynolds & Wetherell, 2003; Sandfield & Percy, 2003; Zajicek & Koski, 2003).

Haastateltavien kokemukset seurustelemattomuuden kummastelusta ja syiden kyselemisestä tapahtuivat erilaisissa tilanteissa, joista haastatteluissa myös puhuttiin. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan gradussa niitä tilanteita, joissa haastateltujen ihmisten seurustelukokemuksen puute on tullut tai he ovat itse sen tuoneet esille.

2.3 Kokemattomuuden paljastuminen/paljastaminen

Haastateltavien suhtautuminen omasta seurustelemattomuudesta kertomiseen vaihteli asian välttelystä sen avoimeen esiin tuomiseen. Haastatteluissa kävi ilmi, että riippumatta puhujan omasta suhteesta seurustelemattomuuteen tai siitä puhumiseen, haastateltavat olivat tietoisia siitä, kuinka heidät saatetaan nähdä, jos he paljastavat kokemattomuutensa seurustelutaralla. Seuraavassa litteraattilainauksessa haastateltava pohtii sitä, miksi hänen mielestään aikuisten ihmisten seurustelemattomuudesta ei juurikaan puhuta (julkisesti):

Nainen, hetero, 26

M: no koeksä et tää aihe että ylipäättään on olemassa aikuisia ihmisiä jotka ei oo koskaan seurustelleet ni on esillä tai jotenkin yleisesti keskustelunaiheena?

H: ei en usko et se on mitenkään koko aika kaikki puhuu koska sit saattaa olla niitä jotka ei oo koskaan seurustellu ja niille se on tosi iso asia [mm] ja sitten ne ei halua puhuu ja? jotenkin (.) no yhteiskunta on muutenkin semmonen (.) just et jos on pikkasen erilaista ni se on hirveen kamala asia [mm] ni silleen että et ei- en tiedä sit otetaan vähän semmosel asenteel noi [mm?] et ole seurustellut tai olet homo tai muuta tällast näin ni ne otetaan just semmosel- en nyt vertaa- vertaile tai [mm] en nyt laita samaan kastiin ihan eri juttuhan se on [mm] mutta niinku et kuitenkin sellanen et heti jos vähän muuttuu siit ni sit- sit on heti sellanen niinku otetaan erilail vastaan [okei] ni en usko et se on ihan yleisesti (keskustelunaiheena)

Haastateltava yhdistää puheenvuorossaan seurustelemattomuudesta puhumattomuuden ja asian esillä olemattomuuden suoraan aiheen normatiivisuuteen: normista poikkeava ("hiukan erilainen") yksilö saatettaisiin ulostulon seurauksena tuomita. Tässä valossa tarkasteltuna haastateltavan mielestä on ymmärrettävää, että kokemattomuutta ei välttämättä haluta nostaa esiin. Seuraavassa lainauksessa toinen haastateltava kertoo aiheesta vaikenemista omakohtaisesti:

Mies, hetero, 21

M: *mmm* entäs sitten onks sun mielestä yhteiskunnassa tai kulttuurissa ni ennakkokäsityksii ihmisistä jotka ei oo koskaan seurustelleet?

H: (.) *hmmm* (.) no varmaan se et seurustelemattomuus on @ongelma@ [mm] et se niinku johtuu siitä että (.) *ööm* joko tää ihminen on joku vaikka *hmm* itsetunnossa ongelmaa tai hänellä ei oo tarpeeks- hän ei oo tarpeeks atraktiivinen [mm] tai hänellä on joku e- sosio- sosek- *ähm* sosioekonominen [mm] tila on jotenkin huono [mm] et ehkä ne vois olla niitä stereotyyppioita siit et miksei seurustele [okei] ja se ehkä sit lisää sitä painetta että pitäis sitten seurustella [joo]

M: no tos on just jatkokysymys että: jos sä tunnistat tai tulee mieleen joitain täämmösi ennakkokäsityksii ni mitä mieltä sä ite oot niist?

H: (.) *hmmm* (.) no kyllähän se sinänsä aika turhauttavaa on että (tauko) *äärmm* (tauko) niin ehkä se on ollut se et sen takiikaan mä en oo itse niinku nostanut tätä asiaa pöydälle et mä en seurustele ehk just sen takii ku mä koen et sit se jotenkin leimais mua semmoseks vähän niinku (.) *ööm* @hiireksi@ [mm]

Haastateltava pohtii yllä ei-koskaan-seurustelleeseen ihmiseen liitettyä ”viallisuuden” määritelmää. Seurustelematon ihminen tulkitaan negatiivisesti värittyneiden määreiden kautta: hänen itsetunnossaan on vikaa, hän ei ole viehättävä, hyvin toimeentuleva ja/tai sosiaalinen. Haastatteleva kertoo, että johtuen näistä jaetuista mielikuvista hän itse välttelee oman seurustelukokemattomuutensa esiintuomista ja lisäksi kokee, että ei-koskaan-seurustelleihin ihmisiin yhdistetyt negatiiviset stereotyyppiat lisäävät painetta seurustella. Parisuhdenormatiivisuudesta johtuen seurustelukokemuksen puutteen esiin nostamiseen sisältyy näin ollen negatiivisesti leimaantumisen riski. Tämä leimaantumisvaara ohjaa ei-koskaan-seurustelleita ihmisiä vaikenemaan omista kokemuksistaan, sillä negatiivinen stereotyyppia ei synny yksittäisten ihmisten päässä, vaan on osa laajemmin jaettua sosiaalista todellisuutta.

Omasta seurustelemattomuuden kokemuksesta puhuminen näyttäytyi haastatteluiden perusteella usein asiana, jonka kohdalla henkilö joutui arvioimaan, haluaako hän paljastaa tilannettaan ja mitkä tämän paljastamisen mahdolliset seuraukset ovat. Seuraavassa pidemmässä haastattelupätkässä haastateltava kertoo omakohtaisista seurauksista, joita hän on kokenut tuotuaan muiden tietoon, ettei hänellä ole kokemusta seurustelusta:

Nainen, homo, 24

H: -- tai sit jos jos pitempään tapaa niin kyl ihmiset kysyykin et m- mist se johtuu? et mikset sä oo ikinä seurustellut ja sit sit sitä voi pohtii mut [okei] ei siihen oo mitään vastausta oo mut [mm] kyl ihmiset sitä suoraan kysyykin sit

M: okei no mitä sä sanot tollaseen kysymykseen?

H: et en tiedä [*nauraa*] et en en [joo] mä vaan [okei] oo

M: no mitä mieltä sä oot näistä reaktioista tai? miltä ne [no] tuntuu tai?

H: (.) no:: (.) en mä nyt- (.) onhan se nyt vähän inhotta- [mm] tai sillein ikävää et et joku alkaa- varsinkin jos tulee sellanen olo et tiekkö ihmiset aattelee et mus on joku vika et mä [mm] et must kantsii pysyy kaukana mut harvemmin nyt kukaan ihan sillein (.) et kyl must sellanen ihmettely on ihan aiheellist kuitenkin et et en mä nyt sit välttämättä (.) mitenkään loukkaannu tai mitään (.) et (.) niin [mm] en tiiä (.) sillain [okei] ihan hyväksyttävii reaktioita mun mielestä [joo] kuitenkin ja aika asiallisesti kaikki on nyt kuitenkin ollut vaik se nyt ehkä ainakin mulle tulee olo et (.) et kyl se varmaan on sit vähän poikkeuksellista [mm] koska se herättää sellasta ihmettelyä mut et ei nyt kukaan oo mitään ihan niinku (.) niinku ei oo kukaan kadonnut savuna ilmaan niinku [joo] sen tiedon jälkeen että [okei]

M: koeksä et tää ois ikinä ollut joku kynnykskysymys? jotenkin niinku-

H: on se kerran ollut kynnykskysymys [okei] siinä et ei yksi ihminen ei halunnut mun kaa niinku (.) tai et se vaivas sitä niinku selkeesti sen koko ajan mitä me (tapailtiin)- tai sit ku mekin tavallaan sen kaa me vähän niinku sovittiin et seurustellaan [mm?] ja se kesti ehkä viikon [joo] et sitä jotenkin sitä ahdisti tosi paljon se että et et hän on mun tavallaan niinku ensimmäinen niinku suhde [mm] ja ja että et mun pitäis niinku kokee enemmän ja sit hän oli sitä mieltä kans- itseasias on se kyl tullu (.) muutamankin kerran nois vähän niinku yhtään vakavemmis et et et tavallaan et mun pitäis niinku kokee enemmän et mä tietäisin mitä mä haluan et tavallaan et mä oon niinku sellanen epävarm- niinku et [okei] et et et nekään ei halua niinku sitoutua muhun koska ne on aika varmoi siitä sit et et tavallaan et mä en oo niinku kokenut tarpeeks [mm] ja et se ensimmäinen suhde ei koskaan kestä tarpeeks (.) tai et [niin niin] et kellään ei oo vaan

yhtä suhdetta elämän aikana [okei] et et tavallaan sit jossain vaihees mä lähden kuitenkin (.) et vähän semmonen on ehkä ollut [okei (.) jännittävä ajatus] joo joo [okei] se on kyl nyt itse- nyt kun ky- tuli mieleen et on ollut niinku (.) ainakin kahella tulee mun mieleen et se on ollut semmonen et ne ei halua niinku sitoutuu muhun koska koska (.) niinku (.) et mä lähden et et (.) et mun pitäis niinku kokee enemmän ennen ku [nii] mä voin sitoutuu kehenkään [eli sul pitäis olla jonkun muun kanssa] niin [se ensimmäinen] niin niin [suhde? ennen?] niin [okei]

Haastattelulainaus alkaa kohdasta, jossa haastateltava kertoo ihmisten kyselleen tapailukontekstissa syitä hänen seurustelemattomuudelleen asian tultua esille. Haastateltava liittyy syiden peräämiseen moninaisia tunteita: turhautumista, harmitusta, ymmärrystä. Hän kuitenkin alkuun arvioi, että tuskin kukaan hänen tapailukumppaneistaan olisi lopettanut tapailua johtuen suoraan haastateltavan seurustelukokemuksen puutteesta. Muistellessaan tarkemmin hän päätyy kertomaan, että itse asiassa ainakin kaksi eri ihmistä on kokenut haastateltavan seurustelemattomuuden olevan este sille, että suhde voisi muuttua seurusteluksi.

Haastateltavan kertoman perusteella hänen tapailukumppaninsa ovat perustelleet heidän välisen tapailusuhteen tulevaisuuden mahdottomuutta haastateltavan seurustelukokemuksen puutteella. Viittaako vaatimus, jonka mukaan haastateltavan olisi tullut ”kokea enemmän” ennen kuin häneen olisi mahdollista sitoutua, seurustelukokemuksen määrään vai tunteen laatuun, vai molempiin, jää kerrotun perusteella tulkinnanvaraiseksi. Ajatukseen parisuhteesta ja rakkausliitosta liitetään usein korkea tunteen intensiteetin odotus (ks. Giddens, 1992), jolloin parisuhteessa olemisen tai siihen ryhtymisen tulisi olla jotakin mieltä järisyttävää.

Ajatus, jonka mukaan ihmisen tulisi kokea useita seurustelusuhteita ennen ”sen lopullisen löytymistä” nojaa sarjamonogamiseen seurustelukäytäntöön. Se puolestaan, että tämä käytäntö toimisi sitoutumisedellytyksenä seurustelukumppania aikuisiällä etsittäessä, sulkee äärimmillään ei- koskaan-seurustelleet aikuiset ihmiset lopullisesti seurustelujärjestelmän ulkopuolelle. Tämän logiikan mukaan ihmisen tulisi alkaa seurustelemaan normin mukaisesti teini-iässä (esim. Zimmer-Gembeck, 2002) tai muussa tapauksessa hän joutuu paradoksaaliseen asemaan: kukaan ei sitoudu häneen, koska hänellä ei ole aiempaa seurustelukokemusta ja toisaalta, saadakseen tällaista kokemusta, jonkun tulisi sitoutua häneen. Se, kuinka yleinen tällainen ajattelumalli on, vaatii lisätutkimusta. Yhtä kaikki, useampi haastateltava kertoi olevansa tietoinen ulossuljetuksi tulemisen

vaarasta potentiaalisena seurustelukumppanina, jos he paljastavat tapailukontekstissa, etteivät ole koskaan aiemmin seurustelleet.

Sen kertominen, ettei koskaan ole seurustellut muodostui parisuhteenormatiivisuudesta johtuen riskiksi joutua negatiivisesti leimatuksi tai mahdollisesti (tapailukontekstissa) torjutuksi. Näin ollen asian esiin ottaminen muuttui potentiaalisesti paljastukseksi. Haastatteluiden perusteella minulle välittyi vaikutelma, että suurin osa haastateltavista ei (olisi) halunnut kehystää seurustelukokemuksen puutteestaan kertomista ”ulostulona”. Seurustelunormiin kriittisesti suhtauduttaessa onkin ymmärrettävää, että normista poikkeamista ei haluta nähdä asiana, jota tulee erikseen perustella tai puolustella. Seurustelemattomuudesta – tai tarkemmin sanottuna asianlaidasta *mainitsemisesta* – ei haluttu tehdä ”mitään juttua”.

2.4 Seurustelemattomuudesta puhumisen ambivalenttius

Problemaattista kuitenkin on, että jos seurustelemattomuus nähdään ”ei minään juttuna”, saattaa koko aiheesta puhuminen muuttua ”turhaksi”. Asianlaidan mainitseminen (”en ole koskaan seurustellut”) ja seurustelemattomuuden kokemuksen sanoittaminen – ja sitä kautta mahdollisuus kokemuksen jakamiseen – kun eivät ole sama asia. Tässä aluvussa tarkastelen seurustelemattomuudesta puhumista aiheena, en vain asiantilan mainitsemisena. Väitän, että parisuhteenormatiivisuus tulkintakehyksenä ja rakenteellisena asenteena kutistaa seurustelukokemuksen puutteen ”ei miksiäkään”, jolloin kokemuksen ilmaisemiseen ja käsittelyyn ei tunnu löytyvän sanoja taikka tilaa. Seuraavassa haastattelulainauksessa haastateltava pohtii, tunteeo hän muita aikuisia ihmisiä, jotka eivät ole koskaan seurustelleet:

Nainen, hetero, 26

M: no tunneksä muita ihmisiä jotka ei oo koskaan seurustelleet?

H: *ymmm* todennäköisesti pari? [joo] mä en oo varma koska me ei olla niitten kans ikinä oikeestaan puhuttu siitä ne on vähän silleen et ne on- ne on mun lapsuudenystävii [joo] --- me ei olla koskaan- me ei olla puhuttu asiasta [okei] vaan se on vaan ollut semmonen (.) tai mä **oletan** [joo] koska ei oo koskaan puhuttu poikaystävistä tai tai heilläkään ei ole tullut

koskaan mitään poikaystävii siihen [okei] mä en oo nähnyt tai tavannut ja kuitenkin aika hyvin ollaan niinku yhteyksissä [joo] ni

M: no haluaiskä vaik keskustella heidän kanssaan asiasta vai? (.) oisko sil mitään välii?

H: ei sil oo mitään välii [joo] sit jos ne siit puhuu jotenkin tai jotain muuta tai -- jos vaikka mä kerron että mä oon nyt tehnyt tän (osallistunut aihetta käsittelevään graduhaastatteluun) niin sit saattaa tulla puheeks [mm] mut ei oo mitään semmosta että nyt pitäisi [joo]

M: no koeksä että sinä ja sitten nää muut sun tuntemat ihmiset jotka sä oletat etteivät ole koskaan seurustelleet ni et te oisitte jotenkin samassa tilanteessa?

H: mm mä en tiedä että onks se niillä sitten- tai ku mulla se ei oo sitä että nyt @en halua@ seurustella [mm] mä en tiedä et onks niillä sitten se et ne ei halua seurustella [joo?] ku mä en voi siit sitten sanoo koska ei oo tosissaan tullut puheeks ni [joo] sitä en osaa sanoo mutta tota (.) niin en tiä [okei] --

Haastateltava kertoo yllä olettavansa, että muutamat hänen pitkäaikaisista ystävistään eivät myöskään ole hänen tavoin koskaan seurustelleet. Oletus seurustelemattomuudesta tehdään normin kautta: koska lapsuudenystävät eivät ole esitelleet seurustelukumppaneitaan haastatellulle tai puhuneet heistä, tulkinta on, että seurustelukumppaneita ei ole ollut. Seurustelusuhteen ja seurustelukumppanien oletetaan automaattisesti olevan puheenaiheena – niiden puuttumisen ei. Huomionarvoista on, että se, mikä yleisesti nähdään puhumisen arvoisena kuvastaa yksilötasoa laajemmin yhteiskuntaamme.

Se, että ”asiasta keskustelemisella ei ole mitään väliä” viittaa tulkintani mukaan siihen, että haastateltava ei koe, että hänen ystäviensä tulisi *selitellä* hänelle seurustelukumppanien puuttumista. Aiheesta ei siis ole haastateltavan mielestä tarpeellista puhua, elleivät hänen ystävänsä itse halua näin tehdä. Väitän, että aiheessa ”ei ole mitään puhuttavaa”, koska parisuhdenormatiivisuus tulkintakehyksenä leimaa seurustelukokemuksen puutteen ongelmaksi ja tyypistää aiheen ympärillä käytävän keskustelun tilanteeksi, jossa ei-koskaan-seurustelleen ihmisen tulee perustella, miksi hän ei ole koskaan ollut seurustelusuhteessa. Esimerkiksi (ystävien väliselle) keskustelulle siitä, millaista on olla ei-koskaan-seurustellut ihminen parisuhdenormatiivisessa kulttuuriympäristössä, ei tunnu jäävän mahdollisuutta.

Aiheen – seurustelemattomuuden – totaalisesta sivuuttamisesta seuraa tilanne, jonka myötä haastateltava ei esimerkiksi osaa sanoa, kokeeko hän olevansa samassa tilanteessa oletettavasti-ei-koskaan-seurustelleiden pitkäaikaisten ystäviensä kanssa. Ystävien, joiden kanssa hän omien sanojensa mukaan pitää suhteellisen hyvin yhteyttä ja jotka hän on tuntenut lapsuudesta saakka. Haastateltava lähtee vastaamaan esittämäni kysymykseen pohtien, ettei hän tiedä, ovatko hänen ystävänsä *valinneet* seurustelemattomuuden, vai ovatko he hänen kaltaisiaan ei-koskaan-seurustelleita ihmisiä, jotka mielellään seurustelisivat. Se, olisiko seurustelemattomuuden kokemus mahdollisesti jaettu, linkittyy haastateltavan mielessä asiantilan intentionaalisuuteen.

Haastatteluiden perusteella vaikuttaa siltä, että haastateltavien oli paikoitellen vaikea sanallistaa omia kokemuksiaan – erityisesti, jos kysymykset koskivat suoraan ”seurustelemattomuutta”. Uskon tämän johtuvan ensisijaisesti siitä, että kyseessä olevaa ilmiötä ei juurikaan ole noteerattu kulttuurissamme. Koska kyseiselle kokemukselle ei ole olemassa edes vakiintunutta termiä, ovat myös sen sanallistamisen mahdollisuudet haasteelliset (Burr, 1995, s. 35–36). Suurin osa haastateltavista käytti termiä ”seurustelematon” ensimmäistä kertaa vasta haastattelutilanteessa. Kulttuurisen näkymättömyyden lisäksi seurustelemattomuuden kokemus on a-positionen eli se tulee olemassa olevaksi vain suhteessa siihen, mitä se ei ole. Myös tämä seikka vaikeuttaa kokemuksen sanallistamista. Seuraavassa haastattelulainauksessa tämä käy ilmi eksplisiittisesti:

Mies, hetero, 21

M: okei (.) *hmm* (.) entäs sitte:n onko seurustelemattomuutesi vaikuttanut elämääsi?
(.) jos kyllä niin miten?

H: (.) *äääm* tää ois niinku helpompi vastaa jos olis seurustellut ku koska sitten tietäis [Eniin aivan£] niinku mistä jää paitsi [joo] koska tällä hetkellä niinku (.) pikemminkin on joku asia joka ei sitten oo niinku ohjannut mun toimintaa [*mm*] et sitten ne muut asiat on sitten ni ohjannut (.) et (.) mä en tiedä miten se seurustelemattomuus sinänsä siihen vaikuttaa [*mmm*] et pikemminkin et miten seurustelu vaikuttaa (.) mut siihen mä en tiä £se ois ihan mielenkiintoinen kysymys mut en tiedä sitäköön£ että [nii]

Kysyessäni, kuinka haastateltava kokee oman seurustelemattomuutensa mahdollisesti vaikuttaneen hänen elämäänsä, haastateltava ei pysty vastaamaan kysymykseen. Hän lähestyy kysymystä negaation kautta eli pohtien sitä, kuinka seurustelu olisi mahdollisesti vaikuttanut hänen

elämäänsä. Seurusteleminen nähdään aktiivisena tekemisenä ja seurustelemattomuus taas tämän tekemisen poissaolona, ”ei minään”. Tulkinta on ymmärrettävä, mutta ohittaa ilmiön normatiivisuuden täysin. Kokemuksen diskursiivisen rakentumisensa kannalta vertailukelpoinen, mutta yleiskieleen jo hyvin vakiintunut positio voisi olla vaikkapa ”työttömyyden kokemus”.

Työttömyyden tavoin seurustelemattomuus kun ei tule ymmärretyksi vain sen kautta mitä se ei ole, vaan samalla tämä ”ei-oleminen” edustaa normin vastaista olemista. Näin ollen seurustelemattomuutta voitaisiin diskursiivisesti tarkastella ”työttömyyden” kaltaisena a-positiona. Termit ”työtön” tai ”työttömyys” saavat ydinmerkityksensä työnteon puuttumisen kautta, mutta käsitteinä ne tavoittavat paljon muutakin. Kyseisten asioiden nimeäminen on luonut mahdollisuuden tarkastella työttömyyttä ilmiönä, kokemuksena ja yhteiskunnallisena kysymyksenä (esim. Hobbins, 2016; McArdle, 2014; Price, 2001).

Jos seurustelemattomuuden kokemus tulee ymmärretyksi vain ei-olemisena, ”ei minään”, on vaarana tilanne, jossa kokijan omat tunteet ja hänen henkilökohtainen suhteensa hänen omaan tilanteeseensa jää taustalle, vaille sanoja. Seuraavassa litteraattilainauksessa tämä käy ilmi:

Mies, hetero, 27

M: no onks tää (seurustelemattomuus ja treffeillä käymisen vähyys) asia mistä sä oot puhunut kenenkään kaa?

H: en usko oikeastaan? [okei] kyl tää on lähinnä sellanen mitä on itsekseen miettinyt [joo]

M: *mm* no onks sille jotain syytä et ei oo puhunut muiden kanssa mutta on itsekseen miettinyt?

H: no ehkä siinä on just se et se rupee siin kohtaa tuntuu jotenkin et se menee liian henkilökohtaiseks tai jotain (.) sen mietinnät tai ei haluis niinku- (.) en tiä varmaan just vaan tuntunut jotenkin et se menee liian henkilökohtaiseks et ei haluis puhuu siit niinku kavereiden kans joiden kans joutuu näkee myöhemmin sit vielä [okei] joku- joku niinku epäily varmaan et jotkut alkaa pitää täytenä urpona tai muuta [*mm* (.) joo]

M: en haluu nyt mitenkään niinku ää olla huomioimatta sun sun epäilystä mutta tota (.) okei eli se tuntuu niinku liian henkilökohtaiselta jopa niinku (ottaa) ystävien kanssa puheenaiheeks?

H: joo tai jotenkin muuten vaan oudolta ajatukselta niinku ruveta puhuu siit [okei]

M: *mm* no pystyks sä avaa sitä et just et mikä siinä on outoa? miks se on sun mielest outo ajatus?

H: (tauko) en mä oikeen tiiä ees (.) [tai jos-] jotenkin se lähinnä palaa siihen niinku et ku se (serustelu) on itelle niin tuntematon aihe [*mm*] ja ehk mulla on muutenkin (.) mä en yleensä tykkää puhua asioista tai (.) tehdä mitään niinku päätelausemia asioista mistä mä en tunne tietäväni mitään [*mm*] ehkä mahdollisesti sen takia ei sit haluu puhua siitä aiheesta ku tuntuu ettei tiedä siitä mitään [*mm*]

M: toisaaltahan sä puhuisit niinku omasta tilanteesta ja omista fiiliksistä? [niin ihan totta] että toisaalta kuka tietäis ne paremmin kuin sinä? --

Yllä olevassa haastattelulainauksen perusteella on tulkittavissa haastateltavan yhdistävän seurustelukokemuksen puutteeseensa häpeää. Hän ei haluaisi puhua seurustelemattomuudestaan ystäviensä kanssa, sillä ”joutuu olemaan ystäviensä kanssa tekemisissä vielä jatkossakin”. Hän pelkää ystäviensä näkevän hänet epäsuotuisassa valossa, jos hän jakaisi seurustelemattomuuteen liittyviä tuntejaan heidän kanssaan. Aikaisemmin samassa haastattelussa on kuitenkin käynyt ilmi, että mainitut ystävät ovat kyllä tietoisia siitä, että haastateltava ei ole koskaan seurustellut. Tässä tapauksessa kyse ei siis ole seurustelukokemuksen olemattomuuden mainitsemisesta, vaan itse kokemuksen sisällön avaamisesta.

Kysellessäni tarkemmin, miksi ajatus seurustelemattomuudesta puhumisesta tuntuu haastateltavan mielestä oudolta, hän vastaa, ettei halua esittää mielipiteitä asioista, joista hän ei tiedä mitään. Toisin sanoen haastateltava ei halua puhua seurustelusta (omakohtaisesti), sillä hänellä ei ole asiasta kokemusta. Haastattelulitteraatista käy ilmi, että haastateltavan oma eletty kokemus – kokemus seurustelemattomuudesta – ei jäsenny seurustelusta erillisenä asiana, eikä hänen omien tunteidensa jakamiselle jää näin ollen tilaa tai mahdollisuutta tulla sanoitetuiksi.

Tulkintani on, että parisuhdenormatiivisuus tulkintakehyksenä vaikuttaa kahdella tavalla seurustelemattomuudesta puhumiseen – tai tässä tapauksessa puhumattomuuteen. Ensinnäkin se ohjaa ei-koskaan-seurustelleita ihmisiä positioon, jossa he joutuvat ”puolustamaan” poikkeavuuttaan normista ennen kuin heillä on edes mahdollisuutta sanoittaa itse kokemusta. Toisekseen se tekee seurustelemattomuudesta puheenaiheena ei-tärkeän, yhdentekevän. Ensimmäinen funktio asettaa ei-koskaan-seurustelleet henkilöt yksilöinä asemaan, joissa heidän tulisi omien kokemusten esiin tuomiseksi laittaa itsensä henkilökohtaisesti alttiiksi muun muassa mahdolliselle ulossulkemiselle, vähättelylle ja syyttelylle (ks. 2.3, s. 37). Toisekseen parisuhdenormatiivisuus valtarakenteena vaikuttaa seurustelemattomuuden näkymättömyyteen henkilökohtaisten kokemusten jakamattomuuden lisäksi myös julkisten representaatioiden ja -keskustelun tasolla: aihe ei ole ”tarpeeksi merkittävä” ollakseen esillä.

Useammassa haastattelussa haastateltavat toivat esille toivettaan kuulla, etteivät he ole ainoita oman ikäisiänsä henkilöitä, jotka eivät ole koskaan olleet seurustelusuhhteessa. Tätä kautta heille olisi tarjoutunut mahdollisuus päästä suhteuttamaan kokemustaan ”poikkeavuudestaan” – joka parisuhdenormatiivisessa ympäristössä määrittyi usein ”viallisuudeksi” – muiden vastaavassa tilanteessa olevien ihmisten kokemuksiin. Tarvetta kuulla, ettei ole kokemuksiensa kanssa yksin tuotiin esiin myös puheenvuoroissa, joissa toivottiin, että oma kokemus näkyisi edes joskus julkisissa representaatioissa, kuten populaariteoksissa. Seuraavassa lainauksessa haastateltava sivuaa julkisen keskustelun puutteen aiheuttamaa harmitustaan puhuessaan ei-koskaan-seurustelleisiin ihmisiin liitetyiksi kokemistaan stereotyyppioista:

Nainen, hetero, 26

M: mutta häiritseeks sua et jos on olemassa tällasii ennakkokäsitysii tai?

H: VÄHÄSEN [mm] ehkä vähäsen silleen et niinku et sitten sitä (seurustelemattomuutta) periaattees pidetään- tai se- ei nosteta niinku pöydälle sitä asiaa tai siit ei puhuta tai keskustella siitä että [mm] on (.) on ihminen joka ei seurustele- ni se se jotenkin vaan sivuutetaan tai selitetään johonkin --

M: okei no oisko sillä sun mielestä väliä et tästä keskusteltaisiin? tästä aiheesta?

H: -- se että niinku että ne ennakkokäsitykset vois siitä muuttuu [mm]

Haastateltava on kertonut lainattavaa kohtaa aikaisemmin tunnistavansa ei-koskaan-

seurustelleisiin ihmisiin negatiivisesti liitettyjä ennakkokäsityksiä, kuten epäsosiaalisuuden, mutta sanoutunut näistä henkilökohtaisesti irti. Erikseen asiasta kysyttäessä hän myöntää, että yleiset ennakkokäsitykset häiritsevät häntä vähäsen, vaikka hän ei itse koekaan täyttävänsä stereotypiaa. Hän kaippaa aiheesta käytävää julkista keskustelua, jotta käsitys seurustelemattomista ihmisistä ja seurustelemattomuuden syistä voisi moninaistua. Asian voi myös tulkita haluna tulla nähdyksi julkisissa keskustelussa positiivisessa valossa – tai edes ylipäätään.

Tällä julkisella näkymättömyydellä on seurauksia ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten ihmisten mahdollisuuksiin sanoittaa ja tulkita omia kokemuksiaan. Ilmiön näkymättömyys antaa ymmärtää, että asia on yhdentekevä tai että sitä ei ole edes olemassa. Oman tilanteen täydellinen sivuuttaminen julkisessa keskustelussa ja representaatioissa saattaa myös itsessään luoda erillisyyden- ja yksinäisyyden tunnetta (Fryberg & Townsend, 2008). Se, että ilmiö ei näy, eikä kuulu julkisessa keskustelussa vaikeuttaa aiheesta puhumista myös henkilökohtaisen kokemuksen tasolla (mt.).

Olen tässä luvussa eritellyt, kuinka parisuhdenormatiivisuus tulkintakehyksenä ja rakenteellisena asenteena vaikuttaa seurustelemattomuuden kokemuksen diskursiiviseen muodostumiseen ja merkityksellistämisen mahdollisuuksiin. Yhteen vetäen voidaan sanoa, että kulttuurissamme on olemassa sosiaalinen vaatimus, jonka mukaan kaikkien kuuluu seurustella. Seurustelusuhteessa oleminen nähdään saavutuksena. Se on luonnollistettu ja ensisijaistettu olemisentapa. Tätä normatiivista tulkintakehystä vasten ei-seurusteleivat, ja erityisesti ei-koskaan-seurustelleet, ihmiset rakentuvat ”viallisiksi” yksilöiksi. Viallisuus piti haastatelluiden puheessa sisällään merkityksiä niin vääränlaisena olemisesta, epäonnistumisesta kuin syytäisyydestäkin.

Parisuhdenormatiivisuus ilmenee seurustelemattomuuden kokemusten tarkastelun yhteydessä ei-koskaan-seurustelleisiin ihmisiin liitettyinä negatiivisina stereotyyppioina, kokemuksen puutteen kummastelun taustaolettamina, sekä ilmiön julkisena näkymättömyytenä. Tässä asenneympäristössä seurustelukokemuksen puuttumisen mainitseminen muuttuu potentiaaliseksi paljastukseksi, jonka jakamisella on tosialliset riskinsä asiasta kertovalle yksilölle. Näitä riskejä ovat muun muassa negatiivisesti leimaantumisen ja torjutuksi tulemisen vaara. Seurustelemattomuudesta puhuminen näyttäytyi haastatteluissa ambivalenttina asiana, sillä parisuhdenormatiivisuus tulkintakehyksenä ohjaa ei-koskaan-seurustelleita ihmisiä lähtökohtaisesti puolustuslinjalle heidän puhuessaan omasta tilanteestaan.

Tämän lisäksi seurustelemattomuudesta puhuminen vaikutti usein kutistuvan synonyymiksi asianlaidan ("en ole koskaan seurustellut") mainitsemiselle, eikä kokemuksen sisällölliselle jakamiselle tuntunut näin ollen löytyvän tilaa taikka sanoja. Kokemuksen sanoittamisen vaikeus ei ole irrallinen asia siitä, että seurustelemattomuuden kokemus tai ei-koskaan-seurustelleet aikuiset ihmiset eivät juurikaan näy valtarepresentaatioissa – ainakaan positiivisessa valossa. Aiheen ympärillä käytävä vähäinenkin julkinen keskustelu on myös pitkälti epäpoliittista. Parisuhdenormatiivisuus rakenteellisena asenteena ohjaa ohittamaan ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten kokemukset tehden seurustelemattomuudesta samanaikaisesti ei-tärkeää ja "ei mitään". Kaikki tämä saattaa aiheuttaa ei-koskaan-seurustelleelle ihmiselle paitsi vaikeutta ylläpitää positiivista minäkuvaa (vrt. Reynolds & Wetherell, 2003; Budgeon, 2008), niin myös omista kokemuksista vaikenemista ja tätä kautta omien tunteidensa ohittamista, sekä mahdollista ulkopuolisuudentunnetta.

Parisuhde linkittyy vahvasti perheinstituutioon eli siihen, kenet lasketaan perheeksi ja kuinka perheiden ajatellaan muodostuvan. Keskityn työssäni toisessa analyysiluvussa parisuhdenormatiiviseen perhekäsitykseen seurustelemattomuuden kokemusta jäsentävänä tekijänä. Parisuhteen ja perhekäsityksen luonnollistettu yhteys luo itsessään käsitystä parisuhteen ensisijaisuudesta suhteessa muihin ihmissuhteisiin (ks. DePaulo & Morris, 2005, Brake, 2012). Pureudun seuraavan analyysiluvun alkupuolella parisuhteen ensisijaisuuden logiikkaan ja sen ilmentymiin tarkemmin.

3. Parisuhdenormatiivinen perhekäsitys ja seurustelemattomuus

Tässä analyysiluvussa tutkin parisuhteen linkittymistä perinteiseen perhekäsitykseen, joka pohjaa ajatukseen ydinperheestä. Seurustelun ja perheen välinen luonnollistettu yhteys nousi haastatteluaineistossani esiin seurustelemattomuuden kokemusta jäsentävänä tekijänä. Etsin luvussa vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiini: kuinka ja millaisena *seurustelu ja parisuhde* näyttäytyvät ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten näkökulmasta ja mitä tämä kertoo parisuhdejärjestelmästä laajemmalla, diskursiivisella tasolla? Kuinka haastateltavat positioivat itseään suhteessa seurustelemattomuuden kulttuuriseen ymmärtämiseen ja minkälaisia tosiasiallisia seurauksia tällä merkityksenannolla on heidän elämäänsä?

Aloitan analyysiluvun nostamalla esiin niitä lähtökohtia, joista käsin haastateltavani merkityksellistävät seurustelusuhdetta. Jokainen haastateltava oli yhtä mieltä siitä, että seurustelusuhteessa olo on sopimuksenvaraista: seurustelusuhteessa olosta päätetään yhdessä seurustelevien osapuolten kesken. Myös Taylorin ja kumppaneiden (2013) tutkimuksessa, joka käsittelee nuorten aikuisten käsityksiä seurustelusuhteista, tehdään vastaava päätelmä: seurustelusuhteen muodostaminen alkaa *keskustelulla* ("the talk"). Luvun alkuun tarkastelen, mitä tämä keskustelun kautta tapahtuva "sopiminen" oikeastaan indikoi. Liikun analyysissäni seurustelusuhteessa olon sopimisen tarkastelusta kohti parisuhteen ensisijaisuuden tarkastelua. Analyysiluvun lopussa tutkin, kuinka parisuhde ja perhekäsitys linkittyvät toisiinsa diskursiivisesti ja nostan esiin tämän linkittymisen seurauksia ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten näkökulmasta.

3.1 Mikä parisuhde?

Kuten mainitsin, haastateltavilla oli yhtenevä käsitys siitä, että seurustelusuhde perustuu aina tietoiseen sopimukseen seurusteluosapuolten kesken: seurustelusta sovitaan keskustelemalla – toisin kuin esimerkiksi ystäväsuhteessa olemisesta. Se, mihin tarkalleen ottaen sopimuksella sitoudutaan, ei ollut haastateltaville niin selkeää. Monet haastateltavista pohtivat sitoutumista aluksi yksisuhteisuuden kautta, mutta teroittivat vastauksissaan, että yhteen seurustelukumppaniin sitoutuminen (kerrallaan) olisi heille henkilökohtainen valinta, eikä oletus seurustelusuhteen perimmäisestä olemuksesta. Yksi haastateltavista suhtautui mahdollisuuteen polysuhteisuudesta omalla kohdallaan avoimen kiinnostuneesti, mutta koki, ettei voi identifioitua polyamoriseksi, koska

ei ole vielä "onnistunut saamaan" edes yhtä seurustelukumppania. Mielenkiintoista on, että miksi juuri normista poikkeava henkilökohtainen identifioituminen tulisi "ansaita" kokemuksen kautta, mutta normin mukainen ei.

Sitoutuminen liittyi siis toisaalta seksuaalisuuden ja romanttisuuden rajaamiseen yhteen, suljettuun parisuhteeseen, mutta toisaalta suullinen sopiminen seurustelusta tarkoitti haastateltavien mielestä paljon muutakin. Haastattelukysymyksiä siitä, kuinka haastateltavat ymmärtävät seurustelun, tuntui vastausten perusteella kuitenkin haastavalta pohdittavalta. En usko kysymykseen vastaamisen "outouden" johtuneen yksinomaan siitä, että haastateltavat eivät pystyneet vastaamaan kysymykseen omien kokemustensa perusteella. Sen sijaan uskon kyseiseen kysymykseen vastaamisen hankaluuden heijastavan laajemmin sitä oletusta, että "kaikkihan tietävät mitä seurustelulla tarkoitetaan". Bankerin ja kumppaneiden (2010) tutkimus nuorten ihmisten käsityksistä seurustelusuhteen sisällön ja merkityksen avaamisen haasteellisuudesta tukee väitettäni. Päätös alkaa kutsua ihmissuhdetta seurustelusuhdeksi on usein keskustelun tulos, mutta se, millä tavoin päätöksentekohetkellä keskustellaan siitä, mitä seurustelu tarkoittaa ja pitää sisällään, olisi kiinnostava jatkotutkimusaihe.

Haastateltavien pohtiessa haastatteluiden eri vaiheissa sitä, mitä he seurustelulta kaipaisivat tai kuinka he sen ymmärsivät, he tulivat maininneeksi monia parisuhdekonventioita (ks. Budgeon, 2008). Heteroseksuaalisuuden tutkimuksen parissa on todettu, että hyväksyty, "kunniallinen", heteroseksuaalisuus rakentuu normatiivisesti pitkäaikaiseksi ja monogamiseksi suhteeksi, jossa pariskunta tyypillisesti asuu yhdessä (Van Every, 1996). (Hetero)parisuhdetta määrittelee elinikäisen liiton vaaliminen ja esimerkiksi lasten hankinta (Charpentier 2001; Clarke 2003). Parisuhteessa olo näyttää muodostavan ennalta määritetyn kaavan (vrt. heterosuhteen skripti: Hatakka, 2011 s. 107), johon haastateltavat eriävissä määrin peilasivat ja nojasivat puhuessaan seurustelusta.

Uudistetun (eli niin kutsutun "tasa-arvoisen" tai "sukupuolineutraalin") avioliittolain jälkeisessä Suomessa tämä kaava ei vaikuttanut haastateltavien puheessa olevan seksuaalisesta suuntautumisesta riippuvainen asia (vrt. Lahti, 2007; Pearce & Stacey, 1995). Tämän "seurustelukaavan" yksittäiset konventiot olivat haastateltavien puheessa neuvottelunalaisia, mutta niiden horjuttaminen ei saanut haastateltavia kyseenalaistamaan itse seurustelun mielekkyyttä (vrt. Kipnis, 2003). Analyysini perusteella seurustelusuhde vaikuttaa linkittyvän erottamattomasti käsitykseen perheestä: liittyi siihen puhetta mahdollisista lapsista tai ei.

Neuvottelu *perheen* rajoista eli siitä, kuka saa tulla kutsutuksi perheenjäseneksi ja millä perusteilla, on ennen kaikkea poliittinen kysymys (esim. Kuosmanen 2008; Moring 2013; Weston 1991).

Tässä analyysiluvussa tarkastelen haastatteluaineistoni valossa parisuhteeseen liitettyjä ensisijaisuuden käsityksiä, sekä tämän ensisijaisuuden kytkeytymistä perhekäsitykseen. Edelliseen analyysilukuun nojaten ymmärrän parisuhdenormatiivisuuden ilmenevän ensinnäkin seurustelunormina eli vaatimuksena, jonka mukaan kaikkien ihmisten tulisi seurustella – tai vähintään haluavan tehdä niin – jossakin elämänvaiheessa. Toiseksi, seurustelu ei ole vain vaatimus, vaan se nähdään samanaikaisesti ”saavutuksena”, mistä syntyy seurauksia tätä normia täyttämättömille henkilöille. Kolmanneksi parisuhdenormatiivisuuden mukaista ymmärrystä seurustelusuhteen asemasta yksilön elämässä kuvastaa ensisijaisuus (Brake, 2012). Keskityn seuraavaksi tämän ensisijaisuuden ilmenemismuotoihin ja seurauksiin ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten näkökulmasta.

3.2 Seurustelusuhteen ensisijaisuus

DePaulo ja Morris (2005) ovat tutkimuksessaan todenneet, että parisuhteeseen liitetään oletus tämän suhteen ensisijaisuudesta. Seuraavassa litteraattilainauksessa haastateltava pohtii sitä, miten hän käsittää seurustelusuhteen:

Nainen, hetero, 23

H: - - se (seurustelukumppani) ois niinku se ihminen jonka kanssa haluais just niinku kokea enemmän asioita [okei] että niinku sen kanssa sitten niinku haluaa (.) niinku kokea kaikkee? [mm] se olis siinä mukana [hmm enemmän kuin? (.) keneen sä niinku viittaat?] (.) no vaikka muihin ystäviin tai niinku tälleen että se ois niinku tavallaan se (.) vakkariystävä joka ois aina siinä [mm] niinku kokemassa sun kanssa [joo]

M: okei (.) eli siinä oli toi jakaminen ja sit sä puhuit *ää* jotenkin tulevaisuuteen? [mm] suuntautumisesta? [joo]

H: et siinä sit vähän jo mieltis et mihinkä se menee ja [mm] niinku tavallaan sitten pystyis (.) tai niinku suunnittelis jo niinku tavallaan yhteisii niinku kokemuksii jotka niinku sit tulevaisuudessa tai jotain [joo]

M: eli se ois tavallaan jonkinlaist niinku pidempiaikaista tai? [joo] –

Haastateltava nimittää seurustelukumppania ”vakkariystäväksi”. Sanana vakio viittaa pysyvyyteen. Seurustelukumppanin pysyvyyden voidaankin nähdä olevan kulttuurissamme elävä normi ”ideaalikumppanuudesta” (Beyers & Seiffge-Krenke, 2010; Margelisch, Schneewind, Violette & Perrig-Chiello, 2017). Yllä olevassa lainauksessa haastateltava ei kuitenkaan tässä yhteydessä puhunut suoraan suhteen pysyvyyden toiveesta, vaikka yhdistikin pohdinnassaan seurustelukäsitykseensä myös tulevaisuusorientoituneisuuden. Haastateltava rakensi käsitystään seurustelusuhteesta ja seurustelukumppanin asemasta yksilön elämässä erontekona kaverisuhteeseen. Tämä oli hyvin tyypillistä haastatteluaineistossani ja uskon sen kuvastavan laajempaa kulttuurista ymmärrystä seurustelusta (esim. Banker et al., 2010): seurustelukumppani on jotakin ”enemmän” kuin pelkkä kaveri. Tämä erottelu voi viitata paitsi seurusteluun liitettyyn oletukseen suhteen seksuaalisesta ja/tai romanttisesta laadusta, myös suhdetyypin ensisijaisuuteen toiseen nähden. Seuraavassa lainauksessa toinen haastateltava pohtii seurustelukumppanin ensisijaisuutta ystäväsuhteisiin nähden eksplisiittisesti pyöritellessään syitä siihen, miksi hän haluaisi seurustella:

Nainen, homo, 24

H: - - semmost seuraa mä haluisin seurustelult ja sit sitä et vois jollekin kertoo tai jos ois joku niinku hätä tai joku- jostain asiast paha mieli tai joku niin ni sit ois joku kenen kaa siit vois jutella ja kuka vois lohduttaa [mm] ja vaik on mul kavereitakin sitä- semmosii tilanteita varten [mm] mutta mutta tota on siin joku eri että sit ois joku semmonen ehk niinku (.) yks ihminen [joo]

M: okei äää mm (.) ehkä vastasit jo? [mm] mutta että et miten se sit just eroais vaikka ystävistä jos se tavallaan niin kuin öää perustelu tai (.) tai mitä sä annoit ni olis nimenomaan niinku seura ja se et jos on joku hätänä [hmm] niin (.) joku olis siinä-

H: ehkä se et se ois joku @ensisijainen@ tai ni- tai se (.) @se@ et ystävist voi sit niinku valkata ja niille ei välttämättä sovi [mm] ja niil voi olla niinku muita- niinku jotain tai monel munkin ystävällä on sit se parisuhde ni [mm] ja sit tavallaan niinku se et mä oon-yhden ystävän kaa juttelen jostain ni se automaattisesti tarkoittaa et se kertoo sit sille sen parisuhteellekin et tavallaan sit ois joku niinku kenen kans mä voisin jutella mun

asioista ja sit se olis vaan niinku meidän kahdenvälistä ni sekin sit [okei (.) joo] tai et se toinen ihminen vois kans kertoa mulle niit niinku samal taval [joo]

Haastateltava kertoo yllä olevassa lainauksessa haluavansa seurustella ennen kaikkea seuran ja asioiden jakamisen vuoksi. Hän itse mainitsee, että hänellä on jo ystäviä, joiden seurassa ja kanssa jakaa asioita, mutta arvelee, että ”yksi” ihminen tekisi tilanteesta erilaisen. Tulkintani mukaan haastateltava ei koe, että jakamisen kokemus, eli kuulluksi tuleminen ja sosiaalisen tuen saaminen, muuttuisi jollain radikaalilla tavalla seurustelukumppanin mukaantulon myötä. Sen sijaan tilanteen muuttaisi nimenomaan seurustelukumppanin oletettu ensisijaisuus muihin ihmissuhteisiin, kuten ystävyysuhteisiin, nähden. Haastateltava perustelee sanomisiaan esimerkinomaisesti viittaamalla seurustelevaan ystäväänsä, jonka toiminnassa tämä seurustelukumppanin ensisijaisuus näkyy. Vaikka haastateltava kritisoikin puheessaan ystävänsä tapaa kertoa kaikki hänelle jaetut asiat suoraan myös seurustelukumppanilleen, toimii tämä ensisijaisuuden periaate haastateltavan yhtenä perusteluna haluta myös itse seurustelusuhteeseen.

Toisin sanoen: seurustelemalla haastateltava pääsisi osaksi parisuhdejärjestelmää, joka toimii tämän ensisijaistamisperiaatteen mukaan, eikä jäisi järjestelmän ulkopuolella, ”yksin”. Graduhaastatteluissa kävi useasti ilmi haastateltavien ulkopuolisuuden – toisinaan myös yksinäisyyden – kokemukset, vaikka jokainen kuudesta haastateltavasta kertoi heillä olevan seurustelukumppania lukuun ottamatta muita läheisiä ja merkityksellisiä ihmissuhteita. Väitän, että tämä parisuhdenormatiivisuuteen sisäänkirjoitettu parisuhteen *ensisijaistamisen periaate* itsessään luo ulkopuolisuuden tunnetta.

Jokainen seurusteleva ihminen ei tietenkään aseta parisuhdettaan elämänsä muiden ihmissuhteiden ohitse, eivätkä kaikki seurustelukumppanit ajattele itseään yksikkönä, mutta diskursiivisella – ja normatiivisella – tasolla tarkasteltuna parisuhteen oletetaan olevan ihmisen ensisijaisin ihmissuhde (Brake, 2012; DePaulo & Morris, 2005). Ensisijaisuus ei tässä yhteydessä viittaa vain siihen, että parisuhteen oletetaan olevan yksilön elämän tärkein ihmissuhde tunnetasolla, vaan myös tekojen tasolla. Ensisijaisuuden periaatteen mukaan yksilön tulisi tehdä elämänvalintansa suhteutettuna nimenomaan seurustelukumppaninsa elämään, kuten seuraavasta haastattelukatkelmasta käy ilmi:

Nainen, hetero, 25

M: *mmm* no sitten koeksä et sillä on jotain positiivisii ulottuvuuksii et sä et oo koskaan seurustellut?

H: (.) no (.) no ainakin se että mä oon oikeesti pystynyt- pystynyt esimerkiks just muuttaa toiseen kaupunkiin [*mm*] tai toiseen maahan mä muutin kaksybasenä *mainitsee yhden Euroopan valtion* opiskelee [*joo*] et mä oon pystyny tekee semmosii radikaalei (.) muutoksii ku ei oo kiinni missään [*mm*] ja just se että voi keskittyä omaan juttuun --

M: eli ajatteleksä et ei olis yhtä helppo lähtee vaikka ulkomaille niin kun [*ymm*] muuttaa jos [*no joo*] olis suhteessa?

H: *joo* kyl mä vähän *joo* jos on suhtees ja asuu vaikka yhes (niin ei se olisi niin helppoa lähteä) [*mm*] tai ei tarvii asuukaan (yhdessä) mutta kuitenkin (.) -- on mulla kavereitakin jotka ei vaan lähe (.) vaihtoon koska niil on boyfriendit [*okei*] (.) riippuu vähän (.) [*joo*]

Yllä olevassa haastattelulainauksessa haastateltava kokee seurustelusuhteen puuttumisen vaikuttaneen hänen omiin elämänvalintoihinsa ja toteaa nähneensä seurustelusuhteen vaikuttaneen myös ystäviensä valintoihin. Haastateltava liittää vapautensa tehdä itsenäisiä päätöksiä koskien asuinkaupunkiaan ja -maataan, sekä opintojaan siihen, että hän ei ole ollut päätöstentekohetkellä seurustelusuhteessa. Haastateltava perustelee mahdollisuuttaan irrottautua silloisesta elämänpiiristään sanavalinnalla, jonka mukaan ”hän ei ollut kiinni missään”. Samaisen haastattelun aikana kävi kuitenkin ilmi, että kaupungissa, josta haastateltava muutti pois, elää esimerkiksi hänen lapsuudenperheenjäseniä ja parhaita ystäviään. Tulkitsen haastateltavan muotoilun kertovan enemmän kulttuurisesti jaetusta ymmärryksestä, jonka mukaan parisuhteen oletetaan olevan yksilön elämänvalintoja ohjaava tekijä, kuin tosiasiallisesta mihinkään kiinnittämättömyydestä.

Seurustelusuhde näyttäytyy siis ensisijaisena suhdetyyppinä, jonka vastinpariksi helposti valikoituu ystävyysuhde (vrt. Banker et al., 2010). Seurustelu saa osittain kategorisen merkityksensä tämän eronteon kautta (Mongeau, Jacobsen & Donnerstein, 2007). Ensisijaisuus tarkoittaa tässä yhteydessä siis ennen kaikkea suhdetyypin oletettua asemaa, ei niinkään välttämättä ääneen sanottua tärkeysjärjestystä todellisten ihmisten välillä. Tämä ensisijainen asema tulee esiin muun

muassa parisuhdenormatiivisena taustaoletuksena, jonka mukaan ihmisen oletetaan tekevän elämänvalintojaan nimenomaan seurustelukumppaninsa elämään suhteutettuna. Oletus parisuhteen ensisijaistamisesta ohi muiden ihmissuhteiden ei ole riippumaton romanttisen rakkauden asemasta kulttuurissamme (ks. Anttila, 2001).

”Romanttinen eetos” on länsimaalaista (populaari)kulttuuria läpileikkaava periaate (Anttila, 2001; 2009; Brake, 2012; Evans, 2003; Maksimainen, 2008), jonka läsnäololta ei voi välttyä. Kulttuuritason romanttisen eetoksen lisäksi romanttisen rakkauden ideaa(lii)n liitetään kokemustasolla lähes mystifioitu tunteen intensiivisyyden oletus (Giddens, 1992), jonka mukaan rakastumisen tunteen tulisi olla jotakin elämää suurempaa. Tämä romanttisen rakkauden korokkeelle nostettu asema länsimaalaisessa kulttuurissa rakentaa ja ylläpitää romanttisten suhdekonstruktioiden valta-asemaa diskursiivisesti (vrt. Butler, 1990; 2004; Kaskisaari, 2000, Lahti, 2007; Pearce & Stacey, 1995).

Normikriittisesti tarkasteltuna ei ole mitenkään itsestään selvää, että seurustelusuhteen tulisi olla yhteiskunnallisesti ensisijaistetussa asemassa tai yksilön elämänvalintoja ohjaava primääriperiaate. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan gradussani seurustelusuhteeseen liitettyä puhetta suhteen ”vakavuudesta”. Tarkastelen, mitä seurustelusuhteen ”vakavuudella” tarkoitetaan, mihin sillä viitataan ja kuinka tämä liittyy parisuhteen ja perhekäsityksen luonnollistettuun yhteyteen. Se, kenen ajatellaan muodostavan – tai voivan muodostaa – perheen, on poliittinen kysymys, jolla on tosiasiallisia seurauksia tämän rajanvedon ulkopuolelle jäävien ihmisten elämään.

3.3 Seurustelun ”vakavuus”

Seurustelusuhteista puhuttaessa haastateltavat viittasivat usein suhteen ”vakavuuteen”, joka analyysini perusteella viittaa parisuhteen asemaan, paitsi potentiaalisesti ensisijaisena suhteenä, myös etenevänä, kestäväenä ja perhekäsitykseen linkittyvänä. Seuraavassa lainauksessa haastateltava pohtii omaa seurustelemattomuuttaan ja peilaa sitä ikätovereidensa tilanteeseen:

Nainen, homo. 24

H: - - tän ikäsenä ku ihmiset alkaa niinku oikeesti (.) muuttaa yhtään ja [mm] mennä kihloihin ja kaikkee ni kyl niit joskus tulee et *aäh*- tai et tulee niinku mieleen että [mm] että jaa-a et muil niinku- et ihmiset on jo oikeesti tollel vakavalla tasolla [mm] ja näin

Vakavuus nivoutui edellä mainitussa lausahduksessa seurustelusuhteen tilaan, jonka normatiivisesti ajatellaan ”kehittyvän” lineaarisesti tapailusta, seurustelun kautta perheenperustamiseen (heterosuhteen skriptistä ks. Hatakka, 2011 s. 107). Haastateltava tuli – tässä kyseisessä tapauksessa – negatiivissävyytteisesti tietoisiksi omasta seurustelukokemuksen puutteestaan verratessaan itseään ikätovereihinsa ja normatiiviseen elämänkaariajatteluun. Normatiivinen elämänkaarinäkemys ohjaa arkiajatteluamme, mutta saa pitkälti voimansa kehityspsykologiasta, jonka mukaan ihmisen tulisi ”saavuttaa” ennalta määrättyjä sosiaalisia rajapyykkeitä ikäsidonaisesti. Esimerkiksi Eriksonin (1950) klassikkoteoria psykososiaalisen kehityksen vaiheista yhdistää *aikuisuuden kehitysvaiheeseen* eksplisiittisesti seurustelun, avioliiton ja perheenperustamisen (Erikson, 2014, s. 165), mikä on ongelmallista.

Kun parisuhteen muodostaminen tai parisuhteessa olo liitetään suoraan aikuisuuteen (esim. Newman & Newman, 2017), tämä mahdollistaa tulkinnan, jonka mukaan ei-koskaan-seurustelleet ihmiset on mahdollista nähdä epäkypsinä; lapsenomaisina. Parisuhteen luonnollistettu kulttuurinen asema ja assosioituminen aikuisuuden määritelmään pahimmillaan patologisoi ihmisiä, jotka eivät ole koskaan seurustelleet: tällöin kun heidän elämäntilanteensa on mahdollista tulkita negatiivissävyytteisesti kertovan jonkin ”kehitysvaiheen” poisjäännistä. Tällaiset kehityspsykologisen ymmärryksen ja ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten kokemusten yhteen törmäämisen paikat vaativat lisätutkimusta (vrt. valitun sinkkuuden kontekstissa: Wilkinson, 2014).

Budgeonin (2015) tutkimuksessa todetaan, että ”naimisiinmenoiässä olevat naiset” (ideaalisti alle 35-vuotiaat) joutuvat selittelemään huomattavan paljon elämänvalintojaan, jotka eivät noudata normatiivista ja sukupuolittunutta elämänkaariajattelua. Parinmuodostus- ja naimisiinmenoideologia rakentavat käsitystä, jonka mukaan ”vakavan parisuhteen” (*committed relationship*) löytäminen on elämän yksi keskeisimmistä tavoitteista (Kaiser & Kashy, 2005; Sharp, & Ganong, 2007; 2011). Halberstam (2005) puhuu *heteronormatiivisesta ajallisuudesta* viitatessaan ajatteluun, jota leimaa käsitys elämäkulusta kaavalla: ”syntyminen, avioliitto, lisääntyminen ja kuolema”. Halberstam (2005, s. 153, 161) asettaa tämän reproduktiivisen jatkuvuuden logiikan ehdoilla toimivan ajan vastinpariksi *queerin (pervon) ajan*, joka mahdollistaisi ennalta-arvaamattomia kulttuurisia muotoja tuottavan ja saavan elämäntavan.

Parisuhteen ”vakavuuden” voidaan nähdä kutoutuvan siis paitsi suhteen etenemisajatukseen ja normatiivisiin parisuhdetekoihin (yhteen muutto, kihlautuminen yms.), jotka oletetaan tapahtuvat

ihmisen elämänkaaren ennalta määrättyssä vaiheessa, niin myös yleisemmin oletukseen parisuhteen kestävydestä. Parisuhteen ideaaliin kuuluu kulttuurissamme toive kyseisen ihmissuhteen pitkäkestoisuudesta (Beyers & Seiffge-Krenke, 2010; Margelisch et al., 2017). Vaikka toive ihmissuhteiden kestävydestä saattaa koskettaa kaikkia merkityksellisiksi koettuja ihmissuhdetyyppisiä, kohdistuu parisuhteen keston aivan erityislaatuinen kiinnostus ja paine: parisuhteen merkkipäiviä juhlistetaan, suhteen pituutta on tyypillistä tiedustella ja pitkään yhdessä ollut pariskunta nähdään automaattisesti positiivisena asiana.

Seurustelusuhteiden kestoja pidetään ikään kuin seurustelusuhteen ”onnistumisen” mittarina. Sen, että ei ole koskaan ollut ’pitkässä seurustelusuhteessa’ ymmärtäminen ”epäonnistumiseksi” on mahdollista vain tässä tulkintakehyksessä. Seuraavassa haastattelulainauksessa haastateltava kertoo kausittaisesta harmituksestaan koskien sitä, että hän ei ole ikinä seurustellut:

Nainen, hetero, 25

M: okei (.) *hmm* no sanoit et se on kausittaista? [*mm*] ni osaaks sä jotenkin niinkun avata sitä että et miten se vaihtelee tai miks se ehkä vaihtelee tai?

H: niin (.) mistäpä se- niin en tiää (.) mist se sit johtuu? (.) en mä tiää se on ehk semmonen yleinen et ku mä oon aina ollut semmonen ihminen et mä haluan tosi paljon suhdetta [*mm*] mä oon ai::na siis ihan teinistä lähtien [*joo*] mä en oo ikin ollut sellanen @*joo* mä en eti mitään vakavaa@ [*joo*] mä oon aina ollut sillain et mä etin [*okei*] vakavaa ja sitten ku aina- jos on joku jätkäjuttu ja sitten se kariutuu [*mm*] ni sitten se niinku harmittaa mua aika kau:an [*joo*] se et voi hitsi nyt tossakin meni mahollisuus (.) ja sitten se taas ehkä laantuu ja sitten jossain vaihees voi taas tulla sellanen et (.) en mä tiää se vaan menee jotenkin näin? [*niin aalloittain?*] niin [*okei*] mut varsinkin jos on ollut- siin lähellä on ollut joku jätkäjuttu ja sit se ei onnistunut ni sit se menee- vaikuttaa pitkän aikaa siihen mun mielialaan et mua harmittaa tosi paljon et [*joo*] vitsi ku olis joku boyfriendi tai näin [*mm*]

M: *mm* mitä sä tarkoitat jätkäjutulla? Tai mikä- [*no*]

H: no jos mulla- mulla on hirveen harvoin kaikkii niinku tällasii (.) jätkä [*mm*] ylipäätänsä ni *selvittää kurkkua* nytkin kesällä mä tapasin yhen [*joo*] ja se oli siis ihan uskomatonta mä luulin että tässä on nyt mun soul mate [*okei*] ja sit se kariutui koska ku hän asuu *mainitsee paikan ulkomailla* [*joo*] ni sitten se vaikutti koko syksyn siihen että mulla oli paha fiilis siit

koska se oli niin sellainen et @mä nään mä nään tää vois olla niin sellanen boyfriend ehdokas@ [okei] tiedätkö? Ja sit ku se ei onnistunut ni sit mua harmitti ihan sikana [joo] ja sit siit ku ei onnistu ni sit siihen tulee- siihen harmitukseen niinku vaikuttaa se (.) että ku sulla ei oo sitä boyfriendii [mm] ni sit se yksinäisyys sit se vaan pahentaa sitä (.) [okei] fiilistä- se ei [sä tuut siit enemmän tietoiseks?] niin mä tuun enemmän tietoseksi ja sit se niinku (.) jotenkin tuntuu vaan niinku (.) paljon isommalta ehkä ku mitä se on --- ja sä oot jo kakskytviis et sun kuuluis olla £jo oikees suhteessa [*naurahtaa*] ja sit mä oon itelleni-£ *naurahtaa pyöritellen silmiä* [okei]

Ylläolevassa lainauksessa haastateltava heteronainen kertoo, että hän on teini-ikäisestä lähtien halunnut muodostaa *vakavan* seurustelusuhteen. Hän kertoo lyhytkestoisista ”jätkäjutuistaan”, joiden kariutumisesta hän puhuu ”menneenä mahdollisuutena”. Näiden juttujen ”ei-onnistuminen” vaikuttaa laskevasti hänen mielialaansa. Hän kertoo tämän ”ei-onnistumisesta” johtuvan harmituksen suoraan pahenevan siitä, että hän tulee tapahtuman johdosta tietoisemmaksi yksinäisyydestään, jota hän kokee ollessaan ei-seurusteleva. Haastattelulainauksen lopussa hän viittaa naureskellen omaan *ikänsä* ja siihen, että hänen ”kuuluisi olla jo oikeassa seurustelusuhteessa”, minkä jälkeen hän vaikuttaa pyörittelevän itselleen silmiä. Tulkitsen ”oikean” suhteen viittaavan tässä samaan asiaan kuin ”vakavan” seurustelusuhteen.

Puhe seurustelusuhteen ”vakavuudesta” korkealle arvotettuna määreenä tulee ymmärretyksi vain parisuhdenormatiivisessa tulkintakehyksessä. Samalla se mitätöi ei-vakaviksi nähtyjä suhteita tehden toisista ihmiskohtamisista epäonnistumisia suhteessa niille etukäteen asetettuun tehtävään. Haastateltavan minulle jakama harmituksentunne on todellinen ja linkittyy hänen haluunsa muodostaa parisuhde ja sitä kautta perhe. Subjektiiviseksi koettu halu ei kuitenkaan ilmene tyhjiössä, vaan siinä ympäristössä, jossa ”hänen ikänsä ihmisen kuuluisi olla jo oikeassa suhteessa”. Ristiriita omien tulevaisuudentoiveiden ja tämän hetken ihmissuhdetilanteen (vrt. Budgeon, 2008, s. 317; Reynolds & Wetherell, 2003), sekä (sisäistetty) parisuhdenormatiivisuus ja kriittisten diskurssien puute vaikuttavat herättävän haastateltavassa monitasoisesti ambivalentteja tuntemuksia.

Kun seurustelun sanotaan muuttuneen ”vakavaksi”, sillä voidaan tarkoittaa, että seurustelukumppanin kanssa ollaan ”tosissaan” ja kumppanin oletetaan näin ollen säilyvän vierellä pidemmän aikaan. Tämä ei analyysini perusteella tarkoita kuitenkaan vain suhteen oletettua ja/tai

toivottua pitkäkestoisuutta, vaan myös *tulevaisuusorientoituneisuutta*. Tarkoitan tulevaisuusorientoituneisuudella tässä yhteydessä kulttuurisesti jaettua käsitystä siitä, että seurustelukumppanin oletetaan olevan se ihminen, jonka kanssa yksilö tulee jakamaan tulevaisuutensa (esim. Koçyiğit & Kalkan, 2016). Tulevaisuusorientoituneisuus liittyy myös siihen, kuinka jatkuvuus käsitetään yleisemmin. Heteronormatiivisuudesta puhuessaan Berlant ja Warner (2000, s. 318) sanovat, että *yhteisö* kuvitellaan tulevaisuuteen suuntautuvan yleistetyn narratiivin ja lisääntymisen kautta, mikä liittyy käsityksiimme intiimiydestä, pariutumisen (*coupling*) ja sukulaisuudesta.

Seuraavassa haastattelulainauksessa haastateltava pohtii parisuhteen merkitystä yksilön elämässä omien sanojensa mukaan ”hiukan teknisestikin”. Tulkitsen tämän ”teknisyyden” viittaavan ulkokohtaisuuteen, jossa haastateltava käsittelee seurustelukumppanin kulttuurista asemaa ei-omakohtaisesta positiosta:

Mies, hetero, 21

M: *mmm* ja sitten viittasit jo tähän £sinä kahdeksankyt vuotiaana£ mutta että mitä sä toivot tulevaisuudelta koskien ihmissuhteita? (.) sä olit kaksikytkys? [joo] ni jos sä mietit eteenpäin?

H: sekin et kuinka paljon eteenpäin? [no ihan miten haluat] (tauko) niin no joo jos tost kaheksakytvuotiaasta mä voin avata sitä vähän lisää [*mm*] et öö ku justinsa paljon keskustelua siitä van- öö vanhuksien yksinäisyydestä ja tällasesta ni sit mieltii että itsellä on nyt ehkä ihan mukava sosiaalinen verkko ympärillä [joo?] mut sit mieltii et ei tiedä kuinka pysyvä se on [*mm*] ni mikä sitten on tavallaan @pysyvää@ ni on sitten tämä seurustelusuhde ja naimisiinmeno [*mm?*] jolloin tämä on vähän niinku £vakuutus£ [*mm*] - - mutta silti se oli jotenkin niin @riipasevaa@ (katsoa toisen isovanhempansa hoitavan puolisoaan hänen viimeisinä elinvuosinaan) et ne kummiskin tarvitsi toisiaan [*mm*] niin sit se oli vähän niinku justinsa et (.) no niillä kuolee ne muut kaverit pois ja sillain ni (.) last men standing [£niin£ että ajatus niinku et siinä olis toinen ihminen?] niin ja onhan siinä kyllä se et siinä on aika paljon historiaa sitten jos (.) mieltii justinsa mummia ja vaaria niin [*mm*] (.) ohan siinä jotain varmaan mut jaa no se on sinnäänsä- mul ei oo mikään yksinolossa nyt oo ongelma [*mm*] mut sit ei tiedä et miten vanhempana - - sit ne

lähellä olevat ihmiset alkaa korostuu ja mit- ketkä on lähimpänä ni on justiinsa nää- ää seurustelevat ihmiset [mm]

M: no oisko sille vaihtoehtoa?

H: äääm (.) nyt tuli mieleen sanoo sana @korvaava@ [*naurahtaa* joo?] öääm niin no sitten voi olla jotain omaa sukua? mullakin ois vaikka mun sisarus [mm?] mut? (.) siinäkään ei oo kumminkaan samanlaisia ehkä velvotteita ehkä keskenään koska ku sit asuu eri asunnoissa ja voi olla vaikka eri paikkakunnilla ja [mm] öö ja sitten ei oo kyllä mitään lapsia? - - (.) kaverisuhteet? no (.) kyllähän niinku nykyteknologia edistää voi facebookittaa sitten kaheksankymppisenäkin ihan niitten kanssa [mm] ja kyllähän sit jos pystyy liikkumaan niin voi olla sitä harrastetoimintaa ja sitä kautta että- aina voi niinku hakeutua ihmisten seuraan niin kauan ku pystyy [mm]

M: okei no sitten käytit sanaa että- öö esimerkiks puhuit sisarestas ja olit että: ei se samalla lailla @velvota@ ni mitä tää niinku? mitkä ne velvollisuudet on? joku-?

H: no siis tavallaan se et asuu samassa asunnossa jo tavallaan et sit on tavallaan ne yhteiset arkitoimet mitä pitää tehdä [mm] sit tavallaan sä näät sitä pörstää kokoajan jos sä oot siel asunnossa (tauko) e:t en mä tiä sinänsä sukusuhteet voi olla to- toki tosi @tiiviiitä@ mut [mm] mut sit se seurustelusuhde on jotenkin *hmm*? ajatuksena on se et sit jaetaan se elämä @yhdessä@ [mm (.) joo okei] mut sitten tavallaan taas pikemminkin ajattelen et jos on sukulaissuhteet niin sitten jokaisella on tavallaan oma elämä jossa sitten vähän niinku annetaan tilaa toiselle - -

Edellä esitellyssä pitkässä haastattelulainauksessa haastateltava vertaa parisuhdetta vanhuudenpäivien vakuutukseen: seurustelukumppani on se ihminen, jonka voidaan olettaa pitävän puhujasta huolta ja jonka on tarkoitus säilyä vierellä elämän loppuun saakka. Haastateltava nojaa sanomansa kulttuuriseen ymmärrykseen, jonka mukaan seurustelukumppanin oletetaan olevan ihmistä ”lähimpänä” ”pysyvästi”. Muut järjestelyt ovat ”korvaavia” vaihtoehtoja. Haastateltava kertoo olevansa tyytyväinen omaan tilanteeseensa tällä hetkellä, mutta puheenvuoron perusteella tulkitsem, että hänen on vaikea sanoutua irti parisuhdenormatiivisesta tulkintakehyksestä kokonaan. Pohtiessaan ikääntymistä, jolloin riippuvuuden muista ihmisistä voidaan olettaa kasvavan, hän tulkitsee parisuhdenormatiivisesti myös parisuhteen merkityksen kasvavan.

Halua jakaa oma elämä jonkun toisen – tai useamman – ihmisen kanssa ja kokea kuuluuutta voitaneen pitää yleisinhimillisenä toiveena (Lähdesmäki ja muut, 2016). On kuitenkin hyvin kontingenttia, keiden ihmisten toimesta, missä määrin ja minkälaisin järjestelyin kunkin ihmisen sosiaalinen verkosto ja tuki muodostuvat – saatikka, kuinka sen tulisi muodostua. Juvosen ja Kolehmainen (2017, s. 2) sanoin: ”kuulumisen politiikat liittyvät aina laajempiin valtasuhteisiin”. Parisuhteen ensisijaistettu kulttuurinen asema ihmissuhteissa ja parisuhteen pysyvyyden ideaali luonnollistavat parisuhdenormatiivisuuden mukaisia elämänvalintoja tehden muista vaihtoehdoista vähemmän halutun oloisia tai kokonaan näkymättömiä.

Haastateltava viittaa puheenvuorossaan seurustelusuhteeseen ja naimisiinmenoon pysyvänä järjestelynä ja toteaa hetkeä myöhemmin yksilöä lähimpänä ihmisenä olevan juuri seurustelukumppanin. Pysyvyys ei viittaa tässä yhteydessä vain seurustelusuhteen pitkäkestoisuuteen, vaan myös siihen, että parisuhde linkittyy perheinstituutioon. Haastateltavan pohtiessa muiden kuin seurustelukumppanin mahdollisuutta toimia vanhuudenpäivien sosiaalisena turvana hän ei tule edes kunnolla tarkastelleeksi kaverusten potentiaalia toimia toistensa ensisijaisina huolenpitäjinä. Näin siitäkkin huolimatta, että periaatteessa ystävät voisivat yhtä todennäköisesti olla ”last men standing” puhujan elämässä kuin mahdollinen seurustelukumppanikin.

Tulkitsen seurustelukumppanin ”lähimpänä olemisen” viittaavan tässä haastattelulainauksessa paitsi mahdollisesti emotionaaliseen läheisyyteen ja jaettuun historiaan, niin myös fyysisesti jaettuun tilaan: yhdessä asumiseen. Yhdessä asuminen nousi kautta haastatteluiden keskeiseksi parisuhteeseen liitetyksi asiaksi. Kaverisuhteiden vanhuudenpäivien roolin mainitessaan haastateltava kuvailee, että kavereiden kanssa voisi toki olla yhteydessä teknologia-avusteisesti liikuntakyvyn mahdollisesti rajoituttua. Taustaoletuksena siis on, että ystävien kanssa ei jaeta yhteistä vanhuuden kotia. Tulkitsen tämän lausahduksen parisuhdenormatiivisuuden valossa, enkä vain haastatellun henkilökohtaisena preferenssinä. Näin ollen seurustelukumppanin ensisijaistettu asema yksilön elämässä johdattaisi oletamaan myös kavereilla olevan omat seurustelukumppanit, joiden mukaan keskeisimmät elämänvalinnat – kuten asuminen – on järjestetty. Yksilön omaa elämäänsä koskevien valintojen tekemisen mahdollisuudet eivät siis ole riippumattomia ympäristöstä ja ”vastavirtaan” kulkeminen on haasteellista, jos oma lähipiiri ja koko yhteiskunta järjestäytyvät parisuhdenormatiivisesti.

Ajatus parisuhteesta ensisijaisena sosiaalisen turvan lähteenä sulkee ulkopuolelleen kaikki seurustelusuhteessa olemattomat ihmiset, mukaan lukien lesket ja sinkut (vrt. avioliiton kritiikki: Butler, 2002; Brake, 2012; Warner, 2000). Perinteisesti jälkikasvu on totuttu näkemään vanhuudenpäivien turvana (esim. Klaus, 2009). Ajatus seurustelukumppani(e)n ja jälkikasvun asemasta yksilön ensisijaisina huolenpitosuhteina nojautuu jaettuun ymmärrykseen siitä, mitä perheellä tarkoitetaan. Analyysini perusteella puhe seurustelun ”vakavuudesta” linkittyy vahvasti parisuhteen normalisoituun asemaan tämän hetken länsimaalaisen perhekäsityksen ja -keskeisyyden ytimessä, jota siirryn tarkastelemaan lähemmin seuraavassa alaluvussa.

3.4 Parisuhde perheen ytimessä

Vaikka esittämissäni haastattelukysymyksissä ei suoraan viitattu perheeseen missään vaiheessa, vaikutti siltä, että puhetta perheestä ei voitu välttää haastateltavien pohtiessa suhdettaan seurustelemattomuuteensa. Seuraavissa kahdessa litteraattilainauksessa haastateltavat viittaavat toivomiinsa tulevaisuudenperheisiinsä haastatteluiden eri vaiheissa:

Nainen, hetero 25

M: no koeksä että sinä ja nää muut sun tuntemat ihmiset jotka ei oo koskaan seurustelleet ni ootte jotenkin samassa tilanteessa?

H: *hmm* mä en tiiä strettaako niitä niin paljoo ku mua [joo] koska mulla on enemmän sellanen että mä haluan perheen [*mm*] ja mä oon aina halunnut olla äiti ja ja mä oikeesti haluan olla vaimo myös ---

Nainen, homo, 24

M: --- no sitten jos sä mietit niinku omaa tulevaisuuttas [*mm*] niin ni mitä sä toivot tulevaisuudelta koskien ihmissuhteita?

H: no (.) kyl mä toivon et mä jonk- niinku löytäisin jonkun ihmisen kenen kaa vois in vaikka seurustella [*mm*] ja niinku ehk jotain pientä perhettä ja jotain semmost [*okei*]

M: miten sä ajattelet perheen?

H: et no ainakin se parisuhde (.) sit kyl must ois kiva saada vaik yks lapsi tai jotain
tolla- niinku [okei] en nyt mitään suurperhettä halua mut yks [joo] tai kissa
nauravat Ejämpikumpi£ [£okei vaihtoehtoisia£] niin [joo]

M: --- tää on niinku just että mitä toivot tulevaisuudelta koskien ihmissuhteita [mm]
ni se olis niinku jotenkin kaikki mahdolliset ihmissuhteet [kaikki?] ---

H: no kyl mä sit toivoisin et mul ois paljon kaikkii ystäviä [mm] ja semmosia- tai en mä nyt
tiiä paljon mutta niinku läheisiä ystäviä mitä mul nyt onkin mutta et ne säilyis [joo] (tauko)
joo [okei] vaik ehkä mä oon kyl toisaalt enemmän semmonen perheihminen että ehkä
sekin niinku sit siinä seurustelemattomuudessa tavallaan ra- en mä nyt tiiä rassaa?

Ensimmäisessä haastattelulainauksessa haastateltava kertoo seurustelemattomuutensa stressaavan häntä siksi, että hän haluaa perustaa perheen, mikä ei näyttäydy mahdolliselta ilman seurustelukumppania. Perhe käsitteellistyy haastateltavan puheessa vanhemmuudeksi ja seurustelusuhteeksi. Jälkimmäisessä haastattelulainauksessa toinen haastateltava kertoo toivovansa löytävän tulevaisuudessa seurustelukumppanin ja ”ehkä jotain pientä perhettä”. Lisäkysyessäni, mitä haastateltava tarkoittaa *perheellä* tässä yhteydessä, haastateltava vastaa sen pitävän sisällään ”ainakin parisuhteen”.

Molemmat haastateltavat yhdistävät puheeseensa perheestä mahdollisesti lastensaannin, mutta ydinmerkityksensä perhe saa seurustelusuhteen kautta. Tämä ei ole yllättävää, sillä suomalainen yhteiskunta lakeineen ja sosiaalikäytäntöineen (vrt. Moring, 2013; Nystén, 2015; Pylkkänen, 2008) rakentuu tämän ajatuksen ympärille: perhe on yhtä kuin parisuhde ja mahdolliset lapset. Myös lasten (sosiaalisten) vanhempien yleensä oletetaan olevan/olleen keskenään seurustelusuhteessa. Kun seurustelemattomuus ja oman perheen perustaminen alkavat vaikuttaa toisensa pois sulkevilta vaihtoehdoilta, tulee seurustelemattomuudesta haastateltavien sanoin ”stressaavaa” ja ”rassaavaa”, sillä se implikoi ei-toivottua yksinjäämistä.

Perheenperustaminen – tai sen näyttäytyminen mahdottomalta – ei siis liittynyt haastateltavien puheessa heidän seksuaaliseen suuntautumiseensa, vaan seurusteluun. Se, kenet luetaan osaksi sukulinjastoa, vaikuttaa liittyvän ennen kaikkea ihmisten parisuhteissa oloon, eikä heidän seksuaaliseen orientoitumiseensa (Wilkinson, 2014). Ei-parisuhdeperustainen perhe ei jäsenny kulttuurissamme ymmärrettäväksi, saaticka legitiimiksi läheissuhteiden järjestämistavaksi (vielä), jolloin seurustelematon ihminen mielletään vaille perhettä jääväksi henkilöksi. Connidisin ja

McMullinon (2002) mukaan kulttuuriset kertomukset ja odotukset – kuten romanttinen rakkaus, uskollisuus ja lasten hankinta – tekevät käsityksemme perheestä ymmärrettäväksi. Kulttuurisille kertomuksille on ominaista, että myös yksilöt haluavat toimia näiden kertomusten mukaisesti, vaikka ne eivät vastaisi nykytilannetta, jolloin ambivalenssi syntyy eritasoisten, toisiinsa lomittuvien odotusten ristipaineessa (mt.). Tulevaisuuden perhetoiveistaan puhuessaan haastateltavien vaikutti olevan hankala positioitua parisuhdenormatiivisuuteen kriittisesti, vaikka he olisivatkin näin haastattelun toisissa kohdissa tehneet.

Weston (1991) on klassikkoteoksessaan *Families We Choose* tutkinut 1980-luvun homoyhteisöjä San Franciscossa. Tuolloin, 27 vuotta sitten, ei-heteroksi identifioitumisen ymmärrettiin merkitsevän perheettömyyttä, sillä ymmärrys perheestä rakentui vielä nykyistä tiukemmin biogeneettisen sukulaisuuden varaan. Weston hahmotteli alla esitetyn kaavion kuvaamaan sitä sosiokulttuurista muutosta, jonka myötä epäpolitisoitu käsitys ”neutraalista” perheestä tarkentui tarkoittamaan biologista heteroperhettä (mts. 28–29). Tämän muutoksen myötä tuli mahdolliseksi käsitteellistää perhe myös ei-heteropohjaisesti. Ei-heteropohjainen perhe sai merkityksensä kyseisessä etnografiassa hetero(ydin)perhettä laveampana ja liukuvampana käsitteenä: *valitut perheet* muodostettiin homokommuunin sisällä ja yksilö saattoi mukaan lukea niihin esimerkiksi entisiä rakastajiaan. Valittua perhettä määrittivät ja pitivät yhdessä vaihtelevin yhdistelmin: yhteinen historia, sitoutuminen, mahdolliset lapset, yhteinen asumismuoto, omaisuus ja esimerkiksi taloudenhoito. (Mts. 103–129.)

hetero	→	homo
↓		↓
perhe	→	perheetön
↓		↓
biologinen perhe	→	valittu perhe

Westonin (1991) kaaviota lukiessa siirtyminen sarakkeesta toiseen kuvastaa samalla ajallista siirtymää. Siirtyminen vasemmalta oikealle kuvaa yksilötason prosessia, joka on verrannollinen ”kaapista ulostulemisen” -ajanjaksolle: hetero-oletetusta ihmisestä tulee julkisesti homoseksuaali. Jos sukulaisuuskäsitys tässä kohtaa nojaa yksinomaan biogeneettiseen ymmärrykseen sukulaisuudesta, tulee homoseksuaalista ihmisestä ulostulon yhteydessä myös perheetön. Jos ”perhe” ollaan valmiita ymmärtämään ei-heteropohjaisesti, voi yksilö kokea siirtymisen *biologisen*

perheen piiristä *valitsemansa perheen* piiriin, missä perheenjäsenyys ei nojaa enää ensisijaisesti verisiteeseen. (Mts. 28–29.)

Kaaviossa ylhäältä alaspäin siirtyminen puolestaan kuvastaa ajallisesti sitä diskursiivista siirtymää, mikä käytiin homoseksuaalisuuden ja sukulaisuuden merkityksellistämisen ympärillä Westonin (1991) etnografian tekoaikaan. Heterous muuttui kategoriasta, jolla oli yksinoikeus sukulaisuuteen, identiteettikategoriaksi, joka linkittyi tietyyppiseen perhekäsitykseen, mitä symboloivat verisiteet. Samanaikaisesti homous lakkasi tarkoittamasta automaattisesti perheettömyyttä ja alkoi yhdistymään ymmärrykseen perheestä, jota verisiteiden sijaan yhdisti valinta muodostaa perhe oman yhteisön sisältä. Valtakulttuurin representaatioissa ei näkynyt ”homoperheitä” ennen tätä historiapaikantunutta, diskursiivista ja ideologista siirtymää, sillä homouden ja perheenperustamisen ajateltiin sulkevan toisensa pois. (Mts. 28–29.)

Väitän, että 2010-luvun Suomessa vallitseva diskursiivinen painopiste sukulaisuuden merkityksellistämisen valtakurssissa on vaihtunut heteronormatiivisuudesta parisuhdenormatiivisuuteen. Heteropariskunnan perustama perheyksikkö näyttäytyy tänä historian aikana länsimaalaisessa kontekstissa usein yhtä ”valittuna” perheenä kuin homopariskunnankin perustama kokoonpano. Butler (2002) onkin huomauttanut, että siinä samalla kun homoseksuaalien ihmisten intiimisuhteille on haettu valtion tunnustusta, on tultu määriteltyä myös ajateltavissa olevan ja esimerkiksi sateenkaariperhepoliittisissa mediapuheissa ymmärrettävissä olevien intiimisuhteiden rajoja. Tällaisilla rajanvedoilla on tosiasiallisia seurauksia määritelmän ulkopuolelle jäävien ihmisten elämään.

Perheymmärrys nojaa nykyisin niin vahvasti parisuhdeperustaisuuteen, ettei muun laatuiseen suhteelle tai suhteille pohjautuvaa kokoonpanoa kyetä mieltämään perheeksi. Westonin (1991) teoretisointia mukailen esitän, että perheen luonnollistettu kategorinen perusta tulisi politisoida entistä vahvemmin ja avata jälleen uudelleenmäärittelylle. Ei ole olemassa neutraalia *perhettä*, vaan termillä viitataan yleisesti *parisuhdepohjaiseen perheeseen*.

seurusteleva	→	ei-seurusteleva
↓		↓
perhe	→	perheetön
↓		↓
parisuhdepohjainen perhe	→	muusuhdepohjainen perhe

Hahmotan yllä koostamani taulukon luennan samaan tapaan kuin Westonin (1991, s. 28–29) vastaavan: siirtyminen sarakkeissa vasemmalta oikealle kuvastaa yksilötason kokemusta siirryttäessä ”varattu/sinkku”-statusten välillä (vrt. Reynolds & Wetherell, 2003) parisuhdenormatiivisessa tulkintakehyksessä ja sen vaikutuksia mahdollisuuteen lukea itsensä perheelliseksi/ei. Taulukon sarakkeissa ylhäältä alaspäin siirtyminen puolestaan kuvastaa sitä diskursiivista murrosta, mitä perheymmärryksen ympärillä käydään jo ”vaihtoehtoisissa piireissä” ja mikä ei vielä juurikaan näy julkisessa perhepoliittisessa keskustelussa. Esimerkiksi sateenkaariperhekyselyyn vuonna 2006 vastanneista (N=178) osallistujista 8 % edusti perhemuotoa, jota ei voinut yksiselitteisesti määritellä parisuhteen, seksuaalisen identiteetin tai samassa/eri kotitaloudessa asumisen perusteella (Kuosmanen & Jämsä, 2007).

Olen valinnut käyttää yllä esittelemässäni taulukossa termiä *ei-seurusteleva* sinkku-sanan sijasta, sillä koen uuden termin mahdollistavan paremmin *queerin* luennan uudeltaisesta perheymmärryksestä. Ymmärrän ”ei-seurustelevan” tässä yhteydessä siis queerinä toimijana (vrt. *uncoupled, unpartnered*: Cobb, 2007; 2012), jolla on mahdollisuus haastaa parisuhde- ja heteronormatiivisia intiimisuhdekäytäntöjä. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ”väkisin lukea” haastattelemiani henkilöitä queer-positioon tai väittää, että ei-koskaan-seurustellut ihminen voi perustaa ”vain” muusuhdepohjaisen perheen. Sen sijaan pyrin taulukolla osoittamaan, kuinka seurustelemisen ja perheymmärryksen luonnollistettu yhteys vaikuttaa siihen, mitä seurustelemattomuuden ajatellaan tarkoittavan.

Perhesuhteiden ymmärtäminen vapaaehtoisesti valittuina ja yksilölle tärkeinä ihmissuhteina jättää paljon liikkumavaraa sille, miten ja kenen kanssa ihmiset voisivat ”perheensä perustaa”. Mutta niin kauan kuin parisuhde ymmärretään ensisijaisena ihmissuhdetyyppinä, jota lainsäädäntö tukee, on ei-seurustelevien ihmisten haasteellista sisään lukea itseään perheinstituutioon tai edes -ymmärrykseen. Parisuhdenormatiivisuus on rakenteellista: seurusteluymmärrystä ja parisuhdekäytäntöjä neuvotellaan osana laajempaa diskursiivista ja institutionalisoitua parisuhdejärjestelmää. Suomessa koettiin voimakkaan syrjiväksi se, etteivät samaa sukupuolta olevat parit voineet avioitua heteroparien tavoin ennen kevättä 2017. Oikeustieteen professori Pylkkäsen (2012, s. 110) tavoin voidaan yhtä hyvin kuitenkin kysyä, miksi läheissuhteita koskevan sääntelyn pitäisi rajoittua kahden hengen suhteeseen tai ylipäätään kiinnittää huomiota seksuaalisuuteen.

Pylkkänen (2012) on hahmotellut Suomeen soveltuvaa yhteistalousmallia vaihtoehdoksi avioliittoinstituutiolle. Pylkkäsen mukaan seksuaalisuhteiden tulisi olla jokaisen aikuisen ihmisen omalla vastuulla ja säätelyä tarvittaisiin vain silloin kun on turvattava heikompien tai loukattujen osapuolten asemaa. Läheissuhteet tulisikin hänen mukaansa nähdä enemmän huolenpitosuhteina, joihin liittyy sekä materiaalisia kysymyksiä (kuten elatussuhteet) että heikoimpien suojatarpeita (esimerkiksi huolenpito lapsista perheen hajoamisen jälkeen). Huolenpitosuhteilla on jatkuvuutensa parisuhteista riippumatta. Pylkkänen korostaa esityksessään erityisesti sen tärkeyttä, kuinka hoivan järjestämisen edellytykset tulisi tarjota syrjimättömästi. Pylkkäsen mukaan hoivan järjestäminen tulisi nähdä oikeudellisesti täysin irrallaan seksuaalisuudesta ja parisuhteesta. On epäoikeudenmukaista, että tarjolla on vain yksi säätelymalli, johon kaikkien on pakko joko sopeutua tai tulla ulossuljetuiksi. (Mts. 22–25.)

Olen tässä analyysiluvussa tarkastellut kriittisesti rakenteellisen parisuhtenormatiivisuuden joitakin puolia ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten positiosta käsin. Parisuhtenormatiivisuudesta yhteiskunnassamme kertoo seurustelukumppanin aseman näkeminen ensisijaisena muihin ihmissuhteisiin nähden. Seurustelukumppanin ensisijaistettu asema linkittyy romanttisen rakkauden eetokseen (Brake, 2012) ja tämän ensisijaistamisen periaatteen oletetaan ohjaavan yksilön elämänvalintoja. Kulttuurisesti jaettu seurusteluymmärrys ”vakavasta” seurustelusta normatiivisesti etenevänä, pysyvänä ja tulevaisuusorientoituneena ihmissuhteena on läpeensä parisuhtenormatiivinen. Lisäksi se linkittyy länsimaalaiseen ymmärrykseen perheestä ja perheen oletetusta asemasta yksilön elämässä ulossulkien ei-seurustelevia ihmisiä perheymmärryksen piiristä. Seurustelu ja parisuhteen etenemisajatus liitetään myös laajemmin käsitykseen *aikuisuudesta*, mikä saattaa patologisoida ei-koskaan-seurustelleita aikuisia ihmisiä tehden seurustelemattomuuden kokemusten jakamisesta entistä haastavampaa. Seuraavassa, graduni viimeisessä, luvussa vedän yhteen työni johtopäätöksiä pohtien samalla parisuhtenormatiivisuuskäsitteen ja kriittisen parisuhtetutkimuksen jatkoa sekä tarvetta.

4. Johtopäätökset: parisuhdenormatiivisuuden tunnistaminen ja purkaminen

Olen gradututkielmassani tarkastellut ei-koskaan-seurustelleiden nuorten aikuisten seurustelemattomuuden kokemuksia kuuden teemahaastattelun pohjalta. Tutkin seurustelemattomuuden kokemuksia normikriittisesti parisuhdenormatiivisuus -käsitteen avulla. Parisuhdenormatiivisuudella on viitattu aikaisemmin akateemisessa tutkimuksessa kriittisesti siihen, että kulttuurissamme usein ohitetaan parikeskeisyyden ylittävät sosiaaliset sitoutumisen muodot (Hekanaho, 2007; Juvonen & Kolehmainen, 2017; Kuosmanen, 2007). Laajensin käsitteen käyttötarkoitusta tässä työssä analyyttiseksi työkaluksi teoretisoiden sitä heteronormatiivisuudelle rinnakkaiseksi käsitteeksi *amatonormatiivisuuden* tavoin.

Amatonormatiivisuus viittaa vallalla oleviin käsityksiin ja olettamuksiin, joiden mukaan eksklusiivisen rakkaussuhteen tulisi olla yksilölle ensisijainen ihmissuhdetyyppi, sillä se on ihmisille normaalia ja nähdään universaalina tavoitteena (Brake, 2012, s. 88–89). Termi pohjaa latinankieliseen sanaan *amatus*, mikä tarkoittaa rakastettua (*beloved*). Brake (2012) yhdistää siis käsitteessään romanttisen rakkauden ja eksklusiivisen suhdemuodon normatiivisuuden puhuessaan olemassa olevasta valtarakenteesta. Heteronormatiivisuus puolestaan tarkoittaa, että heterous on luonnollistettu olemisen tapa, joka samalla ylläpitää kaksinapaista sukupuolijärjestelmää ja määrittää reproduktiivisen seksin moraalisisessa mielessä ”oikeanlaiseksi” seksuaalisuudeksi (Rossi, 2006; Warner, 1994). Käsitteellistin *parisuhdenormatiivisuuden* (ks. 20) seuraavalla lailla: ”parisuhteessa oleminen on luonnollistettu olemisentapa, joka linkittyy heteroseksuaalisuuden valta-asemaan. Oletusarvoista on, että kaikki aikuiset ihmiset joko ovat parisuhteessa; ovat olleet parisuhteessa ja/tai haluavat parisuhteen”.

Heteronormatiivisuudesta puhuessaan Rossi (2006, s. 19) lausuu *normalisoinnista* seuraavaa: ”ei ole olemassa normaalia on vain yleistä ja normitettua”. Tarkastelen parisuhdejärjestelemää (ks. Kipnis, 2003) työssäni tästä queer-teoreettisesta lähtökohdasta käsin ja analysoin seurustelemattomuuden kokemuksia tätä seurustelun ”normaaliuden” eetosta – parisuhdenormatiivisuutta – vasten. Parisuhdenormatiivisuus on joukko normatiivisia puhetapoja ja -käytäntöjä, jotka luovat diskursiivisen ympäristön, jota vasten ihmissuhteita tulkitaan ja eletään todeksi. Koska omakuvaa luodaan kulttuuristen diskurssien tarjoamissa puitteissa (Davies & Harré, 1990), tapahtuu myös minuuden rakentaminen suhteessa parisuhdenormatiivisuuteen.

Tässä graduni päättävässä luvussa tuon yhteen tutkielmani johtopäätöksiä keskustelluttaen niitä aiemman tutkimuksen ja teorian kanssa. Vastaan samalla tutkimuskysymyksiini, jotka ovat: 1) Miten ja millaisena *seurustelemattomuus*, *seurustelu* ja *parisuhde* näyttäytyvät ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten näkökulmasta ja mitä tämä kertoo parisuhdejärjestelmästä laajemmalla, diskursiivisella tasolla? 2) Kuinka haastateltavat muodostavat käsityksiä itsestään suhteessa seurustelemattomuuteensa ja minkälaisia tosiasiallisia seurauksia tällä merkityksenannolla on heidän elämäänsä? Luvun alkupuolella kokoan yhteen parisuhdenormatiivisuuden merkitystä suhteessa ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten mahdollisuuksiin tulkita seurustelemattomuuttaan. Tämän jälkeen vedän yhteen tutkielmani perusteella välittyntä kuvaa kulttuurisesta seurusteluymmärryksestä, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan vallalla olevaa parisuhdenormatiivista perhekäsitystä ja näiden välille rakennettua yhteyttä. Luvun lopussa pohdin kriittisen parisuhdetutkimuksen tarvetta ja tulevaisuutta tutkielmani johtopäätösten perusteella.

Seurustelunormilla tarkoittaa oletusta, jonka mukaan kaikki ihmiset muodostavat ennen pitkään pitkäkestoisen seurustelusuhteen (Wilkinson, 2014, s. 2458). Parisuhdenormatiivisuus ei näyttäytynyt haastatteluissa vain sosiaalisena vaatimuksena muodostaa seurustelusuhde jossakin vaiheessa elämää, vaan se rakensi samanaikaisesti kuvaa ei-koskaan-seurustelleista ihmisistä ”viallisina” yksilöinä. Viallisuus piti sisällään haastatelluiden puheessa merkityksiä niin vääränlaisena olemisesta, epäonnistumisesta kuin syytäisyydestäkin. Parisuhde tai ”siihen pääseminen” nähdään kulttuurissamme *saavutuksena* (Budgeon, 2008). Ihmiset, jotka halusivat seurustella – kuten jokainen haastateltavistani ilmoitti jossain vaiheessa elämäänsä haluavan – mutta eivät tahdostaan huolimatta ole koskaan näin tehneet ymmärretään jollain lailla epäonnistuneina yksilöinä. Toisin sanoen parisuhdenormatiivisuus luo diskursiivisen ympäristön, joka synnyttää ja ylläpitää käsitystä seurustelemattomien ihmisten ”viallisuudesta”. Sisäistettynä normatiivinen käsitys itsestä ”vääränlaisena” voi aiheuttaa kokijalle häpeäntunnetta (ks. Reenkola, 2016).

”Viallisuuden” ajatus kävi ilmi myös haastateltavien jakamassa käsityksessä siitä, millainen ei-koskaan-seurustelleen ihmisen oletetaan olevan. Epäsosiaalinen, ruma, sosiaalisesti lahjaton ja epämiellyttävä olivat muun muassa niitä piirteitä, joita ei-koskaan-seurustelleet haastateltavat kokivat seurustelemattomiin ihmisiin stereotyyppisesti liitettävän. Sinkkuutta marginalisoituna statuksena tarkastelleissa tutkimuksissa on saatu vastaavia tuloksia (DePaulo & Morris, 2005; 2006; Pignotti & Abell, 2009). Kyseisten tutkimuksien mukaan sinkkuihin assosioituu muun muassa

sellaisia määreitä kuten emotionaalinen haastavuus ja epäkypsyys. Oletus seurustelemattomien ihmisten viallisuudesta liittyy yhteiskunnassamme laajemminkin ilmenevään *singlismiin* eli sinkkujen kokemaan rakenteelliseen syrjintään ja parisuhdekuulttuurin nauttimaan kyseenalaistamattomaan ideologiseen valta-asemaan (Budgeon, 2008; Byrne, 2003; Day, 2016; DePaulo & Morris, 2005; Reynolds & Wetherell, 2003; Sandfield & Percy, 2003; Zajicek & Koski, 2003).

Puhun tässä työssä parisuhdekuulttuurin nauttimasta ideologisesta valta-asemasta eli parisuhdenormatiivisuudesta *rakenteellisena asenteena* sen vuoksi, että analysoin parisuhdejärjestelmän merkitystä mikrososiaalisella tasolla (ks. Foucault, 1980) ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten näkökulmasta käsin. DePaulon ja Morrisin (2005; 2006) mukaan singlismiä ei useinkaan tunnisteta, taikka tunnusteta syrjinnänmuotona, eikä siihen puuttumiseen ole juurikaan olemassa institutionaalista tahoja tai edes lainsäädäntöä. DePaulo ja Morris (mt.) jakavat sinkkuuden oikeudelliseksi ja sosiaaliseksi statukseksi, joista ensimmäinen kytkeytyy avioliittoinstituution kautta määräytyvään viralliseen siviilissäätöön. Parisuhdenormatiivisuus yhteiskuntaamme läpileikkaavana periaatteena ja ajatteluamme jäsentävänä tulkintakehyksenä nivoutuu kuitenkin parisuhdestatuksen nauttimia sosiaalisia ja symbolisiaakin etuja syvemmälle.

Haastateltavien kokeman mukaan ei-koskaan-seurustelleet aikuiset ihmiset eivät juurikaan näy julkisissa representaatioissa tai yhteiskunnallisessa keskustelussa paitsi korkeintaan negatiivisessa valossa. Tällä julkisella näkymättömyydellä on seurauksia ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten ihmisten mahdollisuuksiin sanoittaa ja tulkita omia seurustelemattomuuden kokemuksiaan, sekä rakentaa minuuttaan suhteessa näkymättömäksi tehtyyn asiaan. Ilmiön näkymättömyys antaa ymmärtää, että asia on yhdentekevä tai että sitä ei olisi olemassa lainkaan (Fryberg & Townsend, 2008). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yksilön on vaikeaa muodostaa kuvaa itsestään suhteessa kyseiseen asiaan ja hänen kognitiiviset voimavaransa ovat koetuksella (mts. 174). Haastateltavat toivat haastatteluissa esiin toiveitaan kuulla, etteivät he olisi ainoita oman ikäisiään, jotka eivät ole koskaan seurustelleet. Se, että ilmiö ei näy, eikä kuulu julkisissa representaatioissa vaikeuttaa aiheesta puhumista myös henkilökohtaisen kokemuksen tasolla ja on omiaan luomaan tunnetta erillisyydestä ja ulkopuolisuudesta (mt).

Ikä ja vanheneminen nousivat keskeisiksi seurustelemattomuuden kokemusta jäsentäviksi merkittäviksi erityisesti haastateltujen naisten puheessa (vrt. Budgeon, 2015; Sandfield & Percy,

2003; Sharp & Ganong, 2007; 2011). Haastateltavat vaikuttivat peilaavan tilannettaan elämäntapaajatteluun, jota Halberstam (2005) kuvailee teoretisoinnissaan kriittisesti kaavalla: ”syntyminen, avioliitto, lisääntyminen ja kuolema”. Tällainen yleisesti vallitseva käsitys elämäntavan ”luonnollisesta” tai ”oikeanlaisesta” kulusta on läpeensä normatiivinen ja muunlaisia elämäntapavalintoja allensa peittävä (mt.). Tämän lisäksi seurustelusuhteen luonnollistettu kulttuurinen asema assosioidaan suoraan *aikuisuuden* määritelmään (esim. Erikson, 2014, s. 165), mikä sulkee ei-koskaan-seurustelleita ihmisiä ulos aikuisuuden piiristä luoden heistä omalta osaltaan kuvaa ”epäkypsinä”, lapsenomaisina. Tällaiset kehityspsykologisen ymmärryksen ja ei-koskaan-seurustelleiden ihmisten kokemusten yhteen törmäämisen paikat vaativat lisätutkimusta.

Parisuhdenormatiivisuus rakenteellisena asenteena ja vallitsevana tulkintakehyksenä ohjaa ei-koskaan-seurustelleita ihmisiä vaikenemaan tilanteestaan. Pelkkä asianlaidan mainitseminen (”en ole koskaan seurustellut”) muodostuu parisuhdenormatiivisessa ympäristössä ”paljastukseksi”, jonka ääneen sanomisella on potentiaalisia riskejä siitä kertovalle yksilölle. Näitä riskejä ovat esimerkiksi negatiivisesti leimatuksi tai torjutuksi tuleminen. Haastateltavista osa kertoi pelkäävänsä näin tapahtuvan erityisesti tapailukontekstissa. Pelko omasta ”vääränlaisuudesta” ja ei-hyväksytyksi tulemisesta rajoittaa ihmistä ja aiheuttaa ahdistusta (Reenkola, 2016). Parisuhdenormatiivisuus on yhteiskunnallisena asiantilana luonnollistettu eli sen sisällään pitämä valta-asetelma on epäpolitisoitu. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että seurustelusuhte ymmärretään samanaikaisesti sekä saavutuksena, johon vain osa ihmisistä ”pääsee”, että luonnollisena asiana, jota ”kaikkien kuuluu tehdä”.

Seurustelemattomuudesta puhuminen vaikutti usein kutistuvan haastatteluissa synonyymiksi pelkälle asianlaidan mainitsemiselle, eikä kokemuksen sisällölliselle jakamiselle tuntunut näin ollen löytyvän tilaa taikka sanoja. Seurustelemattomuudesta puhumista hankaloittaa se, että ilmiön tai kokemuksen, jolle ei ole olemassa vielä vakiintunutta termiä, sanoittaminen on ylipäätään haastavaa (Burr, 1995, s. 35–36). Haastateltavista suurin osa mainitsi käyttävänsä sanaa ”seurustelematon” ensimmäistä kertaa haastattelun aikana viitattaessa omaan tilanteeseensa. Useampi haastateltava kertoi haastattelun olevan myös ensimmäinen kerta, kun he ylipäätään puhuvat siitä, etteivät ole koskaan seurustelleet. Tilanteessa, jossa seurustelemattomuuden kokemus tulee ymmärretyksi vain ei-olemisena, ”ei minään”, on vaarana, että kokijan tunteet ja hänen henkilökohtainen suhteensa hänen omaan tilanteeseensa jää vaille sanoja. Tällaisessa

tapauksessa oman kokemuksen jakaminen muiden ihmisten kanssa näyttäytyy mahdottomalta. Kaikki tämä saattaa aiheuttaa ei-koskaan-seurustelleille ihmiselle vaikeutta ylläpitää positiivista minäkuva (vrt. Reynolds & Wetherell, 2003; Budgeon, 2008). Jos seurusteleminen nähdään aktiivisena tekemisenä ja seurustelemattomuus ainoastaan tämän tekemisen poissaolona, ohitetaan ilmiön normatiivisuus täysin.

Väitän, että ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten ihmisten julkisen näkymättömyyden lisäksi sillä, että *parisuhdenormatiivisuutta* ei tunnusteta, eikä tunnusteta yhteiskunnallisessa keskustelussa, on merkitystä haastateltavien seurustelemattomuuden kokemusten merkityksellistymisen ja jakamisen mahdollisuuksien kannalta. Jälkimmäinen huomio vaikuttaa elettyyn seurustelemattomuuden kokemukseen laajemminkin kuin vain ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten ihmisten kohdalla: esimerkiksi tutkimuksessa, joka käsitteli *pysyvää sinkkuutta elämänvalintana* (Wilkinson, 2014), osallistujat kertoivat kokevansa seurustelemattomuutensa takia ”selittämätöntä” häpeää, pettymystä ja epävarmuutta. Se, millä lailla seurustelemattomuuden kokemuksen merkityksellistyminen ja seurustelemattomuuden intentionaalisuus linkittyvät toisiinsa vaatii lisätutkimusta. Ei-valitun-seurustelemattomuuden kokemuksen tutkimus vaikuttaa olevan aliedustettuna normikriittisen tutkimuksen parissa.

Seurustelemattomuudelle annetut merkitykset syntyvät suhteessa seurustelulle annetuille. Pohtiessaan sitä, mitä ja millaista on olla ei-seurustelevalta, haastateltavat samalla pukivat sanoiksi (kulttuurisia) käsityksiään seurustelusta ja parisuhteesta. Parisuhteeseen liitetään ensisijaisuuden oletus (DePaulo & Morris, 2005). Normikriittisesti tarkasteltuna ei ole mitenkään itsestään selvää, että parisuhteen tulisi olla yhteiskunnallisesti ensisijaistetussa asemassa oleva ihmissuhdetyyppi tai yksilön elämänvalintoja ohjaava primääriperiaate. Oletus parisuhteen ensisijaistamisesta ohi muiden ihmissuhteiden ei ole riippumaton romanttisen rakkauden korotetusta asemasta länsimaalaisessa kulttuurissa (vrt. Butler, 1990; 2004; Brake, 2012; Kaskisaari, 2000, Lahti, 2007; Pearce & Stacey, 1995). Väitän, että tämä parisuhdenormatiivisuuteen sisään kirjoitettu parisuhteen *ensisijaistamisen periaate* itsessään synnyttää ulkopuolisuudentunnetta ei-seurustelevalle ihmisille. Ulkopuolisuudentunne oli asia, josta useampi haastateltamani ihmisistä mainitsi haastatteluiden eri vaiheissa.

Seurustelusuhde näyttäytyy siis ensisijaisena suhdetyyppinä, jonka vastinpariksi diskursiivisesti helposti valikoituu ystävyysuhde. Seurustelu saa osittain kategorisen merkityksensä tämän

eronteon kautta (vrt. Banker et al., 2010; Mongeau et al., 2007): seurustelukumppani on jotakin muuta – tai ”enemmän” – kuin mitä ystävä on. Siitä, että seurustelu- ja ystävyysuhde kategorisesti viittaisivat *erilaatuisiin* ihmissuhteisiin, ei kuitenkaan seuraa läheissuhteiden järjestämiskäytäntöjen kannalta vielä mitään. Mielenkiintoista on miettiä, miksi seurustelusuhteen oletetaan normatiivisesti olevan käytännön tasolla se ensisijainen ihmissuhde jaettuine koteineen ja arkineen, kun kumpaiseenkin – ideaalitulanteessa merkitykselliseen – ihmissuhdetyyppiin liitetään kuitenkin usein pysyvyyden ja läheisyyden toive. Tarkoitukseni ei ole työlläni vahvistaa ystävä/seurustelukumppani -jaottelun välille mahdollisesti rakentuvaa dikotomiaa tai edes hypoteettisesti kääntää rakenteellista ensisijaistamisnormia toisinpäin, vaan haastaa näkemään *toisin tekemisen* mahdollisuuksia queer-feministisestä näkökulmasta.

Seurustelusuhteista puhuttaessa haastateltavat viittasivat usein suhteen ”vakavuuteen”, joka analyysini perusteella viittaa parisuhteen oletettuun asemaan, paitsi potentiaalisesti ensisijaisena suhteena, myös etenevänä, kestäväenä ja perhekäsitykseen kytkeytyvänä. Seurustelusuhde ja etenemisajatus linkittyvät toisiinsa tulkintani perusteella kahdella tavalla: toisaalta suhteella vaikuttaisi olevan valmis sisäinen ohjenuora, jota noudattaa; toisaalta ”eteneminen” liittyy suhteen oletettuun asemaan yksilön elämänkaareissa (vrt. Halberstam, 2005). Seurustelusuhteen sisäinen ”kaava” (ks. Hatakka, 2011 s. 107) nojaa erinäisiin normatiivisiin parisuhdekonventioihin, kuten pariskunnan yhteen muuttoon ja avioitumiseen, joiden oletetaan seuraavan toisiaan ennalta määrättyssä järjestyksessä. On esitetty, että yksilöiden valinnanvapaus erinäisten seurustelusuhteiden sisäisten normien toteuttamisen suhteen on kasvanut länsimaissa (Bauman, 2003; Beck & Beck-Gernsheim, 1995). Normatiivinen parisuhde ja parisuhdenormatiivisuus eivät kuitenkaan ole keskenään sama asia, joten ensimmäisen väljentyminen, ei vielä tarkoita jälkimmäisen kannalta mitään (ks. heteronormatiivisuuden suhteen vastaava keskustelu: Rossi, 2006).

Parisuhdenormatiivisuus kytkeytyy institutionaalisella tasolla vahvasti monogamianvaateeseen. Avioliitonomainen parisuhdediskurssi, johon länsimaalainen kulttuurinen seurusteluymmärrys pitkälti nojaa, onkin omiaan kapeuttamaan ja häivyttää näkyvistä muita tapoja järjestää intiimisuhteita (Butler 2004; Clarke 2003; Lahti, 2007). Monogamianvaade ei kuitenkaan ole parisuhdenormatiivisuuden ainut ongelma tai seuraus. Parisuhdenormatiivisuus, sellaisena millaisena se haastatteluiden perusteella minulle näyttäytyi seurusteluymmärrystä jäsentävänä

tulkintakehyksenä, ei muutu ongelmattomaksi, vaikka sama ”seurustelukaava” avattaisiin monisuhteiseksi monovaateen sijaan.

Heteronormatiivisuutta esiin tuovassa ”homoavioliiton queer-kritiikissä” (Butler, 2004; Clarke, 2003; Kuosmanen, 2007) on huomautettu, että romanttisen rakkauden diskurssiin tukeutuminen ylläpitää yhteiskunnan heteroseksuaalista järjestystä tehden ei-heteroseksuaalisista suhteista hyväksytyjä vain silloin, kun ne sopeutuvat heteroseksuaaliseen normiin parisuhteesta. Aiheen ympärillä käydyssä queer-kritiikissä on nostettu esiin, että ”romanttisen rakkauden kaava ei välttämättä muutu, vaikka siihen asettuisi naisen ja miehen paikalle ei-heteroseksuaalinen pari” (Pearce & Stacey, 1995, s. 21). Saman logiikan mukaisesti voidaan argumentoida, että parisuhdenormatiivinen ”romanttisen rakkauden kaava” ei välttämättä muutu, vaikka siihen asettuisi kahden ihmisen sijasta useampi ihminen. Toisin sanoen kriittinen katse tulisi kiinnittää entistä tarkemmin siihen, miten romanttisuutta luodaan, kuinka se ymmärretään ja minkälaisiin valtarakennelmin se kytkeytyy. Toki polyamorisilla käytännöillä voi olla – ja monin paikoin varmasti onkin – parisuhdenormatiivisuutta haastavaa potentiaalia (vrt. esim. Klesse, 2006).

Queer-tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että ”tärkeää onkin tehdä näkyväksi asiointiloja, joita romanttisen rakkauden toistaminen tuottaa” (Lahti, 2007, s. 35). Jenkinsin (2016, s. 234) sanoin: on mahdotonta ylikorostaa romanttisen rakkauden sosiaalista, henkilökohtaista ja *poliittista* tärkeyttä. Puhe ja ymmärrys rakkaudesta ja sen epistemologiasta tulisikin nostaa (jälleen) feministisen tutkimuksen keskiöön (ks. Jenkins, 2016; Jónasdóttir & Ferguson, 2013). Anttila (2001) tiivistää romanttinen rakkauden olevan länsimaisessa modernisaatiossa syntynyt kulttuurinen rakkauskäsitys ja arvo, jota nykyisin tavoitellaan. Rakkauteen perustuva, toimiva parisuhde koetaan työn ja terveyden ohella yhdeksi keskeisimmäksi onnellisen elämän osatekijäksi. Kulttuuriimme kasvavat ihmiset oppivat jo varhain ja monista toisiaan tukevista lähteistä parisuhteen merkityksen. Lapsen käsitys ”oikeanlaisesta” parisuhteesta ei tule yksinomaan hänen lähipiiristään, vaan romanttisen kulttuurin malliin vaikuttavat esimerkiksi yhteiskunnalliset instituutiot kuten kirkko, koulu, terveydenhuolto ja sosiaalipolitiikka. (Mt.) Ahmed (2006) kirjoittaa, että lasta ohjataan suuntaamaan halunsa tavalla, mikä liittyy hänet sukulinjastoon. Periäkseen osallisuutensa on olemassa paine toimia normitetulla tavalla. Tämä paine kietoutuu tapoihin, millä me merkityksellistämme rakkautta, onnellisuutta ja hoivaa. (Mts. 90.)

Parisuhteen ideaaliin kuuluu kulttuurissamme toive kyseisen ihmissuhteen pitkäkestoisuudesta (Beyers & Seiffge-Krenke, 2010; Margelisch et al., 2017). Missään muussa ihmissuhdetyypissä ei samalla tavoin kiinnitetä huomiota ihmissuhteen kestoon tai yhtä selvästi arvoteta ihmissuhdetta sen keston mukaan. ”Vakavasta” seurustelusta puhuessaan, haastateltavat eivät kuitenkaan viitanneet vain seurustelusuhteen oletettuun ja/tai toivottuun pitkäkestoisuuteen, vaan myös suhteen tulevaisuusorientoituneisuuteen. Tarkoitan tulevaisuusorientoituneisuudella tässä yhteydessä kulttuurisesti jaettua käsitystä siitä, että seurustelukumppanin oletetaan olevan se ihminen, jonka kanssa yksilö tulee jakamaan tulevaisuutensa (Koçyiğit & Kalkan, 2016). Tulevaisuusorientoituneisuus liittyy myös siihen, kuinka kulttuurissamme on tavattu kuvitella yhteisö tulevaisuuteen suuntautuvan yleistetyn narratiivin ja lisääntymisen kautta, mikä linkittyy siihen, miten merkityksellistämme intiimiyttä, pariutumista (*coupling*) ja sukulaisuutta (Berlant ja Warner, 2000, s. 318).

Haastateltavien vaikutti olevan haastavaa suhtautua parisuhteenormatiivisuuteen kriittisesti pohtiessaan omia tulevaisuuden ihmissuhdehorisonttejaan, vaikka he olisivat näin haastattelun muissa kohdissa tehneetkin. Tämä näkyi erityisesti niissä kohdissa, joissa haastateltavien puhe kääntyi heidän omasta aloitteestaan ”perheen perustamiseen”. Konventionaalisen parisuhteen tai elämäntapaajattelun mukaisen elämäntavan *haluamisessa itselleen* ei sinällään ole mitään väärää. Kuitenkaan vailla ymmärrystä ja yhteiskunnallista keskustelua siitä, millaiset valtarakenteet tämän ideologian mukaisten elämäntapavaihtojen suosimisen taustalla vaikuttavat (vrt. Evans, 2003; Ingraham, 2008; Kipnis, 2003; Warner, 2000), eivät parisuhteenormatiivisuus ja sen vaikutukset tule esille saatikka puretuiksi.

Parisuhteenormatiivisuuden mukainen oletus on, että parisuhde – vai pitäisikö sanoa *perhe* – on yksilön ensisijainen sosiaalisen turvan ja huolenpidon lähde, jolloin ei-seurusteleminen alkaakin vaikuttaa tarkoittavan perheettömäksi jäämistä. Haastateltujen puheessa tämä aspekti implikoi ei-toivottua yksinjäädä. Seurustelusuhteen ja perhekäsityksen välinen yhteys on niin luonnollistettu ja institutionaalisella tasolla ylläpidetty (DePaulo & Morris, 2005), että ei-parisuhdepohjainen perhe ei näyttäydä kulttuurissamme ymmärrettävänä, saatikka legitiiminä läheissuhteiden järjestämistapana – vielä. Westonin (1991) teoretisointia mukaillen esitän, että ei ole olemassa neutraalia *perhettä*, vaan termillä viitataan yleisesti *parisuhdepohjaiseen perheeseen*. Väitän, että 2010-luvun Suomessa vallitseva diskursiivinen painopiste sukulaisuuden merkityksellistämisen valtakirjassa rakentuu heteronormatiivisuuden sijaan yhä enemmän

parisuhdenormatiivisuudelle. Se, kenet on mahdollista lukea osaksi ”sukulinjastoa”, vaikuttaa liittyvän ennen kaikkea ihmisten seurustelusuhhteissa oloon, eikä heidän seksuaaliseen orientoitumiseensa (vrt. Wilkinson, 2014).

Suomessa astui keväällä 2017 voimaan uusi avioliittolaki [(234/1929) muutos (156/2015), Finlex], jonka myötä samaa sukupuolta olevien pariin on mahdollista solmia keskenään avioliitto. Tämä on yksi osoitus heteroseksuaalisuuden institutionalisoidun valta-aseman muutoksesta. Avioliitto instituutiona jäsentää monella tavalla sekä yksityisiä että yhteiskunnallisia suhteita niin juridisesti kuin ajattelummekin tasolla. Avioliitto linkittyy esimerkiksi sosiaaliturvaan, verotukseen, perimyksen ja kansainvälisiin perhesuhteisiin (Nystén, 2015; Pylkkänen, 2012). Tämän lisäksi parisuhdekeskeisesti rakennettu elämäntapa ja parisuhdestatus nauttivat yhteiskunnassamme etuoikeuksia niin sosiaalisella, ekonomisella kuin symbolisellakin tasolla (Budgeon, 2008; Byrne, 2003; Day, 2016; DePaulo & Morris, 2005; Reynolds & Wetherell, 2003; Wilkinson, 2013; Zajicek & Koski, 2003). Kulttuurisesti jaetun seurustelukäsityksen ja sen merkityksen kritisoiminen vaikuttaa olevan kuitenkin haastavaa, sillä aihe on edelleen pitkälti epäpoliitisoitu ja vailla julkista keskustelua.

Warnerin (2000) mukaan avioliitto on itsessään eriarvoistava instituutio, joka aina toiseuttaa muulla tavoin eläviä: olivatpa he sitten sinkkuja, leskiä tai muissa suhdemuodoissa kuin yhdessä asuvia ja parisuhteessa keskenään olevia ihmisiä. Oikeustieteilijä Pylkkänen (2012) on hahmotellut Suomeen soveltuvaa yhteistalousmallia vaihtoehdoksi avioliittoinstituutiolle. Pylkkäsen mukaan seksuaalisuhteiden tulisi olla jokaisen aikuisen ihmisen omalla vastuulla ja säätelyä tarvittaisiin vain silloin kun on turvattava heikompien tai loukattujen osapuolten asemaa. Läheissuhteet tulisikin hänen mukaansa nähdä ennemmin huolenpitosuhteina, joihin liittyy sekä materiaalisia kysymyksiä (kuten elatussuhteet) että heikoimpien suojatarpeita (esimerkiksi huolenpito lapsista perheen hajoamisen jälkeen). Huolenpitosuhteilla on jatkuvuutensa parisuhteista riippumatta. Pylkkänen korostaa esityksessään erityisesti sen tärkeyttä, kuinka hoivan järjestämisen edellytykset tulisi tarjota syrjimättömästi. Pylkkäsen mukaan hoivan järjestäminen tulisi nähdä oikeudellisesti täysin irrallaan seksuaalisuudesta ja parisuhteesta. On epäoikeudenmukaista, että tarjolla on vain yksi säätelymalli, johon kaikkien on pakko joko sopeutua tai tulla ulossuljetuiksi. (Mts. 22–25.)

Kulttuuriset narratiivit ja odotukset – kuten romanttinen rakkaus, uskollisuus ja lasten hankinta – tekevät käsityksemme perheestä ymmärrettäviksi (Connidis & McMullin, 2002). Kulttuurisille kertomuksille on ominaista, että myös yksilöt itse haluavat toimia näiden kertomusten mukaisesti,

jolloin mahdollinen koettu ambivalenssi syntyy eritasoisten, toisiinsa lomittuvien odotusten ristipaineesta (mt.). Tämä kävi ilmi myös haastattelemieni ihmisten puheessa: heistä jokainen kertoi *haluavansa* seurustella jossain vaiheessa elämäänsä, mutta he toivat esille myös *kokemaansa painetta* tehdä näin. Nämä tuntemukset eivät ole toisiaan poissulkevia, mutta niiden erittely – koskien seurustelemattomuuden kokemusta – saattaa olla yksilölle hankalaa jo siitä syystä, että parisuhdenormatiivisuutta ei välttämättä tunnisteta; se saattaa olla sisäistettyä; eikä vaihtoehtoisia diskursiivisia resursseja vaikuta toisaalta olevan juurikaan tarjolla.

McNay (2000) huomauttaa, että tietyt kulttuuriset narratiivit, kuten romanttinen rakkaus ja ydinperhe, ovat myös muutoksille puolustuskykyisiä, sillä yksilöt pyrkivät kiinnittämään niihin. Kulttuurisiin narratiiveihin kiinnittäytyään ensinnäkin sen takia, että ne ovat esillä ja näin ollen mahdollisia, mutta myös siksi, että niistä kiinni pitäminen on samalla eheän omakuvan ylläpitämistä. Ihmisen psykologinen tarve ymmärtää minuutensa jatkuvana ja koherenttina kokonaisuutena saa meidät positioitumaan olemassa oleviin kulttuurisiin kertomuksiin. (Mts. 93–94.) Väitän, että kulttuurisesti ja sosiaalisesti jaettu ymmärryksemme *perheestä* nojaa niin vahvasti seurustelun ja sukulaisuuden välille rakennettuun yhteyteen, että seurustelun sisäisiä normeja haastavat seurustelumuodot (esim. hetero/ei-hetero; mono/poly; suljettu/avoin) tulevat helpommin luetuiksi *perheiksi* kuin ei-seurustelulle pohjaavat kokoonpanot. Muissa kuin parisuhdepohjaisissa perheyhteisöissä elävien yksilöiden lienee vaikeaa löytää läheissuhdekokemuksilleen kaikupohjaa kulttuurisesta varannostamme. Tästä syystä ei-seurustelusuhteen varaan muodostuvien perheiden tutkimus olisi tärkeää (ks. kumppanuusvanhemmuudesta: Bailey, 2013, s. 113). Uskon, että *muusuhdepohjaisten perheiden* esiin tuominen vaikuttaisi myös seurustelemattomuuden kokemuksen merkityksellistymisen mahdollisuuksiin moninaistavalla tavalla.

Anglo-amerikkalainen intiimiystutkimuksen on edelleen kovin parisuhteeseen sidottua ja perhekeskeistä (Berscheid & Regan, 2005, s. 153; DePaulo, 2014). Läheissuhdetutkimuksessa näkyvä painotus kertoo siitä, minkä me miellämme intiimiydeksi ja on toisaalta osaltaan ylläpitämässä tätä ymmärrystä (Roseneil & Budgeon, 2004). Esittelin johdantoluvussa alla olevan taulukon osoittaakseni tutkielmani asemoitumista – ja tarpeellisuutta – normikriittisen tutkimuksen parissa. Hahmotan työni osaksi *kriittistä parisuhdetutkimusta*, sillä ei-koskaan-seurustelleiden aikuisten seurustelemattomuuden kokemuksiin keskittyessäni normikriittinen tarkasteluni kohdistuu ensisijaisesti parisuhdekäytännöille ja kulttuurisesti jaetulle seurusteluymmärrykselle.

normi	heterous	seurusteleminen	ydinperhe
marginaali	ei-heterot	ei-seurustelevat	ei-ydinperheet
valtarakenne	heteronormatiivisuus	parisuhdenormatiivisuus	(ydin)perhekeskeisyys
tutkimuskenttä	kriittinen heterotutkimus	kriittinen parisuhdetutkimus	kriittinen perhetutkimus

Parisuhdenormatiivisuus on rakenteellista: seurusteluymmärrystä ja parisuhdekäytäntöjä neuvotellaan osana laajempaa diskursiivista ja institutionalisoitua parisuhdejärjestelmää. Parisuhdenormatiivisuus viittaa parisuhdejärjestelmän valta-aspektiin ja mahdollistaa terminä normatiivisuuden kriittisen tarkastelun, purun ja *toisin tekemisen* mahdollisuuksien sekä vastavallan paikkojen osoittamisen. Parisuhdenormatiivisuus analyyttisenä käsitteenä avaa mahdollisuuksia tutkia parisuhdejärjestelmää kriittisesti ja taipuu terminä myös seurustelun epänormatiivisten muotojen kuten polyamoristen ihmissuhdekäytäntöjen ja a-seksuaalisuuden kokemusten sensitiiviseen tutkimiseen (vrt. *amatonormatiivisuus*: Brake, 2012). Kriittinen parisuhdetutkimus on kuitenkin vielä sen verran hajanainen tutkimuskenttä, että muun muassa termien moninaisuus, päällekkäisyys ja metodologinen epätarkkuus luovat tarvetta lisätutkimukselle (vrt. DePaulo, 2014).

Heteronormatiivisuuden kyseenalaistamisella viitataan jäykän sukupuolidikotomian ja heteroydinperhemallin kyseenalaistamiseen yhteiskunnan perustana, sekä ainoana ”luonnollisina” elämisen malleina (Butler 1990; Warner 1994). Parisuhdenormatiivisuus ja heteronormatiivisuus valtarakenteina eivät ole toistensa synonyymeja, mutta aiemman heteronormatiivisuustutkimuksen ja tulevan kriittisen parisuhdetutkimuksen väliselle dialogille on tarvetta. Tulevien tutkimusten tehtäväksi jää hetero-, parisuhde- ja amatonormatiivisuus -käsitteiden keskinäinen suhteuttaminen ja eteenpäin kehittäminen. Selvää on, ettei seksuaalisuuden tutkimista ja huomioon ottamista tule rajata kokonaan kriittisen parisuhdetutkimuksen ulkopuolelle. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena ei ole väittää, etteikö seksuaalisuus kytkeytyisi parisuhdenormatiivisuuteen, vaan huomauttaa, kuinka läheissuhteita eletään todeksi useiden valta-aspektien risteämissä ja että marginalisoinnin mekanismit kohdistuvat näin ollen eri tavoin eri yksilöihin. Kriittisen parisuhdetutkimuksen tulevaisuuden soisi olevan aidosti intersektionaalista ja inklusiivista.

Olen tässä työssä tarkastellut parisuhdenormatiivisuutta *rakenteellisena asenteena* analysoidessani parisuhdejärjestelmän merkitystä yksilötasolla. Kriittisen parisuhdetutkimuksen tulevaisuus ei tokikaan ole sidottu yksinomaan tähän analyysitasoon. Kriittisessä heteroseksuaalisuuden

tutkimuksessa on erotettu analyttisesti toisistaan heterouden institutionaalinen taso; heterous identiteettinä; heteroseksikäytännöt; sekä sosiaalinen – ei suoraan seksiin kytkeytyvä – taso (Berlant & Warner, 2000). Olisiko kriittisen parisuhdetutkimuksen suhteen mahdollista tehdä tulevaisuudessa samoin? Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että analyttisesti toisistaan erotettaisiin seurustelun institutionaalinen taso; parisuhdestatus; parisuhdekäytännöt; sekä sosiaalinen – pääasiallisesti romanttisuuteen kytkeytyvä – taso.

Paikantamalla työni osaksi kriittistä parisuhdetutkimusta tein samalla tietoisin eronteon niin kutsutusta perinteisestä sinkkututkimuksesta, jossa sinkkuuden käsite otetaan usein annettuna: sen olemusta, määritelmää tai alkuperää sen kummemmin problematisoimatta (esim. Bellani et al., 2017; Hundal & Anand, 2005; Mongeau et al., 2007). DePaulo (2014) on huomauttanut, että pelkästään Amerikassa on yli 100 miljoonaa sinkuksi² luettavaa ihmistä artikkelin kirjoittamisaikaan, minkä vuoksi sinkkuuden tutkimisen tulisi olla huomattavasti moninaisempaa ja metodologisesti tarkempaa kuin mitä se tällä hetkellä on (ks. myös Cobb, 2007; 2012; Wilkinson, 2013; 2014). Sinkuista vallalla oleva stereotyyppinen kuva ei ole irrallinen tavasta käsitellä ja käsitteellistää ei-seurustelevia ihmisiä akateemisessa tutkimuksessa (DePaulo & Morris, 2005; 2006).

Valtadiskurssi sinkuista ja sinkkuudesta jäsentää seurustelemattomuuden välivaiheeksi tai (valituksi/ei-valituksi) yksin jäämiseksi. Nämä molemmat lähestymistavat pohjaavat seurustelunormiin – sen mukaisesti tai sitä vastoin toimiseen. Analyysini perusteella väitän, että sinkku/varattu -jaottelu itsessään on yksi parisuhdenormatiivisuutta ylläpitävistä diskursiivisista tukipilareista. Kyseinen jaottelu nojaa sarjamonogamian periaatteeseen ja rajaa samalla sosiaalista todellisuutta näihin kahteen kategoriaan, joiden ”tuolle puolen” tuntuu olevan hankalaa päästä diskursiivisesti ei-seurustelevana ihmisenä. Miten sanoittaa ja ymmärtää seurustelemattomuutta tavalla, mikä huomioi parisuhdenormatiivisuuden olemassa olevana valtarakenteena, mutta ei pohjaa seurustelunormiin? Kulttuurisessa, diskursiivisessa varannossamme ei tunnu olevan juurikaan tarjolla vaihtoehtoisia tulkintakehyksiä tai subjektipositioita ei-seurusteleville ihmisille.

Sevónin ja Notkon (2008) mukaan kulttuuriset puhetavat ohjaavat ja rajoittavat ihmisten *toiminnan edellytyksiä* antamalla toiminnalle ymmärryksen rajat. Jos omat kokemukset eivät löydä kulttuurisesta varannosta samaistuttavaa, voi kokemusten sanallistaminen olla vaikeaa, ellei

² viralliselta siviilisäädyltään ”naimaton”

mahdotonta ja samalla oman minuuden eheys, sekä elämän jatkuvudentunto saattavat joutua koetukselle (mts. 22.). Valtion legitoima ihmissuhdemalli saa muunlaiset elämäntavat ja läheissuhteiden järjestelytavat näyttäytymään epäonnistuneilta, vajailta tai ymmärrettävyyden ulkopuolelle asettuvilta (Butler, 2004). Yksilön on mahdotonta nähdä vaihtoehtona asioita, joita hän ei omassa ympäristössään tiedä edes mahdollisiksi (Davies & Harré, 1990).

Tärkeää olisikin olla aktiivisesti tuottamassa vaihtoehtoisia diskursseja, joiden puitteissa ihmissuhteita merkityksellistetään ja eletään todeksi. Kriittisen parisuhdetutkimuksen tulisi kohdistaa katseensa seurustelemiseen ja niihin diskursseihin, sekä diskursiivisiin käytäntöihin, joissa ymmärrystä intiimiydestä luodaan. Länsimaalainen kulttuurinen seurusteluymmärrys nojaa tällä hetkellä pitkälti avioliitonomaiseen parisuhdediskurssiin (Butler, 2004; Clarke 2003; Lahti, 2007). Minkälaiseen *seurusteluymmärrykseen* avioliitonomaisen parisuhdediskurssin haastavat seurustelunmuodot nojaavat? Onko seurustelusuhde mahdollista ymmärtää konventionaalisesta parisuhteesta poikkeavalla tavalla ja miten? Miten muutoin kuin romanttisuuden, seksuaalisuuden ja ystävyuden kautta on mahdollista hahmottaa läheissuhteita ja kuuluvuutta? *Toisin tekemisen* näkökulmasta olisi mielenkiintoista ja tärkeää tutkia esimerkiksi niin kutsuttuja ihmissuhdeanarkisteja.

Parisuhdenormatiivisuuden logiikkaan on sisäänkirjoitettu seurustelusuhteen ylivalta, jota aika- ja paikkasidonnainen ymmärryksemme romanttisesta rakkaudesta tukevat. Uuden, inklusiivisemmän käsitteistön kehittelyn tarve on ilmeinen kriittisen parisuhdetutkimuksen kentällä. Olen tässä työssä ottanut uusina sanoina käyttöön *seurustelemattomuuden* ja *muusuhdepohjaisen perheen*, sekä kehittänyt *parisuhdenormatiivisuutta* analyttisenä työkaluna. Normikriittistä tutkimusta siitä, millaista on olla ei-koskaan-seurustellut – tai edes ei-seurusteleva – aikuinen ihminen parisuhdenormatiivisesti rakennetussa yhteiskunnassa, jollainen Suomikin on, tarvitaan lisää.

Haluan päättää työni queer-tutkija Moringin (2015) sanoihin, joissa hän pohtii, että olisiko meidän tutkijoiden, politiikkojen ja järjestötoimijoiden aika siirtää hetkellisesti fokus pois heteronormista ja tehdä uudenlaisia normikriittisiä avauksia päästäksemme kohti yhdenvertaisempaa ja tasa-arvoisempaa tulevaisuutta. Moring (mts. 54–55) lausuu: ”[v]oisimmeko vielä nykyistäkin tarkemmin yksilöidä niitä normeja, jotka sinällään liittyvät heteronormatiiviseen kunniallisen elämän ihanteeseen, mutta eivät enää samalla tavalla edellytä heteroseksuaalista subjektia? Voisimmeko palata queer-teorian juurille ja tarkastella yhä tarkemmin kunniallisuuden ihannetta ja siihen

liittyviä normeja: parisuhdenormia, hyvän perheen ihanteita, monogamianvaadetta [sekä] luokkaan ja sosioekonomiseen asemaan, "rotuun" ja etnisyyteen liitettyjä koodistoja". Kriittinen parisuhdetutkimus ja parisuhdenormatiivisuuden purkaminen muita sarronmuotoja ohittamatta ovat askel tähän suuntaan.

5. Lähteet

Kirjallisuusviittaukset:

- Ahmed, S. (2006). *Queer phenomenology: Orientations, objects, others* (Repr.). Durham: Duke University Press.
- Anttila, A. (2001). Elämän kovuus ja rakkauden rajallisuus. Varhaisnuorten kirjoituksia Koululainen-lehden ja Internetin keskustelupalstoilla. *Nuorisotutkimus*, 19(2), 21-35.
- Anttila, A. (2009). Leikin asia: Näkökulmia varhaisnuorten romanttiseen seurustelukulttuuriin.
- Bailey, M. M. (2013). *Butch queens up in pumps: Gender, performance, and ballroom culture in Detroit*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Banker, J. E., Kaestle, C. E., & Allen, K. R. (2010). Dating is Hard Work: A Narrative Approach to Understanding Sexual and Romantic Relationships in Young Adulthood. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 32(2), 173-191. doi:10.1007/s10591-009-9111-9
- Bauman, Z. (2003). *Liquid Love*. Cambridge: Polity.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Bellani, D., Esping-Andersen, G., & Nedoluzhko, L. (2017). Never partnered: A multilevel analysis of lifelong singlehood. *Demographic Research*, 37, 53-100
- Berscheid, E., & Regan, P. (2005). *The psychology of interpersonal relationships*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education Inc.
- Berlant, L. & Warner, M. (2000). *Sex in Public. Teoksessa Berlant, L. (toim.) Intimacy*. Chicago (Il): University of Chicago Press.
- Beyers, W., & Seiffge-Krenke, I. (2010). Does identity precede intimacy? Testing Erikson's theory on romantic development in emerging adults of the 21st century. *Journal of Adolescent Research*, 25(3), 387-415.
- Brake, E. (2014). *Minimizing marriage: marriage, morality, and the law*. Retrieved from <https://ebookcentral.proquest.com>

- Brotto L. A., Knudson G., Inskip J., Rhodes K. & Erskine Y. (2010). Asexuality: A mixed-methods approach. *Archives of Sexual Behavior* 39(3): 599–618.
- Budgeon, S. (2008). Couple Culture and the Production of Singleness. *Sexualities*, 11(3), 301-325.
- Budgeon, S. (2015). The ‘problem’ with single women. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(3), 401-418.
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York, NY: Routledge.
- Butler, J. (2002). Is Kinship Always Already Heterosexual?. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 13(1), 14-44. Duke University Press. Retrieved October 5, 2017, from Project MUSE database.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*. Psychology Press.
- Byrne, A. (2003). ‘Developing a Sociological Model for Researching Women’s Self and Social Identity’, *European Journal of Women’s Studies* 10(4): 443–64.
- Campbell, R., & Wasco, S. (2000). Feminist approaches to social science: Epistemological and methodological tenets. *American Journal of Community Psychology*, 28(6), 773-792.
- Carrigan, M. (2011). There’s more to life than sex? Difference and commonality within the asexual community. *Sexualities*, 14, 462–478.
- Charpentier, S. (2001). *Sukupuoliusko: valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo-ja homoliittokeskustelussa*. Jyväskylän yliopisto.
- Clarke, V. (2003). Lesbian and gay marriage: Transformation or normalization?. *Feminism & Psychology*, 13(4), 519-529.
- Cobb, M. (2007). Lonely. *South Atlantic Quarterly*, 106(3), 445-457.
- Cobb, M. (2012). *Single: Arguments for the Uncoupled*. New York: NYU Press.
- Collins, W., Welsh, D., & Furman, W. (2009). Adolescent romantic relationships. *Annual review of psychology*, 60, 631-652.

- Connidis, I., & McMullin, J. (2002). Sociological Ambivalence and Family Ties: A Critical Perspective. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 558-567.
- Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: the discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 43–63.
- Day, M. V. (2016). Why people defend relationship ideology. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(3), 348-360.
- DePaulo, B. M. & Morris, W. L. (2005). Singles in society and in science. *Psychological Inquiry*, 16(2-3), 57-83.
- DePaulo, B. M. & Morris, W. L. (2006). The unrecognized stereotyping and discrimination against singles. *Current Directions in Psychological Science*, 15, 251–254.
- DePaulo, B. M. (2014). A singles studies perspective on mount marriage. *Psychological Inquiry*, 25, 64–68.
- Dyer, R. (2002). *The matter of images: Essays on representations* (2.painos). London: Routledge.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton
- Erikson, E. H. (2014). Erikson's major works. *Encyclopedia of Theory & Practice in Psychotherapy & Counseling*, 166.
- Evans, M. (2003). *Love: An unromantic discussion*. Polity Press in association with Blackwell Publishers Ltd.
- Foucault, M. & Gordon, C. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. Brighton: The Harvester Press.
- Fryberg, S. A. & Townsend, S. S. M. (2008). *The Psychology of Invisibility*. Teoksessa: Adams, G. (2008). *Commemorating Brown: The social psychology of racism and discrimination*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Gadbois, G., Wondergem, T., Fuller, E., & Rothblum, E. (2015). Queering Marriage: Challenging Family Formation in the United States by Katrina Kimport. *Journal Of Homosexuality*, 62(6), 841-843. doi:10.1080/00918369.2014.999494

- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: sexuality, eroticism and love in modern societies*. Cambridge: PoUty.
- Halberstam, J. (2005). *In a queer time and place: Transgender bodies, subcultural lives*. New York: New York University Press.
- Hatakka, M. (2011). Nainen, mies, rakkaus, seksi: Heterosuhteen kulku, kulttuurinen malli ja sitä selittävät diskurssit kahden omaelämäkerta-aineiston valossa.
- Hekanaho, P. (2007). Pervoika ja ongelmallinen parisuhdenormatiivisuus, 52–61.. *SQS – Suomen Queer-Tutkimuksen Seuran Lehti*, 2(1). Lainattu, saatavilla <https://journal.fi/sqs/article/view/53677>
- Hobbins, J. (2016). Young Long-term Unemployed and the Individualization of Responsibility. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 6(2), 43-58.
- Honkasalo, M., Utriainen, T. & Leppo, A. (2004). *Arki satuttaa: Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino.
- Hundal, B. S., & Anand. (2005). Psychographics of Singles: Implications for Marketers. *Management and Labour Studies*, 30(1), 83-89.
- Ingraham, C. (2008). *White weddings: Romancing heterosexuality in popular culture* (2nd ed.). New York: Routledge
- Jallinoja, R. (2000). *Perheen aika*. Helsingissä: Otava.
- Jenkins, C. (2016). Knowing Our Own Hearts: Self-Reporting and the Science of Love. *Philosophical Issues*, 26: 226–242. doi:10.1111/phs.12069
- Jokinen, E. (2005). *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jónasdóttir, A., & Ferguson, A. (Eds.). (2013). *Love: A question for feminism in the twenty-first century*. London, UK: Routledge
- Juvonen, T. (2015). *Kaapista kaapin päälle: Homoseksuaaliset ihmiset ja heidän oikeutensa edustuksellisessa politiikassa*. Tampere.

- Juvonen, T., & Kolehmainen, M. (2017). Näetkö sateenkaarten värit? Pervon yhteenkuulumisen affektiiviset politiikat. *SQS – Suomen Queer-Tutkimuksen Seuran Lehti*, 10(1–2), I–V.
doi:10.23980/sqs.63600
- Kaiser, C. R., & Kashy, D. A. (2005). The contextual nature and function of singlism. *Psychological Inquiry*, 16, 122–126.
- Kaskisaari, M. (2000). *Kyseenalaiset subjektit: tutkimuksia omaelämäkerroista, heterojärjestyksestä ja performatiivisuudesta*. Jyväskylän yliopisto.
- Ketokivi, K. (2012). The intimate couple, family and the relational organization of close relationships. *Sociology* 46(3): 473–489.
- Kipnis, L. (2003). *Against love: A polemic*. New York: Pantheon Books.
- Klaus, D. (2009). Why do adult children support their parents?. *Journal of Comparative Family Studies*, 227–241.
- Klesse C. (2006). Polyamory and its 'others': Contesting the terms of non-monogamy. *Sexualities* 9(5): 565–583.
- Koçyiğit, M., & Kalkan, M. (2016). Social interest and future-time orientation in romantic relationships. *Journal of Educational Sciences & Psychology*, 6(2), 53–57.
- Kuronen, M. (2003). Eronnut perhe? *Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Kuosmanen, P. (2007). Johdanto: Sateenkaariperheet, julkiset tilat ja queer-politiikka Suomessa, I–XXI.. *SQS – Suomen Queer-Tutkimuksen Seuran Lehti*, 2(1). Lainattu, saatavilla <https://journal.fi/sqs/article/view/53672>
- Kuosmanen, P. & Jämsä, J. (toim.) (2007). *Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kuosmanen, P. (2008). Ajallis-tilallinen queer-näkökulma lesboäitien ja naisparien perhesuhteisiin. *Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Palmenia-sarja*, 43, 131–152.

- Lahad, K. (2016). Stop waiting! Hegemonic and alternative scripts of single women's subjectivity. *Time & Society*, 0961463X16639324.
- Lahti, A. (2007). "Ihan samanlaisia ku muutki ihmiset" – bi-naisten ja kumppanien parisuhteen tuottamisen strategiat, 35–51.. *SQS – Suomen Queer-Tutkimuksen Seuran Lehti*, 2(1).
- Laine, T. (2001). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. In J. Aaltola & R. Valli (Toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 26–43). Jyväskylä: PS- kustannus.
- Lähdesmäki, T., Saresma, T., Hiltunen, K., Jäntti, S., Säaskilahti, N., Vallius, A., & Ahvenjärvi, K. (2016). Fluidity and flexibility of "belonging" Uses of the concept in contemporary research. *Acta Sociologica*, 59(3), 233-247.
- Maksimainen, J. (2010). Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeutisesta ymmärryksestä.
- Margelisch, K., Schneewind, K. A., Violette, J., & Perrig-Chiello, P. (2017). Marital stability, satisfaction and well-being in old age: variability and continuity in long-term continuously married older persons. *Aging & mental health*, 21(4), 389-398.
- Mauthner, M. (2002). *Ethics in qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- McArdle, M. (2014). Umemployment: A Fate Worse Than Death. *Time.Com*, 1
- McNay, L. (2000). *Gender and agency: Reconfiguring the subject in feminist and social theory*. Cambridge: Polity Press.
- Mongeau, P. A., Jacobsen, J., & Donnerstein, C. (2007). Defining dates and first date goals: Generalizing from undergraduates to single adults. *Communication Research*, 34(5), 526-547.
- Moring, A. (2013). *Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Moring, A. (2015). Syrjintää ja yhdenvertaisuutta. Homoseksuaalien näkyvyys politiikassa. *SQS – Suomen Queer-Tutkimuksen Seuran Lehti*, 9(1–2), 52–55. Lainattu, saatavilla <https://journal.fi/sqs/article/view/53602>
- Morris, W. L., Sinclair, S., & DePaulo, B. M. (2007). No shelter for singles: The perceived legitimacy of marital status discrimination. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10(4), 457-470.

Newman, B. M., & Newman, P. R. (2017). *Development through life: A psychosocial approach*. Cengage Learning.

Nystén, T. (2015). *Parisuhteen juridiikka*. [Helsinki]: Helsingin kauppakamari.

Nätkin, R. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa*. (ss. 16–38). Helsinki: Gaudeamus.

Oinas, E. (2004). Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Marianne Liljeström (Toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209–227.

Pearce, L. & Stacey, J. (1995). *Romance revisited*. New York: New York University Press.

Pignotti, M., & Abell, N. (2009). The negative stereotyping of single persons scale: Initial psychometric development. *Research on Social Work Practice*, 19(5), 639-652.

Price, S. W. (2001). The unemployment experience of male immigrants in England. *Applied economics*, 33(2), 201-215.

Pulkkinen, T. (1998). *Postmoderni politiikan filosofia*. Gaudeamus.

Pylkkänen, A. (2008). Miten oikeus määrittelee perheen. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 71-92.

Pylkkänen, A. (2012). Vaihtoehto avioliitolle: Seksuaalisuudesta yhteistalouden sääntelyyn. *Tampere: Vastapaino*.

Reenkola, E. (2016). *Nainen ja häpeä* (3. painos.). Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Reynolds, J. & Wetherell, M. (2003). 'The Discursive Climate of Singleness: The Consequences for Women's Negotiation of Single Identity', *Feminism and Psychology* 13(4): 489–510.

Ritala-Koskinen, A. (2003). (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (Toim.) *Perhe murroksessa*. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 121–139.

Rossi, L. (2003). *Heterotehdas: Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.

Rossi, L. M. (2006). Heteronormatiivisuus: käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus* 23.3

- Rossi, L. (2015). *Muuttuva sukupuoli: Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. [Helsinki]: Gaudeamus.
- Reinharz, S. & Davidman, L. (1992). *Feminist methods in social research*. Oxford University Press.
- Ritzer, G. (2007). *The Blackwell encyclopedia of sociology*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Roseneil, S. & Budgeon, S. (2004). 'Cultures of Intimacy and Care Beyond 'The Family': Personal Life and Social Change in the Early 21st Century', *Current Sociology* 52(2): 135–9.
- Sandfield, A. & Percy, C. (2003). 'Accounting for Single Status: Heterosexism and Ageism in Heterosexual Women's Talk about Marriage', *Feminism and Psychology* 13(4): 475–88.
- Sevón, E., & Notko, M. (2008). Perhesuhteiden omalakisuus. *Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia*, 13-26.
- Sharp, E. A., & Ganong, L. (2007). Living in the gray: Women's experiences of missing the marital transition. *Journal of Marriage and Family*, 69, 831–844.
- Sharp, E. A., & Ganong, L. (2011). "I'm a loser, I'm not married, let's all just look at me": Ever-single women's perceptions of their social environment. *Journal of Family Issues*, 32, 956–980.
- Stangor, C. & Schaller, M. (1996). Stereotypes as Individual and Collective Representations, 3–37. *Teoksessa Stangor, C., Hewstone, M. & Macrae, C. N. (toim.), Stereotypes and stereotyping*. New York: Guilford Press.
- Stangor, C. (2009). The study of stereotyping, prejudice, and discrimination within social psychology: A quick history of theory and research, 1–22. *Teoksessa Nelson, T. D. (toim.), Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*. New York, NY: Psychology Press.
- Sukula, S. (2009). *Matka äidiksi-tarinoita adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7888-8>*
- Sullivan, N. (2003). *A critical introduction to queer theory*. New York (NY): New York University Press.
- Suter, E. & Daas, K. (2007). *Negotiating heteronormativity dialectically: Lesbian couples' display of symbols in culture*. *Western Journal of Communication*, 71, 177–195.

- Taylor, A. C., Rappleyea, D. L., Fang, X., & Cannon, D. (2013). Emerging adults' perceptions of acceptable behaviors prior to forming a committed, dating relationship. *Journal of Adult Development*, 20(4), 173-184.
- Tormulainen, A. (2012). Seksuaalisuuden käsittely Demi-lehdessä: ihastumista, rakastumista ja heterouden horjuttamista. Teoksessa *Kasvu seksuaalisuuteen* (toim. S. Näre ja T. Konttinen), 25-38.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Van Every, J. (1996). Sinking into his arms... arms in his sink: heterosexuality and feminism revisited. In *Sexualizing the Social* (pp. 35-54). Palgrave Macmillan UK.
- Warner, M. (1994). *Fear of a queer planet: Queer politics and social theory* (2. pr.). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Warner, M. (2000). *The trouble with normal: Sex, politics, and the ethics of queer life*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Weeks, J., Heaphy, B., & Donovan, C. (2001). *Same sex intimacies: Families of choice and other life experiments*. Psychology Press.
- Weigel, M. (2016). *Labor of love: The invention of dating*. Macmillan.
- Weston, K. (1991). *Families we choose: Lesbians, gays, kinship*. New York: Columbia University Press.
- Wilkinson, E. (2013). Learning to love again: 'Broken families', citizenship and the state promotion of coupledness. *Geoforum* 49(10): 206–213. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.02.012>
- Wilkinson, E. (2014). Single People's Geographies of Home: Intimacy and Friendship beyond 'the Family'. *Environment and Planning A*, 46(10), 2452-2468.
- Yesilova, K. (2009). *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Zajicek, A. M. & Koski, P. R. (2003). 'Strategies of Resistance to Stigmatization among White Middle-Class Singles', *Sociological Spectrum* 23(3): 377–403.
- Zimmer-Gembeck, M. J. (2002). The development of romantic relationships and adaptations in the system of peer relationships. *Journal of adolescent health*, 31(6), 216-225.

Muut lähteet:

Avoliittolaki 234/1929; muutos 156/2015

Haettu 24.4.2017 <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2016/20160249>

KvaliMOTV, kvalitatiivisen menetelmäopetuksen tietovarannon litterointiohjeistus

Haettu 26.3.2017 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html

TENK: Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, *Opetus- ja kulttuuriministeriö*

Haettu 10.12.2016 http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

6. Liitteet

Liite 1:

Puoli-strukturoitu teemahaastattelu

Seurustelu/seurustelemattomuus

Et ole koskaan seurustellut, minkä perusteella sanot näin?

Miten ymmärrät/määrittelet seurustelun/seurustelemattomuuden?

Mitä mieltä sinä itse olet siitä, että et ole koskaan seurustellut?

Onko seurustelemattomuutesi vaikuttanut elämääsi? Jos kyllä, niin miten?

Onko seurustelemattomuutesi asia, jota (aktiivisesti) mietit? Ja jos on, niin mikä siinä mietityttää?

Tuleeko sinulle mieleen jokin konkreettinen tilanne, jossa ajatus on tullut esiin?

Seurustelemattomuuden sosiaalinen aspekti:

Kerrotko ihmisille/tuttavillesi siitä, että et ole koskaan seurustellut?

Miten ihmiset reagoivat, kun he kuulevat, että et ole koskaan seurustellut? Mitä mieltä sinä olet ollut näistä reaktioista?

Tunnetko muita ihmisiä, jotka eivät ole koskaan seurustelleet? Oletko keskustellut aiheesta heidän kanssaan? Jos kyllä, niin mitä te keskustelitte?

Koetko, että sinä ja muut – mahdollisesti tuntemasi – ihmiset, jotka eivät ole koskaan seurustelleet olette ”samassa tilanteessa”? Miksi/miksi et?

Seurustelemattomuuden yhteiskunnallinen aspekti:

Koetko, että tämä aihe – että on olemassa aikuisia ihmisiä, jotka eivät ole koskaan seurustelleet – on esillä/yleisesti keskustelunaiheena? Onko aiheen esillä ololla/olemattomuudella mielestäsi väliä?

Oletko törmännyt mediassa tähän ilmiöön?

Onko yhteiskunnassa/kulttuurissa mielestäsi ennakkokäsityksiä ihmisistä, jotka eivät ole koskaan seurustelleet? Jos kyllä, niin mitä mieltä sinä olet niistä?

”Sinkkuus”

Kuvaisitko itseäsi sinkuksi? Miksi/miksi et?

Onko olemassa jotain toista termiä, jota käyttäisit itsestäsi mieluummin?

Mitä ajatuksia *sinkku/varattu* -jaottelu sinussa herättää? Miten sijoittaisit itsesi jaotteluun?

Oletko saanut kommenttia siitä, että et seurustele? Jos kyllä, niin minkälaista, kenen toimesta ja missä tilanteissa? Miltä se on tuntunut? Miten olet vastannut?

Puhutko ”sinkkuudesta” yleisellä tasolla ihmisten kanssa? Jos kyllä, niin kenen kanssa ja minkälaisissa tilanteissa?

Suhde seurusteluun:

Onko se, että et ole koskaan seurustellut mielestäsi positiivinen tai negatiivinen asia? Ei tarvitse olla kumpaakaan.

Koetko jääväsi jostain paitsi, kun et seurustele/et ole seurustellut? Mistä?

Koetko, että sillä on positiivisia ulottuvuuksia, että et ole koskaan seurustellut? Mitä, millaisia?

Haluaisitko seurustella? Miksi/miksi et?

Miten ymmärrät/määrittelet tapailun?

Tapailletko ihmisiä?

Tulevaisuushorisontti:

Mitä toivot tulevaisuudelta koskien ihmissuhteitasi?

Missä näet itsesi 10–20 vuoden päässä ja keiden ympäröimänä?

Jos mietit koko elämän mittakaavassa, niin haluaisitko mahdollisesti tulevaisuudessa seurustella? Miksi/miksi et?

Lopuksi:

Mikä sai sinut osallistumaan tähän tutkimukseen? Mietityttikö asia sinua ja jos kyllä, niin minkä takia?

Millainen kokemus osallistuminen on ollut? Onko sinulla nyt jotain mielessäsi, mitä haluaisit vielä nostaa esiin?

Haluaisitko antaa minulle palautetta haastattelua koskien?

Kiitos.

Liite 2:

Haastatteluun suostuminen ja henkilötiedot

Teemahaastattelut toteutetaan Mariia Koistisen pro gradu -tutkielmaa varten. Koistinen tekee gradunsa Helsingin yliopiston humanistiseen tiedekuntaan, sukupuolentutkimuksen oppiaineelle. Hänen graduohjaajanaan toimii sukupuolentutkimuksen professori Tuija Pulkkinen. Gradu käsittelee seurustelemattomuuden kokemuksia ja tematiikkaa. Haastattelutapaaminen nauhoitetaan ja graduntekijä tulee litteroimaan haastattelut äänitteen pohjalta henkilökohtaisesti ja luottamuksellisesti. Haastatteluaineistoa ei tulla käyttämään muihin tarkoituksiin, kuin Koistisen gradutyöhön, ilman allekirjoittaneen erillistä suostumusta. Haastattelut tullaan anonymisoimaan niin, ettei haastateltavan henkilöllisyyttä voida jälkikäteen tunnistaa gradussa mahdollisesti käytetyistä tekstinäytteistä. Henkilötiedot toimivat aineistoa taustoittavana lisätietona.

Olen lukenut ja ymmärtänyt yllä selitetyt haastatteluperiaatteet ja osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti. Tämä tarkoittaa, että saan keskeyttää haastattelun missä tahansa kohdassa, jos niin haluan. Halutessani voin myös kieltäytyä vastaamasta yksittäisiin haastattelukysymyksiin. Luvallani haastatteluäänitettä saa käyttää yllä kuvatulla tavalla.

Allekirjoitus ja päiväys

Henkilötiedot

Nimi:

Ikä:

Sukupuoli:

Seksuaalinen suuntautuminen:

Asuinpaikka:

Synnyinpaikka:

Koulutustausta:

Tämän hetken päätoimi:

Miten kuulin haastattelusta:

Liite 3:

Haastatteluiden litteraattisymbolit:

ISOT KIRJAIMET	äänenkorotus
@teksti@	äänenmuutos
ftekstif	huvittuneisuus
paksunnus	sanan painotus
<i>kursiivi</i>	äännähdys
teksti	verbi; erottaa haastattelussa tapahtuneen toiminnan sanoista
?	nouseva, kysyvä intonaatio
:	edellisen kirjaimen venytys puheessa
(.)	lyhyt tauko puheessa
(tauko)	pidempi tauko puheessa
-	ajatuksen tai lauseen katkeaminen
[teksti]	haastattelun toinen osapuoli kommentoi repliikin väliin jotakin
(teksti)	graduntekijän litteraattiin lisäämä selvennys lainauksen käyttöönoton yhteydessä
--	haastattelu-replikkiä ei ole lainattu kokonaisuudessaan
<u>alleviivaus</u>	tekstin sisältöä on anonymisoitu